

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΚΟΝΤΑΚΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

28—'Εν ὁδῷ Σταδίου—28

1923

18293

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ
ΤΥΜΝΙΑΡΧΟΥ

ΚΟΝΤΑΚΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΣΗΤ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Τ. ΑΣΕΒΕΣ ΤΩΝ ΤΥΜΝΙΑΚΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

28— Έν δόξῃ Ἐταδέου—28

1923

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΠΟΙΗΣΙΝ

1 — ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Οί πρώτοι ἐπὶ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων Χριστιανοὶ συνήρχοντο εἰς κοινὰς προσευχὰς καὶ ἀνέπεμπον ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, ὡς συνεβούλευεν αὐτοῖς ὁ Παῦλος λέγων «πληροῦσθε ἐν Πνεύματι λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοὺς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ» (Ἐφεσ. ε' 18—19). Τὴν ἱεράν δὲ ταύτην ὕμνωδιαν παρέλαβον ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως περικοπῶν τῆς Π. Διαθήκης ἐψάλλοντο καὶ ᾠδαὶ τινες ἐν ταύτῃ περιεχόμεναι, μάλιστα δὲ οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ, τὸ τελειότατον τοῦτο πρότυπον θρησκευτικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Μετὰ τοὺς ψαλμοὺς κατὰ τὴν ἱεράν ὕμνωδιαν τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἦσαν ἐν χρήσει αἱ ἐννέα ᾠδαὶ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης, αἵτινες ἀπετέλεσαν βραδύτερον τὸν καλούμενον Κανόνα⁽¹⁾.

Οἱ ψαλμοὶ δὲ καὶ αἱ ᾠδαὶ αὗται ἀπηγγέλλοντο μουσικῶς, κατάρχοντος τοῦ μέλους ἐνός τινος ἢ καὶ ἑλοῦ χοροῦ, ὁ δὲ λαὸς μετέιχε

---

(1) Ἡ α' ᾠδὴ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων διαβάσει τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Ἐξ' ὁδ. ιε', 1—19), ἡ β' ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως παραδίδοντος εἰς τοὺς Λευίτας τὰς πλάκας τοῦ νόμου (Δευτ. λβ', 1—43), ἡ γ' ἐψάλη ὑπὸ τῆς Ἄννης, ὅτε ἐγέννησε τὸν προφήτην Σαμουὴλ (Α' Βασιλ. β', 1—18), ἡ δ' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἀββακουμ (Ἀββακ. γ', 1—19), ἡ ε' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἡσαίου (Ἡσα. κς' 1—21), ἡ ζ' εἶναι προσευχὴ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ (Ἰων. β', 3—10), ἡ ζ' εἶναι προσευχὴ τῶν ἐν Βαβυλῶνι βληθέντων εἰς τὴν

τῆς ψαλμωδίας ἐπαναλαμβάνων ἐν τέλει τὰ ἐπιφωνήματα ἀλληλουϊα, ἀμήν, ὡσπινὰ καὶ τὸ πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενον Κύριε ἐλέησον⁽¹⁾.

Εἰς τοὺς ἐκ τῆς Γραφῆς δὲ τούτους ὕμνους οἱ τῶν πρώτων αἰώνων Χριστιανοὶ προσέθηκον καὶ ἄλλους εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱὸν ἀναπερομένους. Τριοῦτοι δὲ ὕμνοι εἶναι ὁ καλούμενος ἑωθινὸς (Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ κ.λπ.), ὁ ἑσπερινὸς (Δίνετε, παῖδες, Κύριον κ.λπ.), ὁ ἐπιλύχνιος (Φῶς Ἰλαρὸν κ.λπ.) καὶ ἡ εὐχή ἐπ' ἀρίστου (Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ τρέπων με ἐκ νεότητός μου κ.λπ.), ὧν ὁμοῦς τοὺς ποιητὰς ἡμεῖς σήμερον δὲν γνωρίζομεν.

Ἐπέρχουσι δ' ὁμοῦς ἄλλοι γνωστοὶ τῆς πρώτης ταύτης περιόδου Χριστιανοὶ ὑμνογράφοι, Μεθόδιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Λυκίᾳ πόλεως Ὀλύμπου (+ 312), ὅστις ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Συμποσίω» εἰσάγει παρθένον τινὰ ἐξυμνοῦσαν τὸν παρθενικὸν βίον ἐν ᾧματι ἐξ 24 στροφῶν συγκειμένῳ, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (328—389), ὅστις ἐποίησε πολλοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, τὸν Χριστόν, τὸν τίμιον Σταυρὸν κ.λπ. καὶ ὁ ἐπίσκοπος Πτολεμαῖδος Συνέσιος (+ 413), ὅστις ἐποίησε πολλοὺς θρησκευτικοὺς ὕμνους. Πάντα δ' ὁμοῦς τὰ ποιήματα ταῦτα, ποιηθέντα κατ' ἀπομίμησιν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς τὰ μέτρα τῶν προτύπων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ποιήσεως, μαρτυροῦσι μὲν ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτῶν ἦσαν λόγιοι ἄνδρες καὶ ἐνεπνέοντο ὑπὸ θερμοῦ

κάμνον τριῶν παίδων (Δανιὴλ γ'), ἡ ἡ' ὕμνος τῶν αὐτῶν παίδων (Δανιὴλ αὐτόθι) καὶ ἡ θ' εἶναι ἡ ᾠδὴ, ἣν ᾗδεν ἡ Μαρία, ὅτε μετὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦ Γαβριὴλ συνήνητησε τὴν Ἐλισάβετ (Λουκ. α', 47—55).

(1) Ἐκ τῶν ἐπιφωνημάτων τούτων, ἅτινα ἐκαλοῦντο ἐφύμνια ἢ ἀκροτελεύτια ἢ ἀκροστίχα ἢ ὑποψάλματα, ὡς ἐκ σπερμάτων ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ κατόπιον πρώτον μὲν μικρὰ τινα αὐτοτελῆ ᾠδάρια, ἅτινα παρενεβάλλοντο, ὅπως τα ἐπιφωνήματα, μετὰ τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ᾠδῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἔπειτα δὲ καὶ μεγαλύτερα ποιήματα, οἷα εἶναι τὰ Κοντάκια (ὕμνοι) καὶ οἱ Κανόνες.

θησκευτικού συναισθήματος, δὲν ἐπέδρων ὁμοῦς εἰς τὸ θησκευτικὸν συναισθημα τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ διὰ τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(Περίοδος τῶν Κοντακίων ἢ ᾠδῶν).

Ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία ἀναπτυσσομένη φθάει εἰς τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς κατὰ τὸν Σ' αἰῶνα, ἡ περίοδος δ' αὕτη εἶναι ἡ τῆς ἀκμῆς τοῦ Κοντακίου. Ποιηταὶ δὲ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος καὶ πρόεδρος τῆς ἐν Ἐφέσῳ Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου (431), Ἀνθιμος καὶ Τιμοκλῆς καὶ Αὐξέντιος, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, ποιητῆς τοῦ ὕμνου «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ κ.λ.π.», ὁ Δομήτιος, ὁ Ἀναστάσιος ὁ Κυριακὸς καὶ ὁ πάντων ἄριστος Ῥωμανός.

Ὁ Ῥωμανός, ὁ ἐπικαλούμενος μελωδός, καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν τῇ Συρίᾳ Ἐμέσης, μιᾶς τῶν πρώτων ἐξελληνισθεισῶν Ἀραβικῶν ἐποιήσεων τῆς Συρίας, ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς διάκονος τῆς ἐν τῇ Φοινικικῇ παραλίᾳ Βηρυτοῦ. Ἐκ ταύτης δ' ἔλθων εἰς Κων(σταντι)νοῦπολιν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Α' (491-518) διέμενεν ὡς ἐφημέριος ναοῦ τινος τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν Ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Λέγεται δὲ ὅτι ἐποίησεν ὑπὲρ τοὺς χιλίους ὕμνους οὐ μόνον εἰς τὰς κινητὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἑγγίων καὶ ἄλλων προσώπων τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης.

Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι καὶ ὁ Συμεὼν ὁ νεώτερος (521- 596), ὁ ἐπικαλούμενος Στυλῆτης, Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ τοῦ 629 πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ἀνδρέας ὁ Πυρὸς, Βυζάντιος καὶ ἄλλοι.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

(Περίοδος τῶν Κανόνων)

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἄρχεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἐκκλη-

σιαστικής ποιήσεως, ἡ περίοδος τῶν **Κανόνων**. Ποιηταὶ δὲ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι οἱ ἀκόλουθοι.

Ἀνδρέας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὅστις περὶ τὰ μέσα μὲν τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν Δαμασκῷ γεννηθεὶς, ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ πολλὰ ἔτη ζήσας, εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῶν Κανόνων. Τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον εἶναι ὁ λεγόμενος **Μέγας Κανών**, ὅστις ἐκ 250 στροφῶν συγκείμενος περιέχει πολλοὺς δογματικοὺς ὁρισμούς.

Γερμανός, ὅστις Πατριάρχης Κ)πόλεως γενόμενος (715-730) ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου νὰ παραιτηθῆ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφικὴν καὶ τὴν ποιήσιν.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν Δαμασκῷ γεννηθεὶς καὶ ὑπὸ τινος Σικελιώτου μοναχοῦ, τοῦ Κοσμᾶ, παιδευθεὶς ἀπεσύρθη εἰς τὴν παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Μονὴν τοῦ ἁγ. Σάββα, ὅπου διέτριψε τὸν βίον συγγράφων, ἀπέθανε δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ 754. Ὁ Ἰωάννης ἐκ τῶν πολυμαθεστάτων καὶ πολυγραφωτάτων συγγραφέων τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων ὢν, ἐν τῇ ποιήσει ἐμιμήθη τὸν Ναζιαζηνὸν Γρηγόριον. Εἰς τὸν Ἰωάννην ἀποδίδεται καὶ ἡ ποιήσις ἢ μᾶλλον ἡ διάσκευὴ τῆς Ὀκτωήχου.

Κοσμᾶς, θετὸς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου, συνανατραφεὶς καὶ συμπαιδευθεὶς μετ' αὐτοῦ, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Φοινίκῃ Μαΐουμᾶ τῷ 743. Μιμηθεὶς δὲ καὶ οὗτος Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ἐποίησε πλείστους Κανόνας.

Ἰωσήφ, ὁ ἐπικαλούμενος ὕμνογράφος, ἐν Σικελίᾳ γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κων)πολιν, ὅπου πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ ἐξορίας ὑποστάς ὡς πολέμιος τῶν εἰκονομάχων ἀπέθανε τῷ 833. Ὁ Ἰωσήφ ἐποίησε πλείστους Κανόνας εἰς Ἁγίους μάλιστα, τὸ πλεῖστον δὲ τῆς Παρακλητικῆς εἶναι ἔργον αὐτοῦ.

Θεόδωρος καὶ Ἰωσήφ (759-826), οἱ ἐπικαλούμενοι **Στουδῖται** ἐκ τῆς περιωνύμου ἐν Κων)πόλει Μονῆς τοῦ Στουδίου, ἦτις τῷ 463 ἱδρυθεῖσα κατέστη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Η' αἰῶνος κέντρον

Ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Οἱ πλείστοι τῶν κανόνων τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου εἶναι ἔργα τοῦ Θεοδώρου τούτου.

Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης, οἱ ἐπαναμασθάντες Γραπτοί, διότι σφοδρῶς καταφερόμενοι κατὰ τῶν εἰκονομάχων αὐστηρῶς ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, ὅστις τέλος διέταξε νὰ ἐγκαθίσθωσι ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν 12 στίχοι δηλοῦντες τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας αὐτῶν. Πολλὰ τῶν ἐν τοῖς Μηναίοις καὶ τῷ Τριωδίῳ ποιημάτων εἶναι ἔργα τῶν ποιητῶν τούτων. Στουδίζεται δ' ὡσαύτως ἦσαν **Γεώργιος ὁ Νικομηδείας, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Ἀρσένιος, ὁ Βασίλειος, ὁ Γαβριήλ, ὁ Νικόλαος** καὶ ἄλλοι ὑμνογράφοι.

Κασία, ἢ καὶ Ἰκασία καὶ Κασσιανὴ καλουμένη, γεννηθεῖσα περὶ τὸ 810, εἶναι ἡ μόνη ἀξία λόγου Χριστιανῆ ποιήτρια. Ἰδρύσασα Μονὴν καὶ ἐν αὐτῇ τὸν βίον εἰς μελέτας κατατρέψασα ἐποίησε ποιήματα πολλὰ, ἐν οἷς καὶ τὸ πολυθρύλητον «Κύριε, ἢ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις κ.λ.π».

Λέων ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπικαλούμενος σοφὸς (886-912) ἐποίησεν ἐκτὸς ἀνακρεοντείου τινὸς ἄσματος εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ ἰδιόμελά τινα καὶ ἄλλα ἐωθινὰ ἀναστάσιμα.

Φώτιος, ὁ περικλεῆς πατριάρχης Κ]πόλεως (+ 891), ἐποίησε ρυθμικὰ ἀνακρεόντεια καὶ ἰδιόμελα καὶ Κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον, καὶ **Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος (913-915),** συγγραφεὺς πολυγράφος, ἐποίησε τὰ 11 Ἐξαποστειλάρια.

Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ μάλιστα διὰ τοῦτον, ὅτι τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἄσματολογίου συμπληρωθέντος ὁ ποιητῆς Ἐκκλησιαστικῶν ἄσμάτων δὲν ἠλπιζε πλέον ὅτι τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας αὐτοῦ θὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ πρὸς πρακτικὸν σκοπὸν εἰσαγόμενα εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ἀπὸ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος ὀλίγοι ὑμνογράφοι ἀναφέρονται, γνωστότεροι δὲ τούτων εἶναι οἱ ἑξῆς. **Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος, ὁ Μητροπολίτης τῆς μεταξὺ Ἰριος καὶ Ἄλως πόλεως Εὐχαΐτων, ἀκμάσας ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μο-**

νομάχου (1042-1053), σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἐν Κ]πόλει Πανεπιστημίου, ἔδρυσε τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρίου) καὶ ἐποίησε τὴν Ἀκολουθίαν αὐτῶν ὡς καὶ Κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον.

Ἰωάννης Ζωναρᾶς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀκμάσας, ἱστορικὸς διαπρεπὴς καὶ Ἐκκλ. συγγραφεὺς, ἐποίησε καὶ Κανόνα εἰς τὴν Θεοτόκον.

Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης (1196—1273) πολυγράφος συγγραφεὺς, ἐποίησε καὶ ὕμνον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ Ἀκολουθίαν εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

Ε' Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ο Σ

Καὶ κατὰ τοὺς κατόπιν δὲ χρόνους μέχρι καὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξηκολούθουν ποιοῦντες νέους Ὑμνοὺς καὶ Κανόνας εἰς τοὺς νέους μάλιστα Μάρτυρας καὶ Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐλάχιστοι πλέον εἰσῆχθησαν εἰς τὰ στερεότυπα καταστάνα λειτουργικὰ βιβλία. Οὕτω **Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος**, ἱστορικὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐποίησε καὶ Ἀκολουθίαν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἣτις βραδύτερον εἰσῆχθη καὶ εἰς τὸ Πεντηκοστάριον.

Φιλόθεος ὁ Πατριάρχης Κ]πόλεως (+1379) ἐποίησε Κανόνα εἰς Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, τὸν διαπρεπεῖ ἱεράρχην τῆς Θεσσαλονίκης.

Μᾶρκος ὁ Ἐφέσου, ὁ περικλεὴς ἀντίπαλος τῶν ἐνωτικῶν ἐν τῇ τῆς Φλωρεντίας συνόδῳ (1439), ἐποίησε Κανόνα εἰς τὸν Πατριάρχην Εὐθύμιον (+1416).

Ματθαῖος ὁ Καμαριώτης, διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν τῇ Κ]πόλει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐποίησε Κανόνα εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου.

Μανουὴλ ὁ Μαλαξός, Ναυπλιεὺς χρονογράφος καὶ ἱστορικὸς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος, ἐποίησε καὶ Ἐκκλησιαστικὰ ἔξομα, ὧν τινα εἰσῆχθησαν εἰς τὰ Μηναιᾶ καὶ τὸ Πεντηκοστάριον.

2 — ΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

α) Η γ α ε.

Οἱ ποιηταὶ πασῶν τῶν περιόδων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ποιήσεως λαμβάνουσιν, ὡς εἰκός, τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐκ τῆς Γραφῆς, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ πολλῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας κατὰ τε τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Αἱ μεγάλαι μορφαὶ τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Προφητῶν τῆς Παλ. Διαθήκης, οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν, ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, καὶ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος, ἡ γέννησις, ἡ σταύρωσις, ἡ ἀνάληψις καὶ καθόλου ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα Αὐτοῦ καὶ ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐχρησίμευσαν ὡς προσφιλῆ θέματα εἰς τοὺς Ἐκκλησιολογικοὺς ποιητάς. Ἀπὸ τῆς Β' περιόδου δὲ πλὴν τῆς Γραφῆς ἐχρησίμευσαν ὡς πηγαὶ τῶν ποιητῶν τούτων καὶ τὰ διάφορα Μαρτυρολόγια καὶ Συναξάρια τὰ περιέχοντα τοὺς βίους καὶ τὰς πράξεις τῶν Μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων. Αὐτονόητον δὲ εἶναι ἐπιθρησκευτικοὶ ποιηταὶ ὄντες καὶ ὁμοπίστους καὶ ὁμοδόξους ἐν νῆ ἔχοντες καθ' ὃν χρόνον ἐποίουν τὰ ἔργα των, ἠκολούθουν ἀπαρεγκλίτως τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ θερμοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ζῶντες καθ' οὗς χρόνους τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐπικρατοῦν πάντων τῶν ἄλλων εὐγενῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἐρρυθμίζε τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν Χριστιανῶν, εἶναι πλήρεις πίστεως μὲν καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ Αὐτοῦ Υἱὸν καὶ τὴν Θεοτόκον, θαυμασμοῦ δὲ πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ τοὺς Μάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιοῦτοι δὲ ὄντες οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐξυμνοῦσι τὰ ἱερὰ ταῦτα πρόσωπα ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Παύλου. Τὰ ἐκ τῆς καρδίας δ' αὐτῶν ἐν στιγματικῇ θείας ἐμπνεύσεως ἀναδλύζοντα συναισθήματα ἐκφράζουσιν ὄλως ἀντικειμενικῶς, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Δωρίου μέλους ποιηταί, οἱ καλούμενοι χορικοί. Ὅπως δηλαδὴ οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ τῶν ὕμνων, τῶν προσοδίων, τῶν διθυράμ-

βων, τῶν παιάνων καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς χορικῆς ποιήσεως ἠσθάνοντο ὅτι οὐχὶ ἴδια αὐτῶν συναισθήματα ἐξέφραζον, ἀλλ' ἀπλῶς ἠρμῆνευον καὶ ἐξήγγελλον τὰ συναισθήματα, ἅτινα κατεῖχον τὸν λαὸν τὸν παριστάμενον εἰς τὰς δημοτελεῖς πανηγύρεις καὶ ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, πρὸς οὓς ἐποιοῦν τὰ ποιήματά των, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ ἡμῶν ποιηταὶ συνησθάνοντο ὅτι ἀντεπροσώπευον τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐπιμελῶς ἀπέφευγον ὡς τὰ πολλὰ νὰ ἐκφράζωσιν ἀτομικὰ συναισθήματα ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν. Ὑποκειμενικὰς κρίσεις καὶ ἀτομικὰ συναισθήματα, ἀπάδοντα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἢ προσκρούοντα πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις τῶν Χριστιανῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκατασπεύρωσιν εἰς τὰ ποιήματα αὐτῶν ποιηταὶ ἀξιῶντες νὰ συγκινῶσι τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς προσευχομένους ἀδελφούς καὶ νὰ κινήσωσι τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς ἔκφρασιν ὕμνων λατρείας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ θεῖον.

β') Γλῶσσα καὶ μέτρα.

Καὶ οἱ ποιηταὶ λοιπὸν τῆς Α' περιόδου τῆς Ἐκκλ. ἡμῶν ποιήσεως λαμβάνουσι μὲν τὰς ὑποθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ ὑπὸ θερμοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος οἱ πλεῖστοι τούτων ἐμπνέονται, ἀλλ' ἠστόχησαν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐμιμήθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀρχαίας πρὸ τοῦ Χριστοῦ Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Διότι εἶναι φανερὸν ὅτι ποιηταὶ μεταχειριζόμενοι γλῶσσαν μὲν ἀκατάληπτον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Χριστιανούς, μετρικὴν δὲ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προσφθίας, ἣτις διέκρινε τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα φωνήεντα καὶ εἶχε τὸν μελωδικὸν τόνον τῶν λέξεων, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους· διότι ἤδη ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἡ διάκρισις αὕτη τῶν φωνηέντων ἤρχισε νὰ ἐξασθενοῦται, καὶ κατὰ τὸν Δ' ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα εἶχεν ἐκλίπει σχεδὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ διάκρισις μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ὃ δὲ τόνος τῶν λέξεων ἀπὸ μελωδικοῦ ἐγένετο ρυθμικός. Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι διατὶ τὰ ποιητικὰ προϊόντα τῆς Α' περιόδου οὔτε καθ' οὓς

ἐποιήθησαν χρόνους οὔτε κατὰ τοὺς κατόπιν ἐγένοντο δημοφιλή οὐδ' εἰσῆχθησάν ποτε εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν.

Ἄλλ' ὅπως καὶ εἰς ἄλλα τῶν ἀνθρώπων ἔργα τὰ παθήματα τῶν προγενεστέρων χρησιμεύουσιν ὡς μαθήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῶν ποιητῶν τῆς Α' περιόδου ὑπέδειξαν τὴν ὁδόν, ἣν ὤφειλον ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ ποιηταὶ τῆς Β' πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Κατενόησαν δηλαδὴ οἱ ποιηταὶ οὗτοι ὅτι, ἂν ἤθελον τὰ γεννήματα τῆς φαντασίας αὐτῶν νὰ συγκινήσωσι τοὺς πολλοὺς καὶ τέρψωσι τὴν ἀκοὴν αὐτῶν, ὤφειλον νὰ κάμωσι χρῆσιν τῶν μέσων ἐκείνων τῆς ἐκφράσεως, ἅτινα τὸ οὖς τῶν συγχρόνων αὐτῶν ὄντως ἤκουε καὶ ἤσθάνετο. Κατενόησαν ὅτι ὤφειλον νὰ μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν μὲν τὴν Κοινήν, ἣτις καὶ ἐν τῇ Π. καὶ ἐν τῇ Κ. διαθήκῃ ἐχρησιμοποιήθη καὶ γνώριμος καὶ καταληπτὴ εἰς τὸν λαὸν ἦτο, μετρικὴν δὲ τὴν στηριζομένην εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον τῶν λέξεων, εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ τὴν ὁμοτονίαν, ἅτινα καὶ ἐν τῇ ποιήσει τῶν σημερινῶν λαῶν παρατηροῦνται.

Τοῦτο δὲ τῷ ὄντι ἤρχισε μὲν νὰ καλλιεργῆται κατὰ τὸ τέλος τῆς Α' περιόδου, ἐκαρποφόρησε δὲ πλουσίως κατὰ τὴν Β' περίοδον, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ῥωμανοῦ μάλιστα. Καὶ δὲν ἔχομεν μὲν σήμερον πολλὰ ἔργα τῶν ποιητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ χρήσει γλώσσης καὶ μέτρου ἱκανοποιούντων τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων προηγήθησαν τοῦ Ῥωμανοῦ· διότι κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ἢ κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ ἀντίδρασις καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὰ παλαιὰ καθεστῶτα οὐ μικρὸν ἐπέδρασε καὶ εἰς τὴν Ἐκκλ. ποίησιν ἐπαναγαγοῦσα εἰς χρῆσιν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν· οὐδεμίαν ὁμοίως ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ῥωμανὸς ἠκολούθησε καὶ ἐτελειοποίησε τὸ παράδειγμα προγενεστέρων αὐτοῦ ὁμοτέχων. Καὶ γλῶσσα μὲν αὐτοῦ εἶναι ἡ τότε Κοινή, μετρικὴ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ τῆς ὁμοτονίας στηριζομένη τονική.

Ἡ νέα δ' αὕτη μετρικὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος ἀρξαμένη καὶ συνεχῶς αὕτη μόνη σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων

Χριστιανῶν ποιητῶν καλλιεργηθεῖσα ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν ἐπὶ τῆς προσωδίας στηριζομένην μετρικὴν καὶ ἐκλήθη ἡ ταύτην μεταχειριζομένη ποίησις *τονικὴ* (ρυθμικὴ) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιὰν *προσωδιακὴν* ποίησιν καλουμένην. Καὶ τίνα μὲν μετρικὰ συστήματα ἀπετέλεσεν ἡ *τονικὴ* ποίησις εἶναι δύσκολον εἰσέτι ἐπ' ἀκριβείας νὰ καθορίσωμεν· πρῶτον μὲν διότι τὰ πλεῖστα τῶς ποιημάτων αὐτῆς εἶνε ἀκόμη ἀνέκδοτα, δεύτερον δὲ διότι δὲν ἔγιναν ἐπαρκεῖς μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μελέται, ἀφ' οὗ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐπιστεύετο ὅτι τὰ Ἐκκλ. ταῦτα κείμενα ἦσαν εἰς πεζὸν λόγον γεγραμμένα, καὶ τώρα δ' ἀκόμη οὐ μόνον τὰ λειτουργικὰ ἡμῶν βιβλία ἐκδίδονται ὡς τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ λόγοι ὡς ἐν πεζῷ λόγῳ ἐκδίδουσιν ἄσματα Ἐκκλησιαστικά, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1830 τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἀνεγνωρίσθη ὅτι οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἰς ἔμμετρον λόγον ἔγραψαν.

Ἐν γενικαῖς λοιπὸν γραμμαῖς σήμερον περὶ τῆς μετρικῆς τῆς *τονικῆς* ποιήσεως ταῦτα μόνον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν. α') Αἱ συλλαβαὶ τῶν λέξεων λαμβάνονται ἀνεξαρτήτως τῆς μακρότητος ἢ τῆς βραχύτητος αὐτῶν, διαφορὰ μεταξ' ὀξείας καὶ περισπωμένης δὲν ὑπάρχει. β') Ἡ τοσοῦτον αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς προσωδιακῆς ποιήσεως ἀποφευγομένη *χασμωδία* ἐν τῇ *τονικῇ* δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀσυνήθης καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκθλιψὶς οὐχὶ σπανίως ἀμελεῖται. γ') Ἡ ὁμοτονία τῶν λέξεων φυλάττεται αὐστηρῶς καὶ μάλιστα εἰς τὸ τέλος τῶν στίχων. δ') Ἐν τῇ *τονικῇ* ποιήσει οὔτε πόδες ὠρισμένοι ὑπάρχουσιν, οὔτε αἱ στροφαὶ τοὺς αὐτοὺς στίχους (ισοστιχίαν) ἔχουσιν οὔτε τὰ ποιήματα τὰς αὐτὰς κατ' ἀριθμὸν στροφάς, ἀλλ' αἱ μὲν ἀπλαῖ στροφαὶ εἶναι σπάνιαι, συνήθεις δὲ αἱ σύνθετοι, ὧν ἐκάστη σύγκειται ἐκ στίχων ἀνερχομένων εἰς εἴκοσι καὶ ἔτι πλέον, ἕκαστος δὲ τῶν στίχων τούτων δύναται νὰ παραλλάσῃ κατὰ τὴν θέσιν τοῦ τόνου. ε') Πᾶσαι αἱ στροφαὶ ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἐφύμνιον, ὅπερ κανονικῶς εἶναι μονόκωλον ἢ δίκωλον.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς *τονικῆς* ποιήσεως οἱ ποιηταί, ὄντες ἐν ταύτῳ καὶ μελοποιοί, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ μελικοὶ ποιηταί,

ἐδημιούργησαν ἱκανὰς νέας στροφὰς καὶ ἀντιστοίχους μελωδίας. Βραδύτερον δέ, ὅτε δὲν ἠδύναντο πλέον οἱ ποιηταὶ νὰ ποιῶσι κατὰ νέας στροφὰς καὶ νέας μελωδίας, ἐποίουν τὰ νέα ἄσματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα προϋπαρχούσης καὶ ἀρεστῆς γενομένης στροφῆς καὶ μελωδίας· ἡ πρότυπος δ' αὕτη στροφή καλεῖται εἰρμός. Πᾶν λοιπὸν ποίημα ἔχει τὸν εἰρμὸν αὐτοῦ, τὴν ὑποδειγματικὴν δηλονότι στροφήν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν τόνον ταύτης θὰ ποιηθῶσι καὶ αἱ στροφαί, τὰ καλούμενα τροπάρια, τοῦ ποιήματος. Οἱ σπουδαιότατοι δὲ τῶν τοιούτων εἰρμῶν συναχθέντες ἐξεδόθησαν καὶ χωριστὰ εἰς ἴδιον διβλίον, τὸ κληθὲν Εἰρμολόγιον.

γ') Μορφαὶ ἢ Τύποι.

Δύο δ' εἶναι οἱ κύριοι τύποι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ποιημάτων, ὁ Ὑμνος καὶ ὁ Κανὼν. Καὶ ὁ μὲν Ὑμνος, ὅστις καὶ Κοντάκιον ἀρχαιότερον ἐλέγετο, σύγκειται ἐξ 20 ἢ 24 ἢ 30 ἢ καὶ περισσοτέρων ἔτι ἰσομέτρων στροφῶν, αἵτινες ἀρχαιότερον μὲν Οἴκοι, βραδύτερον δὲ Τροπάρια ἐκλήθησαν· τούτων δὲ προτάσσεται στροφή μικροτέρα (καὶ ἑπανίως δύο ἢ τρεῖς στροφαί), ἣτις κουκούλιον μὲν τὸ πρῶτον, προοίμιον δ' ἔπειτα ἐκαλεῖτο. Ὁ σπουδαιότατος Ὑμνων ποιητὴς εἶναι ὁ Ῥωμανός.

Ὁ δὲ Κανὼν σύγκειται μὲν ἐξ 8 ἢ 9 Ὠδῶν, ὧν ἐκάστη ἰβίαν μετρικὴν κατασκευὴν ἔχουσα κατ' ἀρχὰς μὲν συνέκειτο ἐκ πολλῶν τροπαρίων, κατόπιν δὲ τὰ τροπάρια ταῦτα περιωρίσθησαν εἰς 3 ἢ 4. Αἱ 9 δὲ αὗται ὧδαι τοῦ Κανόνος ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 9 ἄσματα τῆς Γραφῆς, ἅτινα, ὡς προείπομεν, ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Σπουδαιότατοι δὲ ποιηταὶ Κανόνων εἶναι Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός καὶ Κοσμᾶς ὁ Μαίουμᾶ.

Τῶν ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν τρόπων καὶ συνημάτων, ὧν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ οἱ ῥήτορες καὶ μάλιστα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς παρηχήσεως καὶ δὴ τοῦ ὁμοιοτελεύτου ἢ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, συχνὴν κάμνουσι χρῆσιν καὶ οἱ Ἐκκλησ. ποιηταὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Ῥωμανός.

Σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς Ἐκκλ. ἡμῶν ποιήσεως εἶναι καὶ ἡ

ἀκροστιχίς. Λέγεται δὲ ἀκροστιχίς, ἔταν τὰ ἄκρα, ἦτοι τὰ ἀρκτικὰ τῶν στροφῶν ἢ καὶ τῶν στίχων γράμματα Ὑμνου ἢ Κανόνος τινός, ὀρίζονται σκοπίμως εἴτε κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Ω (ἢ τὴν ἀντίστροφον ἀπὸ τοῦ Ω πρὸς τὸ Α), εἴτε πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου ἢ τῆς ἑορτῆς, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ποίημα, ὡς εἰς τὸν «Πρόδρομον Ῥωμανοῦ», «εἰς τὰ βαῖα Ῥωμανοῦ», «τὸν προφήτην Ἥλιαν ὁ Ῥωμανὸς εὐφημεῖ», «εἰς τὸ Πάθος ψαλμὸς Ῥωμανοῦ», «εἰς τὸν ὄσιον Εὐθύμιον ὁ ὕμνος οὗτος». Ἄλλοτε πάλιν διὰ τῆς ἀκροστιχίδος δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ μόνον ὡς «Γαβριὴλ ᾠδῆ», «τοῦ Στουδίτου ἄσμα», ἢ καὶ ὑποτελεῖται δλόκληρος φράσις, ὡς «νοῦν παμφαῆ πῶς αἰνέσεις, ᾧ Στουδίτα ;» Εἰς τοὺς κανόνας δ' ἡ ἀκροστιχίς εἶναι συνήθως ἑμμετρος, κάλλιστον δὲ τοιαύτης ἀκροστοιχίδος παράδειγμα εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἀρκτικῶν στοιχείων 130 στίχων τοῦ Κανόνος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀποτελοῦσα 4 ὄλους στίχους(δύο ἠρωελεγεῖα). Καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς μὲν ἀπόψεως ἡ ἀκροστιχίς θεβαίως οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, ἴσως δὲ μάλιστα ἐδέσμευε καὶ αὐτὴ πρὸς τῷ μέτρῳ τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ· γρήσιμος δὲ εἶναι εἰς τοῦτο μάλιστα, πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι κριτήριον τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ποιήματος καὶ δι' αὐτῆς εἶναι εὐκολον εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἂν ἐξέπεσε στροφή ἢ στίχος ποιήματός τινος, δεύτερον δὲ ὅτι εἶναι κριτήριον τῆς γνησιότητος ποιήματός τινος, ὁσάκις διὰ ταύτης δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, εἰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσφαλὲς πάντοτε, διότι ἐνίοτε ποιηταὶ τινες ἀπέδιδον τὰ ποιήματα αὐτῶν εἰς προγενεστέρους ἐνδόξους ποιητὰς καὶ ἐκείνων τὰ ὀνόματα ἐδήλουν διὰ τῶν ἀκροστιχίδων τῶν ποιημάτων των.

3 — ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα ἡμεῖς ἀκούομεν συνήθως ἐν τοῖς ναοῖς φαλλόμενα ἐκ τῶν καλουμένων λειτουργικῶν βιβλίων. Ταῦτα δὲ βιβλία εἶναι ἡ Ὀκτώηχος, ἡ Παρακλητικὴ, καὶ Ἡμεραία, τὸ Τριψάδιον, τὸ Πεντηηχοστάριον, τὸ Θεοτοκάριον, τὸ Ὁρολόγιον.

Ἡ Ὀκτώηχος (ἐνν. βίβλος) περιλαμβάνει τὰ κατὰ τοὺς 8 ἤχους τῆς Ἐκκλ. μουσικῆς ψαλλόμενα ἐν τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ τῶν Κυριακῶν τροπάρια, ὧν πλεῖστα μὲν ἐποίησεν Ἰωάννης ὁ Διαμασκηνός, τινὰ δὲ ὁ Ἀνατόλιος, ὁ Μητροφάνης, ὁ Λέων καὶ ἄλλοι.

Ἡ Παρακλητικὴ (βίβλος) περιέχει μὲν ὅσα καὶ ἡ Ὀκτώηχος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ψαλλόμενα τροπάρια, ὧν πολλὰ ἐποίησαν οἱ Στουδίται Θεόδωρος καὶ Ἰωσήφ καὶ ἄλλοι.

Τὰ Μηναῖα, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, περιέχουσι τὰ καθ' ἕκαστον μῆνα εἰς τὰς ἀκινήτους ἑορτὰς ψαλλόμενα τροπάρια, ὧν πολλοὶ εἶναι οἱ ποιηταί.

Τὸ Τριώδιον, ὀνομασθὲν οὕτως ἅτε περιλαμβάνον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τριῶν ᾠδῶν συγκείμενα ποιήματα, περιέχει τὰ τῶν κινήτων ἑορτῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώ-
ν^{ου} καὶ τοῦ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου τροπάρια.

Τὸ Πεντηκοστάριον περιλαμβάνει καὶ τοῦτο κινήτων ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων πενήτην ἡμερῶν τροπάρια.

Τὸ Θεοδοκάριον περιέχει Κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον εἴκοσι καὶ δύο μελωδῶν.

Τὸ Ὁρολόγιον δὲ τέλος περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ὥρῶν (μεσονυκτικῆς, ὄρθρου, πρώτης, τρίτης, ἕκτης, ἐνάτης ὥρας, ἑσπερινῆς, ἀποδειπνῆς) καὶ τὰ ἀπολυτίκια καὶ τὰ κοντάκια τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν τοῦ ἔτους ἐνιαυτοῦ.

Τὰ λειτουργικὰ δὲ ταῦτα βιβλία καθιερώθησαν συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν τυπικῶν, ἧτοι τῶν βιβλίων ἐκεῖνων ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὰς ποικίλας ἱεροτελεστίας, ἀπετέλουν δὲ τὸ πρῶτον μέρος τῶν Κανονισμῶν τῶν Μονῶν. Κυριώτερα δὲ τῶν τυπικῶν τούτων εἶναι δύο, τὸ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τὸ τοῦ Στουδίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἅτινα παρεδέχθησαν καὶ αἱ πλεῖστα τῶν ἄλλων Μονῶν. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δὲ τῶν τυπικῶν τούτων καθιερώθη τὸ νῦν ἐν χρήσει τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Τυπικόν, κατὰ τὸ ὅποιον ἐκδίδονται τὰ εἰρημένα λειτουργικὰ βιβλία.

Ἐν τοῖς βιβλίοις δὲ τούτοις περιελήφθησαν οὐχὶ πάντοτε δλόκληρα ποιήματα (Ὑμνοι καὶ Κανόνες) εἰς ἐκάστην τῶν Δεσποτικῶν ἢ τῶν Θεομητορικῶν ἢ τῶν Ἀγίων ἑορτῶν ἀναφερόμενα, ἀλλ' ἕκ τινος μὲν ποιητοῦ τροπάριά τινα, ἐξ ἄλλων δὲ ἄλλα, ἄτινα συνήφθησαν μετ' ἀναγνωσμάτων ἐκ τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἐν ᾧ μετ' εὐχῶν διαφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ καλουμένη Ἀκολουθία ἐκάστης ἑορτῆς.

Ἐκ τῆς λειτουργικῆς δὲ ταύτης χρήσεως τὰ τροπάρια ἔλαβον ποικίλα ὀνόματα, ἄλλα μὲν ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ψάλλονται (Ἀπολυτίκιον, Ἑωθινόν), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ προσώπου, εἰς ὃ ἀναφέρονται (Θεοτοκίον, Τριαδικόν, Μαρτυρικόν), ἄλλα δ' ἐκ τῆς στάσεως τοῦ ἐκκλησιάσματος καθ' ἣν ὄραν ταῦτα ἐψάλλοντο (Καθίσματα, Καταβασίαι), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ προτασσόμενου αὐτῶν στίχου (Στιχηρόν, Δοξαστικόν, Μεγαλυνάριον, Εὐλογητάριον), ἄλλα δ' ἐκ τοῦ μέτρου καὶ μέλους (Ἰδιόμελον, Αὐτόμελον, Προσόμοιον) καὶ ἄλλα ἄλλως.

Δ'. ΑΓΝΩΣΤΟΤ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΣΤ

- α' Ἄρχοντες Ἑβραῖον
Φαρισαῖοι παράνομοι
κατὰ τοῦ Σωτῆρος
πονηρὰ ἐβουλεύσαντο.
- β' Βαραββᾶν ἐξήτουν
οἱ φονεῖς τὸν ὁμόφρονα,
πρὸς δὲ εὐεργέτην
«σταυρωθήτω» ἐκραύγαζον.
- γ' Γέγονας κατάρρα
ἐκουσίως, μακρόθυμε,
ἴν' ἐξαγοράσης
τῆς κατάρρας τὸν ἄνθρωπον.
- δ' Δῆμος τῶν Ἑβραίων
«σταυρωθήτω» ἐκραύγαζον,
Σοῦ δὲ ὑψωθέντος
οἱ πεσόντες ἀνέστησαν.
- ε' Ἐν μέσῳ ἀνόμων
τὸν τὸν νόμον φυλάξαντα
προσήλωσαν ξύλῳ
Ἰουδαῖοι παράνομοι.
- ς' Ζῆλον ἀνεδάη
Καϊάφας ὁ ἄνομος
βουλῇ συμβουλευσας
ἀνελεῖν Σε, ἀθάνατε.

- ζ' Ἦλοις προσηλώθης,
ἀνεξίκακε Κύριε,
ὁ ταῖς σαῖς παλάμαις
πλαστουργήσας τὸν ἄνθρωπον.
- η' Θανάτου ἐγεύσω
θανατώσας τὸν θάνατον
καὶ τοὺς τεθνεῶτας
ὡς ἐξ ὕπνου ἀνέστησας.
- θ' Ἰούδας ἠρνήθη,
ὁ ληστής ὠμολόγησε
γυμνὸν θεωρήσας
τὸν τὴν κτίσιν κοσμήσαντα.
- ι' Κτίσις ἐδονεῖτο
καὶ τὰς πέτρας διέρρηξε
μὴ φέρουσα βλέπειν
τὸν δεσπότην σταυρούμενον.
- ια' Λόγγη τὴν πλευράν σου
οἱ παράνομοι ἔνυξαν,
Αὐτὸς δὲ τὰς πύλας
παραδείσου ἀνέφξας.
- ιβ' Μεσοῦσης ἡμέρας
συνεσκότασεν ἥλιος
μὴ φέρων ὄραν Σε
μετ' ἀνόμων σταυρούμενον.
- ιγ' Ναοῦ διερράγη
τὸ φαιδρὸν καταπέτασμα
τὴν τόλμαν ἐλέγχον
τῶν σταυρούντων Σε, Κύριε.

- ιδ' Εύλω προσηλώθης,
 ἀνεξίκακε Κύριε,
 ὁ ταῖς σαῖς παλάμαις
 πλαστουργήσας τὸν ἄνθρωπον.
- ιε' Ὅξος ἐν τῷ σπόγγῳ
 καὶ χολήν Σε ἐπότισαν,
 τὸν ἐν γῆ ἀνύδρω
 ποταμοὺς ἀναβλύσαντα.
- ισ' Πιλάτῳ παρέδωκαν
 τὸν Σωτῆρα οἱ ἄνομοι,
 τὸν διδόντα νόμον
 μὴ φονεύειν τὸν δίκαιον.
- ις' Ῥάπισμα ἐδέξω
 ἐκουσίως, μακρόθυμε,
 ἴν' ἐξαγοράσης
 τῆς δουλείας τὸν ἄνθρωπον.
- ιη' Σταυρῷ Σε προσήλου
 ὁ λαὸς ὁ παράνομος,
 Αὐτὸς δὲ τὰ κλειθρα
 τοῦ θανάτου συνέτριψας.
- ιθ' Ταφὴν κατεδέξω
 ἐκουσίως, μακρόθυμε,
 ἵνα ἐκ τοῦ τάφου
 ἀφαρισθῆς τὸν ἄνθρωπον.
- κ' Ὑψωθείς ἐπὶ ξύλου
 ἐν Κρανίῳ, ἀθάνατε,
 θάνατον ἐπόρθεις
 τῷ θανάτῳ Σου, Κύριε

- κα' Φῶς καὶ ἀφθαρσίαν
ὁ σταυρός Σου ἐβλάστησε,
φωτίζων τὰ ἔθνη
ἀνυμνεῖν Σε, ἀθάνατε.
- κβ' Χολὴν ἐπότισεν
ὁ λαὸς ὁ παράνομος
τὸν αὐτοῖς τὸ μάννα
ἐν ἐρήμῳ ὀμβρίσαντα.
- κγ' Ψεύδονται Ἑβραῖοι
τὴν ἐκ τάφου Σου ἔγερσιν,
ἦν πάντα τὰ ἔθνη
ἀσιγήτως δοξάζομεν.
- κδ' Ὡς θεὸς οἰκτίρμων
καὶ φιλόανθρωπος, Κύριε,
σῶσον τοὺς ἐν πίστει
ἀνυμνοῦντας τὰ πάθη Σου.

Β'. ΚΥΡΙΑΚΟΥ

*Κοντάκιον τοῦ ὁσίου Λαζάρου φέρον
ἀκροστιχίδα «ποίημα Κυριακοῦ».*

- Λάζαρον τὸν φίλον Σου
ἀνέστησας κραυγάζοντα·
Δόξα Σοι, ἅγιε, ἀναρχε,
Λόγε Θεοῦ,
ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
καὶ πάντας λυτρωσάμενος,
- α' Πῶς ὑμνύσω, ἀκατάληπτε,
ἢ πῶς βοήσω, ἀναμάρτητε.

τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῶν θαυμασίων Σου,
 τῆς σοφῆς οἰκονομίας Σου
 καὶ φρικτῆς δημιουργίας Σου ;
 οἷος νοῦς δύναται ἀνθρώπινος
 φράσαι Σοι ἄσματα ἐπάξια,
 ὁρῶν Σου τὰ ἀνεκδιήγητα,
 δε φωνῇ ἀτρέπτῳ
 τὸν ἐν ταφῇ φθαρέντα
 λόγῳ ἀνακαινίζεις
 τῇ κραταιᾷ Σου δυναστείᾳ ;
 ὄθεν Σοι ἐκβοῶμεν μετ' ὀδῆς·
 Δόξα Σοι, ἅγιε, ἀναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος

β' Ὅτε φόβῳ παρειστήκεσαν
 οἱ μαθηταί Σου, ἀναμάρτητε,
 τὸ κράτος Σου ἐξιλεούμενοι,
 πρὸς αὐτοὺς τότε ἐβόησας
 τὸ φρικτὸν τοῦτο μυστήριον·
 Λάζαρος ἄθροος κεκοίμηται·
 δεῦτε οὖν ἄγωμεν καὶ ἴδωμεν
 αὐτὸν νεκρὸν ἐν τῇ ταφῇ αὐτοῦ,
 δι σκὰ ὑπάρχει
 πᾶσα ζωὴ ἀνθρώπου
 καὶ ὥσπερ ἄνθος γόρτου·
 ἀλλὰ πορεύσομαι ἐγείραι
 τοῦτον, ὅπως βοήσῃ σὺν ἡμῖν·
 Δόξα Σοι, ἅγιε, ἀναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,

ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
καὶ πάντα λυτρωσάμενος.

γ' Ἰδοσαν καὶ κατεπλάγησαν
οἱ σὺν τῷ Θωμᾷ ἱκετεύοντες
καταλαβεῖν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ
καὶ φανεῖν πρὸς τὴν ταφὴν αὐτοῦ,
τῷ πιστῷ φίλῳ συμπάσχοντες.
Ὅτε οὖν ἔφθασαν ἀμφότεροι,
ἔπιτηξαν δάκρυσι κινούμενοι
ιδόντες πόρρω τὴν ταφὴν αὐτοῦ.
Καὶ οὐ μακρὰν τοῦ τόπου
Μάρθα αὐτῷ προσῆλθε
δάκρυσιν ἐκβοῶσα·
Χριστέ, εἰ ἦς ὧδε, οἰκτίρμων,
οὐκ ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός·
ὅσα οὖν βούλεσαι, δύνασαι,
Λόγε Θεοῦ,
ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
καὶ πάντα λυτρωσάμενος.

δ' Ἦρχετο πρὸς τὸν οἰκτίρμονα
καὶ ἡ Μαρία ἱκετεύουσα
ἐν δακρύων ὄχετοῖς λέγουσα·
ὡς Θεὸς δέξαι τὴν δέησιν
καὶ νεκροῦ δεῖξον ἀνάστασιν·
ἡγειρας ῥήματι παράλυτον,
ἔθραυσας ἄλγη ἀθεράπευτα
πάντων εἰδῶς τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν·
τὴν Ἰαείρου παῖδα
νεκρὰν ἰδὼν ἐν κλίνῃ
καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας

τὸν ἀπαιρόμενον ἐν τάφῳ
κράξας τῇ ἀθανάτῳ Σου φωνῇ
ἤγειρας, ἔσωσας, εὐσπλαγγνε,
ἐκ τῆς φθορᾶς,

ὁ Ἄϊδην χειρωσάμενος.
καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

- ε' Μέγα θαῦμα ἐφανέρωσα
ἐν τῇ κοιλάδι τῷ προφήτῃ μου·
ξηρὰ ὄστᾶ ὄντα ἀνθρώπινα,
ἐν αὐτοῖς σάρκα ἀνέδειξα
καὶ ψυχὴν μετὰ τὴν νέκρωσιν·
τοῦτο οὖν ἔπηξεν ὁ κῆρύξ μου
ἔμφοβον ὄν καὶ ἀκατάληπτον
μεγάλῳ φόβῳ συνεχόμενος,
ὅτι σεισμῶ φρικώδει
πάντα ἐφανεροῦτο
μετὰ τῆς ἀρμονίας·
τὸ μειωθὲν ὑπὸ τῶν χρόνων
τότε συνηρμούτο μὲν ῥιπῇ.
Τοῦτο προοίμιον ἔδειξας
πάσῃ σαρκί,
ὁ Ἄϊδην χειρωσάμενος
καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

- ς' Ἄμα ταῦτα ἐπακήκοαν
τὰ ἐκ Θεοῦ δημιουργήματα,
ἐξίσταντο φόβῳ θαυμάζοντες
καὶ κλαυθμῶ Μάρθα ἐπρέσβευε
σὺν Μαρίῳ ταῦτα φθεγγόμεναι·
Σὺ εἰ φῶς ὄντως καὶ ἀνάστασις·
δείξον οὖν, ἄγιε, ὡς εὐσπλαγγνος,

ὡς πρὶν καὶ νῦν τὴν δυναστείαν Σου,
 ὁ κατ' εἰκόνα πλάσας
 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 τὸ ἀσθενὲς γινώσκων,
 ἵνα ζωοποιήσης τοῦτον
 τὸν τετραήμερον νεκρὸν κράζοντα·
 Δόξα Σοι, ἅγιε, ἄναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

ζ' Κλαίουσαι καὶ ἱκετεύουσαι
 αἱ περὶ Μάρθαν τὸν οἰκτίρμονα
 ἐξίσταντο ἔκθαμβοι ἅπαντες
 καὶ πιστῶς πλείω ἐπρέσβευον,
 ὡς εἰκός, ταῦτα φθεγγόμεναι·
 φῶς ἡμῖν ἔλαμψεν ἀπρόσιτον
 βλέποντες θεῖα καὶ παράδοξα,
 δρῶντες τὰ ἀνεκδιήγητα·
 ὁ γὰρ τυφλοὺς φωτίσας
 καὶ τοὺς λεπροὺς καθάρας
 καὶ τοῦτον νεκρωθέντα
 ἀνακαινίσαι εὐσπλαγχνία,
 ὅπως φανερωθῆ πάση τῇ γῆ
 Κύριος, ἅγιος, ἄναρχος . . .

η' Ὑψος οὖν τὸ ἀκατάληπτον
 ἐνατενίσας ὁ φιλόανθρωπος
 καὶ τὸν λαὸν τὸν παριστάμενον
 ταῖς σοφαῖς τότε ἐφθέγγετο
 ὁ εἰδὼς πᾶσαν ἐνθύμησιν·
 ποῦ αὐτὸν θνήξαντα ἐθήκατε,

χοῦν ἤδη ἄθροον ἐκλείψαντα,
 σκολήκων βροῶμα δὲ γενόμενον;
 ἔλεεινὸν τὸ ἄλγος
 ἀπὸ Ἀδάμ ὑπάρχει
 πάση σαρκὶ ἀνθρώπου
 καὶ οὐκ ἐκλείψει, ἕως ἡξω
 πάλιν ἐπὶ νεφέλης οὐρανοῦ·
 Δόξα σοι, ἄγιε, ἀναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος

- θ' Ῥεῖθρα ὄμβρων δακρυχέουσαι
 σὺν τῷ Κυρίῳ ἐπορεύοντο
 αἱ τοῦ Χριστοῦ ὄντως μαθήτριάι
 καὶ πιστῶς ταῦτα πρεσβεύουσαι·
 ἴδε νῦν, εὐσπλαγνε, σπήλαιον
 ἔχοντα Λάζαρον τὸν φίλον Σου,
 δι' ὃν ὧδε ἐπεδήμησας
 ὁ πανταχοῦ ὢν ἀκατάληπτος·
 ὁ οὖν εἰδὼς τὸ ἄλγος
 τῆς ἐν ἡμῖν καρδίας,
 ἔχων τὴν ἐξουσίαν
 νῦν ζωοποίησον ἐκ τάφου
 τοῦτον τὸν τετραήμερον νεκρόν,
 ὅπως δοξάσῃ Σε, εὐσπλαγνε,
 πᾶσα πνοή
 τὸν Ἄιδην χειρωσάμενον
 καὶ πάντας λυτρωσάμενον.

- ι' Ἴδε τότε ὁ φιλόανθρωπος
 τὸν συνελθόντα ὄχλον κλαίοντα

καὶ κινήθεις ἐνεβριμήσατο
καταργῶν λόγῳ τὸν θάνατον
καὶ πατῶν Ἰαίδου τὴν δύναμιν.
Τάχος οὖν ἤνοιξαν τὸ σπῆλαιον,
ὄθεν καὶ ἔπτηξαν τὴν ὄσφρησιν
σκιάν τε ραίαν λογισάμενοι.
Τότε φωνεῖ ὁ πλάστης·
Δάζαρε, δεῦρο ἔξω,
ὁ ἐν φθορᾷ θανάτου
πρὸς ἀφθαρσίαν ζωηφόρον,
ὅπως φανερωθῆ πάση τῇ γῆ
Κύριος, ἅγιος, ἀναρχος,
Λόγος Θεοῦ.
ὁ Ἰαίδην χειρωσάμενος
καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

- ια· Ἄνω φωνῇ ἀπεφθέγγετο
καὶ τὸ μὲν πνεῦμα, ὅπερ δέδωκεν,
ἐν τῇ σαρκὶ τάχος ὑπέστρεψε,
ἀνιστῶν τοῦτον ὁ Κύριος
καὶ φθορᾶς Ἰαίδου λυτρούμενος.
Ἔδεισε Θάνατος θεώμενος
Δάζαρον τρέχοντα ἐκ μνήματος·
ὁμοίως Ἰαίδης κατεπλήττετο,
ὅτι ταφῆ φθαρέντα
καὶ τῶν νεύρων λυθεῖσα
πᾶσα ἡ ἀρμονία
ἀνεκαινίσθη ὡς ἐκ μήτρας
οὗτος ἐν τῷ μνημείῳ ἐκβοῶν.
Δόξα Σοι, ἅγιε, ἀναρχε,
Λόγε Θεοῦ,

ὁ Ἄδην χειρωσάμενος
καὶ πάντας λειτρωσάμενος.

- ιβ' Κράξας φωνῇ ὁ παντοδύναμος
τὸν νεκρωθέντα εὐθύς ἐζώωσε
καὶ προσελθὼν ἔφη ὁ Λάζαρος·
δυσωπῶ, δέσποτα, πρόσδεξαι
τοῦ Ἀδάμ ταύτην τὴν δέησιν·
ἔλιπες τῶν χειρῶν τὸ ποίημα,
πταίσαντα Ἄϊδη με κατέκρινας·
γενοῦ ἴλεως, ἀναμάρτητε·
τί ἐπελάθου, κτίστα,
ἔργου τῶν σῶν δακτύλων
ὄντος Σου κατ' εἰκόνα;
ἀλλὰ ἐξάγαγέ με Ἄϊδου
τῆς αἰωνίου φυλακῆς,
ὅπως βοήσω Σοι· Ἄναρχε,
Λόγε Θεοῦ,
ὁ Ἄϊδην χειρωσάμενος
καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

- ιγ' Ὅτε ταῦτα ἐπακήκοε,
τῶν ἀπ' αἰῶνων ἐμνημόνευσε·
τοὺς μὲν νεκροὺς πάλαι ἀνέστησα,
Ἰωνᾶ δὲ προετύπωσα
τὴν ἐμὴν τότε ἀνάστασιν·
μέλλων γὰρ ἔθνεσιν ἐκδίδοσθαι
ἄφεσιν ἅπασιν δωρούμενος,
ἄγξω ἐν τῇ σαρκί μου
δράκοντα ἐν ἀγκίστροφ
κατὰ τὸ γεγραμμένον
καὶ ἀναιρήσω τῷ σταυρῷ μου

τότε τὸν ὀλετῆρα τοῦ Ἀδάμ,
 ὅπως βοήσῃ μοι· Ἄγιε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

ιδ' Ὑψόθεν τότε ἐπέβλεψε
 καὶ τῶν ἐν Ἄιδη ἐπακήκοε
 τὴν δέησιν λέγων ὁ Κύριος·
 δι' Ἀδάμ σάρκα ἐφόρεσα,
 δι' αὐτὸν θνήξαι ἐλήλυθα·
 τούτου οὖν θραύσω τὸ παράπτωμα
 σχίσας τὸ χρέος τὸ βαρύτατον,
 ὁ τότε ὄφρις ὑπηγόρευσε·
 τοῦ ἐν Ἐδὲμπραχθέντος
 παρακοῆ καὶ μόνη
 τούτου ἐλευθερώσω
 καὶ ἀποπλύνω σου τὰς κόρας
 ρεῖθροις τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ·
 Δόξα σοι, ἄγιε, ἄναρχε,
 Λόγε Θεοῦ,
 ὁ Ἄιδην χειρωσάμενος
 καὶ πάντας λυτρωσάμενος.

Γ. ΡΩΜΑΝΟΤ ΤΟΤ ΜΕΔΩΛΟΤ

α') *Κοντάκιον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οὗ ἡ ἀκρο-
 στιχὸς «τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ ὁ ὕμνος».*

Ἡ Παρθένος σήμερον
 τὸν ὑπερούσιον τίκτει

καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον
 τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
 Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων
 δοξολογοῦσι,
 Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος
 ὁδοιποροῦσι·
 δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

α' Τὴν Ἐδέμ Βηθλεὲμ
 ἤνοιξε, δεῦτε ἴδωμεν·
 τὴν τρυφὴν ἐν κρυφῇ
 εὗραμεν, δεῦτε λάβωμεν
 τὰ τοῦ παραδείσου
 ἔνδον τοῦ σπηλαίου,

. . . . .

β' Ὁ πατὴρ τῆς μητρὸς
 γνώμη υἱὸς ἐγένετο·
 ὁ σωτὴρ τῶν βρεφῶν
 βρέφος ἐν φάτνῃ ἔκειτο,
 δ κατανοοῦσα
 φησὶν ἡ τεκοῦσα·

. . . . .

γ' Ὑψηλὲ βασιλεῦ,
 τί σοὶ καὶ τοῖς πτωχεύσασιν ;
 ποιητὰ οὐρανῶν,
 τί πρὸς γηϊνούς ἤλυθας ;
 σπηλαίου ἠράσθης
 ἢ φάτνῃ ἐτέρφθης ;
 ἰδοῦ, οὐκ ἔστι
 τόπος τῇ δούλῃ σου

ἐν τῷ καταλύματι·
 οὐ λέγω τόπος,
 ἀλλ' οὐδὲ σπήλαιον·
 ὅτι καὶ αὐτὸ
 τοῦτο ἀλλότριον·
 καὶ τῇ μὲν Σάρρα
 τεκούση βρέφος
 ἐδόθη κληρὸς γῆς πολλῆς,
 ἐμοὶ δὲ οὐδὲ φωλέος·
 ἐχρησάμην τὸ ἄντρον,
 ὃ κατώκησας βουλήσει
 παιδίον νέον, ὃ πρὸ αἰώνων Θεός.

δ' Τὰ τοιαῦτα ῥητὰ
 ἐν ἀπορρήτῳ λέγουσα
 καὶ τὸν τῶν ἀφανῶν
 γνώστην καθικετεύουσα
 ἀκούει τῶν Μάγων
 τὰ βρέφος ζητούντων·
 εὐθύς δὲ τούτοις,
 τίνες ὑπάρχετε,
 ἢ κόρη ἐβόησεν·
 οἱ δὲ πρὸς ταύτην,
 σὺ γὰρ τίς πέφυκας,
 ὅτι τοιοῦτον
 σὺ ἀπεκύησας ;
 τίς ὁ πατήρ σου
 ἢ τίς ἡ τεκοῦσα ;
 ὅτι ἀπάτορος υἱοῦ
 ἐγένου μήτηρ καὶ τροφός·
 οὐ τὸ ἄστρον ἰδόντες

συνήκαμεν ὅτι ὄφθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

8 Ἀκριβῶς γὰρ ἡμῖν
 ὁ Βαλαὰμ παρέθετο
 τῶν ῥημάτων τὸν νοῦν,
 ὧνπερ προεμαντεύσαντο,
 εἰπὼν ὅτι μέλλει
 ἀστὴρ ἀνατέλλειν,
 ἀστὴρ σβεννύων
 πάντα μαντεύματα
 καὶ τὰ οἰωνίσματα·
 ἀστὴρ ἐκλύων
 παραβολὰς σοφῶν
 ῥήσεις τε αὐτῶν
 καὶ τὰ αἰνίγματα·
 ἀστὴρ ἀστέρος
 τοῦ φαινομένου
 ὑπερφαιδρότερος πολὺ
 ὡς πάντων ἄστρον ποιητής·
 περὶ οὗ προεγράφη
 ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἀστράπτειν
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

9 Παραδόξων ῥητῶν
 ἡ Μαριὰμ ὡς ἤκουσε,
 τὸν ἐκ σπλάγχνων αὐτῆς
 κύψασα προσεκύνησε
 καὶ κλαίουσα εἶπεν·
 μεγάλα μοι, τέκνον,
 μεγάλα πάντα,
 ἅπερ ἐποίησας

μετὰ τῆς πτωχείας μου·
 ἰδοὺ γὰρ Μάγοι
 ἔξω ζητοῦσί Σε·
 τῶν ἀνατολῶν
 οἱ βασιλεύοντες
 τὸ πρόσωπόν Σου
 ἐπιζητοῦσι
 καὶ λιτανεύουσιν ἰδεῖν
 οἱ πλούσιοι τοῦ σοῦ λαοῦ·
 ὄντως γὰρ λαὸς οὗτος
 σός ἐστιν, οἷς ἐγεννήθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός·

ζ' Ἐπειδὴ οὖν λαὸς
 σός ἐστι, τέκνον, κέλευσον
 ὑπὸ σκέπην τὴν σὴν
 ἔλθωσιν, ἵνα ἴδωσιν
 πενίαν πλουσίαν,
 πτωχείαν τιμίαν.
 Καὶ Σε μὲν ἔχω
 πλοῦτον καὶ καύχημα,
 διὸ οὐκ αἰσχύνομαι·
 ἐν Σοὶ ἡ χάρις
 καὶ ἡ ἀλήθεια·
 ἐν σκηνῇ καὶ νῦν
 νεῦσον εἰσέλθωσιν·
 οὐδέν μοι μέλει
 τῆς εὐτελείας·
 ὡς θησαυρὸν γὰρ Σε κρατῶ,
 ὅν βασιλεῖς ἤλθον ἰδεῖν,
 βασιλέων καὶ Μάγων

ἐρευνώντων, ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

η Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς
ὄντως τε καὶ θεὸς ἡμῶν
τῶν φρενῶν ἀφανῶς
ἦψατο τῆς μητρὸς αὐτοῦ,
εἰσάγαγε, λέγων,
οὗς ἤγαγον λόγῳ·
ἐμὸς γὰρ λόγος
οὗτος, ὃς ἔλαμψε
τοῖς ἐπιζητοῦσί με·
ἀστὴρ μὲν ἔστι
πρὸς τὸ φαινόμενον,
δύναμις δέ τις
πρὸς τὸ νοούμενον·
συνῆλθε Μάγοις
ὡς λειτουργῶν μοι
καὶ ἔτι ἴσταται πληρῶν
διακονίαν τὴν αὐτοῦ
καὶ ἀκτίσι δεικνύων
τόπον τὸν ὅπου ἐτέχθη
παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

θ Νῦν οὖν δέξαι, σεμνή,
δέξαι τοὺς δεξαμένους με·
ἐν αὐτοῖς γὰρ εἶμι
ὥσπερ ἐν ταῖς ἀγκάλαις σου·
καὶ σοῦ οὐκ ἀπέστην
κάκιστοις συνῆλθον.

Ἡ δὲ ἀνοίγει
 θύραν καὶ δέχεται
 τῶν Μάγων τὸ σύστημα . . .

ι' Οἱ δὲ Μάγοι εὐθύς
 ὤρμησαν εἰς τὸ σπήλαιον
 καὶ ἰδόντες Χριστὸν
 ἔφριξαν, ὅτι εἶδον
 τὴν τούτου μητέρα
 τὸν ταύτης μνηστῆρα
 καὶ φόβῳ εἶπον·
 οὗτος υἱὸς ἐστὶν
 ἀγενεαλόγητος·
 καὶ πῶς, Παρθένε,
 τὸν μνηστευσάμενον
 βλέπομεν ἀκμὴν
 ἔνδον τοῦ οἴκου σου ;

ια' Ὑπομνήσω ὑμᾶς,
 Μάγοις Μαρία ἔφησε,
 τίνος χάριν κρατῶ
 τὸν Ἰωσήφ ἐν οἴκῳ μου . . .

ιβ' Ῥητορεύει σαφῶς
 ἅπαντα ἅπερ ἤκουσεν,
 ἀπαγγέλλει τρανῶς
 ὅσα προεθεώρησεν
 ἐν τοῖς οὐρανόις
 καὶ τοῖς ἐπιγείοις,
 τὰ τῶν ποιμένων
 πῶς συνανύμνησαν

πηλίνοις οί πύρινοι,
 ὑμῶν τῶν Μάγων
 ὅτι προέδραμεν
 ἄστρον φωταυγοῦν
 καὶ ὁδηγοῦν ὑμᾶς·
 διὸ ἀφέντες
 τὰ προορηθέντα
 ἐκδιηγήσασθε ἡμῖν
 τὰ νῦν γενόμενα ὑμῖν,
 πόθεν ἦκατε, πῶς δὲ
 συνήκατε ὅτι ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ιγ' Ὡς δὲ ταῦτα αὐτοῖς
 ἦ φαινὴ ἐλάλησεν,
 οἱ τῆς Ἀνατολῆς
 λύχνοι πρὸς ταύτην ἔφησαν·
 μαθεῖν θέλεις πόθεν
 ἠλύθομεν πῶς τε ;
 ἐκ γῆς Χαλδαίων,
 ὅπου οὐ λέγουσι
 Θεὸς θεῶν κύριος·
 ἐκ Βαβυλῶνος,
 ὅπου οὐκ οἶδασιν
 τίς ὁ ποιητῆς
 φωτός, ὃ σέβουσιν·
 ἐκεῖθεν ἦλθεν
 ἡμᾶς τε ἦρεν
 ὃ τοῦ παιδίου σου σπινθήρ
 ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ περσικοῦ·
 πῦρ παμφάγον λιπόντες

πῦρ δροσίζον θεωροῦμεν
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιδ' Μатаιότης ἐστὶ
 ματαιοτήτων ἅπαντα,
 ἀλλ' οὐδεις ἐν ἡμῖν
 ταῦτα φρονῶν εὐρίσκεται·
 οἱ μὲν γὰρ πλανῶσιν,
 οἱ δὲ καὶ πλανῶνται·
 διό, Παρθένε,
 χάρις τῷ τόκῳ σου,
 δι' οὗ ἐλυτρώθημεν
 οὐ μόνον πλάνης,
 ἀλλὰ καὶ θλίψεως
 τῶν χωρῶν πασῶν,
 ὧν περ διήλθομεν,
 ἐθνῶν ἀθέων,
 γλωσσῶν ἀγνώστων,
 περιερχόμενοι τὴν γῆν
 καὶ ἐξερευνῶντες αὐτήν
 μετὰ λύχνου τοῦ ἄστρου
 ἐκζητοῦντες ποῦ ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ιε' Ἄλλ' ὡς ἔτι αὐτὸν
 τοῦτον τὸν λύχνον εἶχομεν,
 τὴν Ἱερουσαλήμ
 πᾶσαν περιωδεύσαμεν
 πληροῦντες εἰκότως
 τὰ τῆς προφητείας·
 ἠκούσαμεν γὰρ
 ὅτι ἐλεύσεται

θεὸς ἐρευνῶν αὐτὴν
 καὶ μετὰ λύχνου
 περιηρόμεθα
 θέλοντες ἰδεῖν
 μέγα δικαίωμα·
 ἀλλ' οὐχ εὐρέθη,
 ὅτι ἀπήρθη
 ἢ κιβωτὸς αὐτῆς μεθ' ὧν
 συνεῖχε πρότερον καλῶν·
 τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν·
 ἀνεκαίνισε γὰρ πάντα
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

ις'   Ναί φησι τοῖς πιστοῖς,
 Μάγοις Μαρία ἔφησε·
 τὴν Ἱερουσαλὴμ
 πᾶσαν περιεδράμετε,
 τὴν πόλιν ἐκείνην
 τὴν προφητοκτόνον ;
 καὶ πῶς ἀλύπως
 ταύτην διήλθετε,
 τὴν πᾶσι βασκαίνουσαν ;
 Ἡρώδην πάλιν
 πῶς διελάθετε
 τὸν ἀντὶ θεσμῶν
 φόνων ἐμπνέοντα ;
 Οἱ δὲ πρὸς ταύτην
 φασί· Παρθένε,
 οὐ διελάθομεν αὐτόν,
 ἀλλ' ἐνεπαίξαμεν αὐτῷ·
 συνετύχομεν πᾶσιν

ἐρευνῶντες τοῦ ἐτέχθη
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

ιζ' Ὅτε ταῦτα αὐτῶν
 ἢ Θεοτόκος ἤκουσεν,
 τότε εἶπεν αὐτοῖς·
 τί ὑμᾶς ἐπηρώτησεν
 Ἡρώδης ὁ ἀναξ
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι ;
 Ἡρώδης πρῶτον·
 εἶτα, ὡς ἔφησεν,
 οἱ πρῶτοι τοῦ ἔθνους σου
 τοῦτον τὸν χρόνον
 τοῦ φαινομένου νῦν
 ἄστρου παρ' ἡμῶν
 ἐξηκριβώσαντο·
 καὶ ἐπιγνόντες,
 ὡς μὴ μαθόντες,
 οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν,
 ὃν ἐξηρεύνησαν μαθεῖν,
 ὅτι τοῖς ἐρευνῶσιν
 ὄφειλε θεωρηθῆναι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιη' Ὑπενόουν ἡμᾶς
 ἄφρονας οἱ ἀνόητοι
 καὶ ἠρώτων ἡμᾶς·
 πόθεν καὶ πότε ἤκατε ;
 πῶς μὴ φαινομένας
 ὠδεύσατε τριβους ;
 Ἡμεῖς δὲ τούτους,

ἄπερ οὖν ἤδεσαν,
 ἀντεπερωτήσαμεν·
 ὑμεῖς τὸ πάρος
 πῶς διωδεύσατε
 ἔρημον πολλήν,
 πῶς δὲ διήλθετε ;
 ὁ ὀδηγήσας
 τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου,
 αὐτὸς ὠδήγησε καὶ νῦν
 τοὺς ἐκ Χαλδαίων πρὸς αὐτόν,
 τότε σὺλφ πυρίνφ,
 νῦν δ' ἀστέρι δηλοῦντι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

ιθ' Ὁ ἀστήρ πανταχοῦ
 ἦν ἡμῖν προηγούμενος,
 ὡς ὑμῖν Μωσῆς
 ῥάβδον περιφερόμενος,
 τὸ φῶς περιλάμπων
 τῆς θεογνωσίας·
 ὑμᾶς τὸ μάννα
 πάλαι διέθρεψε
 καὶ πέτρα ἐπότισεν·
 ἡμᾶς ἐλπίς δὲ
 τούτου ἐνέπλησεν·
 τούτου τῇ χαρᾷ
 διαθρεψόμενοι
 οὐκ ἐν Περσίδι
 ἀναποδίσαι,
 διὰ τὸ ἄβατον ὁδὸν
 ὀδεύειν, ἔσχομεν ἐν νῶ,

θεωρήσαι ποθοῦντες,
 προσκυνῆσαι καὶ δοξάσαι
 παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

κ' . . . . .

κα' Μετὰ ταῦτα αὐτῶν
 πάντα τὰ διηγήματα
 δῶρα ἤραν χειρὶ
 Μάγοι καὶ προσεκύνησαν
 τῷ δώρῳ τῶν δώρων,
 τῷ μύρῳ τῶν μύρων·
 χρυσὸν καὶ σμύρναν
 εἶτα καὶ λίβανον
 Χριστῷ προσεκόμισαν
 βοῶντες· δέξαι
 δῶρα τὰ τρίβλα
 ὡς τῶν Σεραφίμ
 ὕμνον τρισάγιον·
 μὴ ἀπορρίψης
 ὡς τὰ τοῦ Καῖν,
 ἀλλ' ἐναγκάλισαι αὐτά,
 ὡς τὴν τοῦ Ἄβελ προσφοράν,
 διὰ τῆς Σὲ τεκούσης,
 ἐξ ἧς ἡμῖν ἐγεννήθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κβ' Νέα νῦν καὶ παιδρὰ
 βλέπουσα ἢ ἀμώμητος,
 Μάγους δῶρα χειρὶ
 φέροντας καὶ προσπίπτοντας,
 ἀστέρα δηλοῦντα,

ποιμένας ὑμνοῦντας,
 τὸν πάντων τούτων
 κτίστην καὶ κύριον
 Ἰκέτευε λέγουσα·
 τριάδα δώρων,
 τέκνον, δεξάμενος
 τρεῖς αἰτήσεις δὸς
 τῇ γεννησάσῃ Σε·
 ὑπὲρ ἀέρων
 παρακαλῶ Σε
 καὶ ὑπὲρ τῶν καρπῶν τῆς γῆς
 καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ·
 διαλλάγηθι πᾶσι,
 δι' ἐμοῦ διτι ἐτέχθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

κγ' Οὐχ ἀπλῶς γάρ εἰμι
 μήτηρ Σου, τέκνον εὐσπλαγχνον,
 οὐκ εἰκῆ γαλουχῶ
 τὸν χορηγὸν τοῦ γάλακτος,
 ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἀπάντων
 ἐγὼ δυσωπῶ Σε·
 ἐποίησάς με
 ὄλου τοῦ γένους μου
 καὶ στόμα καὶ καύχημα·
 ἐμὲ γὰρ ἔχει ἡ οἰκουμένη Σου
 σκέπην κραταιάν,
 τεῖχος καὶ στήριγμα·
 ἐμὲ ὀρῶσιν
 οἱ ἐκβληθέντες
 τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς·

ἐπίτρεψον αὐτούς ποτε
 λαβεῖν αἰσθησιν τοῦδε,
 δι' ἐμοῦ ὅτι ἐτέχθης
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.
 κδ' Σῶσον κόσμον, Σωτήρ,
 τούτου χάριν ἐλήλυθας·
 στήσον πάντα τὰ σά,
 τούτου γὰρ χάριν ἔλαμψας
 ἐμοὶ καὶ τοῖς Μάγοις
 καὶ πάσῃ τῇ κτίσει·
 ἰδοὺ γὰρ Μάγοι,
 οἱς ἐνεφάνισας
 τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου,
 προσπίπτοντές Σοι
 δῶρα προσφέρουσι
 χρήσιμα, καλά,
 λίαν ζητούμενα·
 αὐτῶν γὰρ χρῆζω,
 ἐπειδὴ μέλλω
 ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μολεῖν
 καὶ φεύγειν σὺν Σοὶ διὰ Σέ,
 ὁδηγέ μου, υἱέ μου,
 ποιητά μου, λυτρωτά μου,
 παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

**β') Κοντάκιον τῇ ἀγία καὶ μεγάλη Πέμπτη
 εἰς τὸν νικητῆρα, φέρον ἀκροστιχίδα τήνδε.
 «Τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ ποίημα».**

I Πάτερ ἐπουράνιε,
 φιλόστοργε, φιλόσπουγε,

ΐλεως, ΐλεως, ΐλεως
 γενοῦ ἡμῖν,
 ὁ πάντων ἀνεχόμενος
 καὶ πάντας ἐκδεχόμενος.

- II Δεσπότου χερσὶ πόδας
 νιπτόμενος Ἰούδας,
 ὡς κλέπτῃς κρυφῇ γλῶσσαν
 ἠκόνῃσε δολίαν,
 ὁ παράνομος,
 Χριστὲ ὁ Θεός·
 ἀλλὰ τοιαύτης ἀπανθρωπίας
 λύτρωσαι τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ
 τῆς Θεοτόκου ψάλλοντας·
 ΐλεως, ΐλεως, ΐλεως...
- α' Τίς ἀκούσας οὐκ ἐνάρκησε
 ἢ τίς θεωρήσας οὐκ ἐτρόμασε
 τὸν Ἰησοῦν δόλῳ φιλούμενον,
 τὸν Χριστὸν φθόνῳ πωλούμενον,
 τὸν Θεὸν γνώμῃ κρατούμενον ;
 ποία γῆ ἤνεγκε τὸ τόλμημα,
 ποία δὲ θάλασσα ὑπέφερεν
 ὄρῳσα τὸ ἀνοσιούργημα ;
 πῶς οὐρανὸς ὑπέστη,
 πῶς δὲ αἰθὴρ συνέστη,
 πῶς καὶ ὁ κόσμος ἔστη
 συμφωνουμένου, πωλουμένου τότε,
 προδιδομένου τοῦ κριτοῦ ;
 ΐλεως, ΐλεως, ΐλεως...
- β' Ὅτε δόλον ἐμελέτησε,

δε Σοι τὸν φόνον κατεσκεύασεν
 ὁ φιληθεὶς καὶ ἀθετήσας Σε,
 ὁ κληθεὶς καὶ καταλείψας Σε,
 ὁ στεφθεὶς καὶ ἐνυβρίσας Σε,
 τότε Σύ, εὐσπλαγχνε, μακρόθυμε,
 δεῖξαι τῷ φονευτῇ βουλόμενος
 τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν Σου
 ἔπλησας τὸν νικτῆρα,
 ἔκλινας τὸν αὐχένα,
 γέγονας δοῦλος δούλων·
 καὶ ἐπεδίδου Σοι Ἰούδας πόδας,
 ἰν' ἀποπλύνῃς, λυτρωτά·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως...

γ' Ὑδασι πόδας ἀπέπλυνας
 τοῦ δραμόντος εἰς τὴν προδοσίαν Σου
 καὶ μυστικῇ βρώσει ἐξέθρεψας
 τὸν ἐχθρὸν τῆς εὐσπλαγχνίας Σου
 καὶ γυμνὸν τῆς εὐλογίας Σου.
 Ὑψώσας τὸν πτωχὸν χαρίσμασιν,
 ἠϋξήσας τὸν οἰκτρὸν δωρήμασιν,
 ἐπλούτισας καὶ ἐμακάρισας
 ὑποταγὴν δαιμόνων.
 Ἀπαλλαγὴν δὲ πόνων
 εἶχεν ἐπὶ τῆς γλώσσης
 καὶ ἀντὶ τούτων πάντων διεσχίσθη
 καὶ οὐ κατενύγη ὁ φονεὺς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως ...

δ' Τίς εἶδε πόδας νικτόμενον
 καὶ λακτίζειν ἤδη ἐπειγόμενον ;
 τίς ἤκουσε κτήνος θαλπόμενον

καὶ βαλεῖν κατεπειγόμενον
 τὸν ἐν αὐτῷ ἐπικαθήμενον;
 Ἔλουσεν, ἔθρεψεν ὁ Κύριος,
 ἔτρεχεν, ἔβρουχεν ὁ δόλιος
 ὡς μονιὸς ἀνημερώτατος·
 πεπληρωμένης φάτνης
 ὁ ἀπηνῆς ἐξαίφνης
 φεύγει τὸν κεκτημένον
 καὶ ὑποτίθησι τὸν νῶτον ὄντως,
 ἴν' ἐπιβῆ ὁ Σατανᾶς·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

ε' Ἄδικε, ἄστοργε, ἄσπονδε,
 πειρατά, προδότα, πολυμήχανε,
 τί γέγονεν, ὅτι ἠθέτησας ;
 τί ἰδὼν οὕτως ἠφρόνησας ;
 τί παθὼν οὕτως ἐμίσησας ;
 οὐχ αὐτοῦ φίλον σε ὠνόμασε ;
 οὐκ αὐτὸς ἀδελφόν σε κέκληκε ;
 καίτοι εἰδὼς ὅτι δεδούλωσαι
 τὸ τῶν χρημάτων λῆμμα
 τὸ ἐν τῷ γλωσσοκόμφῳ
 δέδωκε τῇ σῆ πίστει·
 καὶ ἀσυνείδητος ἐν τούτοις πᾶσιν
 ἐφάνης ἄφνω πρὸς αὐτόν·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

Ϛ' Πέτρος τότε παρητήσατο,
 ὅτε ὁ μονογενὴς παρίστατο
 νιπτοποδεῖν κατεπειγόμενος
 καὶ φησι· Κύριε, Κύριε,
 οὐ μὴ Σὺ νίψης τοὺς πόδας μου.

Ὁ νιπτήρ ἔκειτο καὶ ἐπέπληστο,
 ὁ Σωτήρ ἴστατο καὶ ἔξωστο,
 ὁ λυτρωτὴς ὡς ἀργυρώνητος.
 Αἱ τῶν ἀγγέλων τάξεις
 ἄνωθεν κατιδοῦσαι
 ἔκραζον θαμβηθεῖσαι
 καὶ ὁ ἀναίσχυντος οὐκ ἐνετρόπη,
 ἀλλ' ἐξετρόπη κατ' αὐτοῦ·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

ζ' Ἰσταντο φόβῳ οἱ πύρινοι
 καὶ ἐξίσταντο χοροὶ ἀόρατοι
 ὀρῶντες τὸν ἀπερινόητον
 γνωμικῶς κατακαμπτόμενον
 καὶ πηλῶ διακονούμενον,
 Γαβριὴλ ἔλεγε πτοούμενος·
 ἅγιοι ἄγγελοι, συνόμιλοι,
 κατίδετε καὶ καταπλάγητε·
 τείνει τὸν πόδα Πέτρος
 καὶ ὁ ἐκ Παρθένου κύψας
 δέχεται ἀποσμήγειν·
 καὶ οὐ τὸν Πέτρον μόνον νίπτει, ἀλλὰ .
 καὶ τὸν Ἰούδαν μετ' αὐτοῦ·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

η' Νίπτει τὴν πλίνθιν ἢ θάλασσα,
 ἀποπλύνει τὸν πηλὸν ἢ ἄβυσσος
 καὶ οὐκ ἀναιρεῖ τούτου τὴν σύστασιν,
 ἀλλὰ σφίγγει τὴν ὑπόστασιν
 καὶ ἀποσμήγει τὴν προαίρεσιν.
 Βλέπετε πόση τοῦ ποιήσαντος,

ἴδετε, ποῖαπὴ τοῦ πλάσαντος
 ἢ διάθεσις περὶ τὰ πλάσματα.
 Κέκλινται καὶ εἰστήκει,
 τρέφονται καὶ παρέχει,
 νίπτονται καὶ ἀποσμήγει
 καὶ οὐ χωνεύονται γηίνων πόδες
 ἐν ταῖς παλάμαις τοῦ πυρός·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

θ' Οὕτω μὲν ἔφη ὁ ἄγγελος,
 ὅτε καὶ κατείδέ Σε τὴν ἄμπελον
 τὰ ἑαυτῆς κλήματα τρέφουσαν
 καὶ εἰς γῆν πᾶσαν ἐκτείνουσαν
 καὶ εἰς ὕψος ἐπανάγουσαν.
 Πέτρος δέ, ἡ ἀρχὴ τῶν φίλων Σου,
 ὁ κἀνῶν τῶν ἀκολουθούντων Σοι,
 ὁ στρατηγὸς τῆς φαμίλιας Σου,
 ἰδὼν Σε ἐξωσμένον
 ἔλεγεν ἀδημόνως·
 Σύ μου τοῦς πόδας νίπτεις;
 οὐ μὴ μου νίψης πόδας εἰς αἰῶνας
 ἢ χεῖρ ἢ πλάσασα ἐμέ·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ι' Ὕπνος μοι ἔλθοι εἰς θάνατον,
 εἰάν Σε εἰάσω τὸν ἀθάνατον
 καμφθῆναι μοι τῷ ὑπὸ θάνατον·
 ὁ ἐχθρὸς ἐπιγέλασει μοι,
 εἰάν Σὺ τοῦτο τελέσης μοι·
 οὐκ ἀρκεῖ, ὅτι σὸς νενόμισμαι ;
 οὐ πολὺ, ὅτι Σοὶ λελόγισμαι
 καὶ πρῶτος τῶν φίλων Σου κέκλημαι;

ἀλλὰ καὶ πλύνεις πόδας
 τοῦ ὀστρακίνου σκεύους
 ὁ κεραμεὺς τοῦ κόσμου
 καὶ τὰ φθαρτά μου σκέλη καὶ τὰ ἴχνη
 Σὺ θέλεις πλῆναι, λυτρωτά ;
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

ια' Ῥήμασι τούτοις χρησάμενος
 ὁ ἀπόστολος πρὸς τὸν διδάσκαλον,
 ἔὰν μὴ νῦν νίψω σε, ἤκουσεν,
 μετ' ἑμοῦ μέρος οὐ δώσω σοι,
 ἀλλ' ἐχθρὸν ἀποκαλέσομαι.
 Τοῦτο δὲ λέξαντος τοῦ πλάσαντος
 φόβος καὶ θόρυβος ἐπέπεσε
 τῷ μαθητῇ, ὅθεν καὶ ἔφησε·
 Κύριέ μου, εἰ πλύνεις,
 μὴ μου τοὺς πόδας μόνον,
 ἀλλὰ καὶ δέμας ὅλον,
 καὶ ἐπὶ πλεῖον πλῆνόν με, εἰ θέλεις,
 ἵν' αὐτοῦ Σοῦ μὴ στερηθῶ·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως . . .

ιβ' ὦ ! πόσοις πόσα συνήπτετο
 καὶ Ἰούδας φίλος οὐκ ἐγίνετο·
 ὦ ποταποὶ λόγοι καὶ πράγματα
 καὶ ὁ ἐχθρὸς οὐ κατηλλάσσετο,
 ὁ σκληρὸς οὐκ ἠπαλύετο·
 ἅμα γὰρ τῷ φαγεῖν ὁ ἔφαγεν
 καὶ πιεῖν ὁ πιστῶς οὐκ ἔπιεν,
 ἐπῆρε τὴν πτέρναν, ὡς γέγραπται,
 καὶ ἐξεληθὼν τῆς μάνδρας
 ὤρμησε πρὸς τοὺς θῆρας

καταλιπὼν τοὺς ἄρνας
καὶ τὸν γλυκύτατον μασθὸν ἐάσας
ἦλθεν ἐπὶ ἰηλὴν πικράν·
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιγ' Μάτην πρόην ὑπεχώρησε
τὸν δεινὸν Ἰούδαν ὁ διάβολος·
ἰδοὺ γὰρ νῦν οὗτος ἐχώρησε
πρὸς τὸν πρὶν ὑποχωρήσαντα
καὶ ἔστιν ὄλωσ διάβολος.
Μάτην ἦν φοβερός τοῖς πάθεισιν·
ᾧφθη γὰρ φθονερός ἐν ἅπασιν
καὶ τολμηρός κατὰ τοῦ πλάσαντος.
Μάτην αὐτοῦ λαλοῦντος
ἔφευγον πᾶσαι νόσοι·
εἶχε γὰρ ἤδη νόσον
τῆς ἀθέου φιλαργυρίας·
ἐντὸς αὐτοῦ ἦν ἡ πληγὴ·
ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιδ' Ἄρας τοὺς πόδας ὁ δόλιος
ἠτύτομόλησε πρὸς τὸν διάβολον
καὶ πατριὰν φθάσας φονεύτριαν
τὸν Χριστὸν, ὥσπερ ἀλλότριον,
παραδοὺς γίνεται μέτριος.
Τί ἐμοὶ θέλετε δωρήσασθαι,
λέγει τοῖς θέλουσιν ὀνήσασθαι
τὸ αἷμα τοῦ ζῶντος καὶ μένοντος.
Ἄκουσον, γῆ, καὶ φριξὸν!
θάλασσα, φεύγειν σπεῦσον!
φόνος γὰρ συμφωνεῖται,

καὶ ζωοδότου ἢ σφαγῆ·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ιε' Νῦν σου ἐφάνη τὸ ἄπληστον,
 νῦν ἐφανερώθη τὸ ἀκόρεστον,
 ἀχόρταστε, ἄσωτε, ἄσπονδε,
 ἀναιδέστατε καὶ λαίμαργε,
 ἀσυνείδητε, φιλάργυρε !
 Τί ἐμοὶ θέλετε δωρήσασθαι,
 λέγεις τοῖς θέλουσιν ὠνήσασθαι
 τὸ αἷμα τοῦ ζῶντος καὶ μένοντος·
 τί γὰρ καλὸν οὐκ εἶχες ;
 τίνος δὲ οὐ μετεῖχες ;
 τίνος ποτὲ ἀπειχες ;
 μετὰ τῶν κάτω καὶ τὰ ἄνω εἶχες
 καὶ τὸν Θεόν σου νῦν πωλεῖς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

ις' Ὅλον τὸν πλοῦτον ἐβάσταζες,
 θησαυρὸς ὑπῆρχες ἀδαπάνητος·
 πάντοθεν ἦς πάντοτε πλούσιος
 ἐν χερσὶν ἔχων τὰ χρήματα
 καὶ φρεσὶ φέρων τὸν πλάσαντα.
 Τί οὖν σοι γέγονεν, ὦ ἄθλιε,
 ὅτι νῦν ὡς πτωχὸς πεπόρευσαι
 πρὸς τοὺς οὐδὲν ἔχοντας δοῦναί σοι ;
 τί γὰρ καὶ δώσουσί σοι,
 τί προσενέγκωσί σοι
 ἀντὶ τοῦ πωλουμένου ;
 τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν ἢ πάντα
 τὸν κόσμον αὐτὸν ἀντ' αὐτοῦ ;

Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως. . .

ιζ Ὑπαγε, ἄφρον, ἀνάνηψον,
 τὴν αὐθάδειάν σου ἀναχαίτισσον,
 τὴν τολμηρὰν γνώμην σου κώλυσσον,
 ταῖς φρεσί σου ἐπιτίμησον
 καί, μωροί, ποτὲ φρονήσατε·
 οὐ γὰρ δύνασαι τιμῆσασθαι,
 οὐδ' αὐτοὶ ἱκανοὶ ὦνήσασθαι
 τὸν τῇ χειρὶ πάντα συνέχοντα·
 ἔαν δὲ καὶ πωλήσῃς
 καὶ αὐτὸς μὴ θελήσῃ,
 τίς ὁ τολμῶν κρατῆσαι ;
 τίς ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα ἐπιβάλλει,
 εἰ μὴ συγχωρήσει ὡς Θεός ;
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως...

ιη Πένης Ἡλίας ἐτύγγανε
 καὶ ὡς εὐπορος πυρὶ ἀνήλωσε
 τοὺς ἐπ' αὐτὸν τότε ὀρμήσαντας,
 πεντηκόνταρχον καὶ ἕτερον,
 τοὺς αὐτῷ καταθαρρήσαντας.
 Ἡλίας γέγονεν ἀκράτητος
 καὶ Θεὸς Ἡλιοῦ καὶ Κύριος
 τῷ ἀναιδεῖ εὐκαταφρόνητος.
 ὦ τῆς παραπληξίας !
 δοῦλος ἦν ὁ Ἡλίας
 τοῦ νῦν πιπρασκομένου
 καὶ οὐδ' ὡς προφήτην ὁ προδότης εἶχε
 τὸν ποιητὴν τῶν προφητῶν·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως..

- ιθ' Οὕτως δέ, ἄφρον, ἐμέθυες
 αὐθαδεῖα σου καὶ οὐκ ἐνόησας
 τὸν ὑπὸ σοῦ γνώμη πωλούμενον,
 κἂν τὰ σύμφωνα γνωρίση σοι
 τίς ἐστὶν ὁ συμφωνούμενος.
 Ἔλαβες χρύσινα τριάκοντα·
 ψήφισον, Ἰούδα, καὶ νήσον
 τίς προφητῶν οὕτω πελώληται.
 Ὁ Ἰωσήφ ἐκεῖνος
 τοῦ Ἰησοῦ ἦν τύπος,
 οὗ τὴν τιμὴν λαμβάνεις
 καὶ δι' αὐτῆς καταλαμβάνεις Ἄιδην
 τὸν βρόχον ἔχων ἀγχόνην·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως...
- κ' Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως!
 ποταπὸν ὁ μαθητῆς ὠλίσθησε
 καὶ ποταποῦ ὕψους ἀπέτυχε·
 ποταπὸν πτώμα κατέπεσε,
 ποταπὸν κτύπον ἐποίησε.
 Πρώην μὲν ἔπεσε διάβολος
 ἀστραπὴν δείξας τὴν κατάπτωσιν·
 αὐτὸν καὶ Ἰούδας ἐζήλωσε·
 τῷ γὰρ Χριστῷ ἀντάρας
 καὶ ἀνιῶν πρὸς κέντρα
 τὰς βάσεις συνετριβή
 καὶ ἐν βαράθρῳ κατηνέχθη Ἄιδου
 τὸ κέρδος ἐκεῖ πληρωθεῖς·
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως. . .
- κα' Ἦλθεν οὖν τρέχων ὁ ἄνομος
 καὶ φιλεῖ ἐν δόλῳ τὸν φιλόνητον

καὶ ἀναιρεῖ κατὰ διάνοιαν
 τὸν βουλῆ πάθος ἐλόμενον
 καὶ ζωὴν πᾶσι δωρούμενον.
 Πρόβατον τοῦ Χριστοῦ ἐμάνθανε,
 λύκος δὲ τῷ ποιμένι γέγονεν
 ὡς ἄγριος θῆρ ἐπερχόμενος.
 Φίλημα σὸν προσφέρεις ;
 φίλημα ποῖον, ἄφρον ;
 φίλημα προδοσίας
 καὶ οὐκ αἰσχύνῃ τὸν ἐχθρὸν ζηλώσας
 αὐτοῦ μανθάνων τὰς βουλάς·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

κβ· Μεῖνον μικρόν, ὃ πανάθλιε,
 ἵνα ὄψῃ δίκην ἀμετάθετον·
 τὸ συνειδὸς σου κατακρίνει σε,
 ἵνα γνῶς, ὅπερ ἐποίησας,
 τῷ δεινῷ μόρῳ νεκρούμενος·
 δένδρον σοι γίνεται ὡς δήμιος
 ἄξιον τὸν μισθὸν σου φέρον σοι·
 καὶ ποῦ σου τὸ χρῆμα, φιλόπλουτε ;
 ἀλλὰ καὶ τοῦτο δώσεις
 καὶ σεαυτὸν οὐ σώσεις
 μετανοῶν ἀκαίρως,
 ὅτι προέδωκας ὃν εἶχες πλοῦτον
 τὸν ψυχικόν σου, τὸν Χριστόν·
 ἴλεως, ἴλεως, ἴλεως . . .

κγ· Ἄγιε, Ἄγιε, Ἄγιε,
 ὁ Θεὸς τῶν πάντων, ὁ τρισάγιος,
 τοὺς δούλους σου ῥῦσαι τοῦ πτώματος
 καὶ τὸ πλάσμα Σου ἀνάστησον

τοῦ φυγεῖν τοιοῦτον κίνδυνον.
 Ταῦτα οὖν, ἀδελφοί, γινώσκοντες
 καὶ τὴν τοῦ πρῶτου πτῶσιν βλέποντες
 τοὺς ἑαυτῶν πόδας στηρίζωμεν.
 Στήσωμεν οὖν τὰς βάσεις
 ἐπὶ τὰς ἀναβάσεις
 τῶν ἐντολῶν τοῦ κτίστου
 καὶ τὴν τοῦ Ἁΐδου φύγωμεν πορείαν
 βυθῶντες πρὸς τὸν λυτρωτὴν
 Ἰλεως, Ἰλεως, Ἰλεως
 γενοῦ ἡμῖν
 ὁ πάντων ἀνεχόμενος
 καὶ πάντα ἐκδεχόμενος.

γ') *Κοντάκιον τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ
 πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν θρῆνον
 τῆς Θεοτόκου, φέρον ἀκροστιχίδα
 τῆς ἡμέρας «Τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ».*

Τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα
 δεῦτε πάντες ὑμνήσωμεν·
 αὐτὸν γὰρ κατείδε Μαρία
 ἐπὶ ξύλου καὶ ἔλεγεν·
 εἰ καὶ σταυρὸν ὑπομένεις,
 Σὺ ὑπάρχεις
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

α' Τὸν ἴδιον ἄρνα
 ἢ ἀμνάς θεωροῦσα
 πρὸς σφαγὴν ἐλκόμενον
 ἠκολούθει ἡ Μαρία

τρυχομένη
 μεθ' ἑτέρων γυναικῶν
 ταῦτα βοῶσα·
 τοῦ πορεύη, τέκνον;
 τίνος χάριν τὸν ταχὺν
 νῦν τελεῖς δρόμον ;
 μὴ ἕτερος γάμος
 πάλιν ἔστιν ἐν Κανᾷ
 κάκει νυνὶ σπεύδεις,
 ἴν' ἐξ ὕδατος
 οἶνον ποιήσης ;
 Συνέλθω Σοι, τέκνον,
 ἢ μείνω Σε μᾶλλον ;
 Δός μοι λόγον, Λόγε,
 μὴ σιγῶν παρέλθης με,
 ὁ ἀγνήν τηρήσας με,
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

β' Οὐκ ἤλπιζον, τέκνον,·
 ἐν τούτοις ἰδεῖν Σε
 οὐδ' ἐπίστευόν ποτε
 ἕως τούτου τοὺς ἀνόμους
 ἐκμανῆναι
 καὶ ἐκτεῖναι ἐπὶ Σε
 χεῖρας ἀδίκως·
 ἔτι γὰρ τὰ βρέφη
 τούτων κράζουσί Σοι τὸ
 Εὐλογημένος·
 ἀκμὴν δὲ βατῶν
 πεπλησμένη ἢ ὁδὸς
 μηνύει τοῖς πᾶσι

τῶν ἀθέσμων τὰς πρὸς Σὲ
πανευφημίας.

Καὶ νῦν τίνοσ χάριν
ἐπράχθη τὸ χεῖρον;
γνῶναι θέλω, οἴμοι!
πῶς τὸ φῶς μου σβέννυται,
πῶς σταυρῷ προσπήγνυται
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

- γ' Ὑπάγεις, ὦ τέκνον,
πρὸς ἄδικον φόνον
καὶ οὐδεὶς Σοι συναλγεῖ·
οὐ συνέργηταί Σοι Πέτρος
ὁ εἰπὼν Σοι
•οὐκ ἀρνοῦμαι Σε ποτέ,
κἂν ἀποθνήσκω»·
Θωμᾶς ἔλιπέ σε
ὁ βοήσας «μετ' αὐτοῦ
θάνωμεν πάντες»·
οἱ ἄλλοι δὲ πάλιν,
οἱ οἰκεῖοι καὶ γνωστοὶ
οἱ μέλλοντες κρίνειν
τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ,
ποῦ εἰσιν ἄρτι;
Οὐδεὶς ἐκ τῶν πάντων,
ἄλλ' εἰς ὑπὲρ πάντων
θνήσκεις, τέκνον, μόνος,
ἀνθ' ὧν πάντας ἔσωσας,
ἀνθ' ὧν πᾶσιν ἤρκεσας,
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

- δ' Τοιαῦτα Μαρίας

ἐκ λύπης βαρείας
 καὶ ἐκ θλίψεως πολλῆς
 κραυγαζούσης καὶ κλαιούσης
 ἀπεκρίθη
 πρὸς αὐτήν ὁ ἐξ αὐτῆς
 οὕτως βοήσας·
 Τί δακρύεις, μήτερο ;
 τί ταῖς ἄλλαις γυναιξί
 συναποφέρῃ;
 μὴ πάθω ; μὴ θάνω ;
 πῶς οὖν σώσω τὸν Ἀδάμ;
 Μὴ τάφον οἰκήσω ;
 πῶς ἐλκύσω πρὸς ζωὴν
 τοὺς ἐν τῷ ἄδη;
 Καὶ μὴν, καθὼς οἶδας,
 ἀδίκως σταυροῦμαι·
 τί οὖν κλαίεις, μήτερο ;
 μᾶλλον οὕτω κραύγασον,
 ὅτι θέλων ἔπαθον,
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς σου.

ε' Ἀπόθου, ὦ μήτερο,
 ἀπόθου τὴν λύπην·
 οὐ γὰρ πρέπει σοι θρηνεῖν,
 ὅτι κεχαριτωμένη
 ὠνομάσθης·
 τὴν οὖν κλῆσιν τῷ κλαυθιμῷ
 μὴ συγκαλύψης·
 μὴ ταῖς ἀσυνέτοις
 ὁμοιώσης σεαυτήν,
 πάνσοφε κόρη·

ἐν μέσῳ ὑπάρχεις
 τοῦ νυμφῶνος τοῦ ἐμοῦ·
 μὴ οὖν ὥσπερ ἔξω
 ἵσταμένη τὴν ψυχὴν
 καταμαράνης·
 τοὺς ἐν τῷ νυμφῶνι
 ὡς δούλους σου φώνει·
 πᾶς γὰρ τρέχων τρόμφ
 ὑπακούει σου, σεμνή,
 ὅταν εἴπῃς· ποῦ ἐστὶν
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου ;

5' Πικρὰν τὴν ἡμέραν
 τοῦ πάθους μὴ δόξης·
 δι' αὐτὴν γὰρ ὁ γλυκὺς
 οὐρανόςθεν νῦν κατήλυθον
 ὡς τὸ μάννα,
 οὐκ ἐν ὄρει τῷ Σινᾶ,
 ἀλλ' ἐν γαστρὶ σου·
 ἔνδοθεν γὰρ ταύτης
 ἐτυρώθη, ὡς Δαυὶδ
 προανεφώνει·
 τὸ τετυρωμένον
 ὄρος νόησον, σεμνή,
 ἐγὼ νῦν ὑπάρχω,
 ὅτι Λόγος ὢν ἐν σοὶ
 σὰρξ ἐγενόμην·
 ἐν ταύτῃ οὖν πάσχω,
 ἐν ταύτῃ καὶ σώζω·
 μὴ οὖν κλαῖε, μήτε·
 μᾶλλον τοῦτο βόησον·

θέλων πάθος δέχεται
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ζ' Ἴδού, φησι, τέκνον,
ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου
τὸν κλαυθμὸν ἀποσοβῶ·
τὴν καρδίαν μου συντριβῶ
ἐπὶ πλεῖον·
ἀλλ' οὐ δύναται σιγᾶν
ὁ λογισμὸς μου.
Τί μοι λέγεις, σπλάγχνον,
εἰ μὴ θάνω, ὁ Ἀδάμ
οὐχ ὑγιαίνει ;
Καὶ μὴν ἄνευ πάθους
ἐθεράπευσας πολλούς·
λεπρὸν γὰρ καθάρας
Σὺ οὐκ ἤλγησας οὐδέν,
ἀλλ' ἠβουλήθης·
παράλυτον σφίγξας
οὐ κατεπονήθης·
πηρὸν πάλιν λόγῳ
ὀμματώσας, ἀγαθέ,
ἀπαθῆς μεμένηκας,
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

η' Νεκροὺς ἀναστήσας
νεκρὸς οὐκ ἐγένου
οὐδ' ἐτέθης ἐν ταφῇ,
υἱέ μου καὶ ζωή μου·
πῶς οὖν λέγεις,
εἰ μὴ πάθω, ὁ Ἀδάμ
οὐχ ὑγιαίνει ;

Κέλευσον, σωτήρ μου,
 και ἐγείρεται εὐθύς
 κλίνην βαστάζων·
 εἰ δὲ καὶ ἐν τάφῳ
 κατεχώσθη ὁ Ἀδάμ,
 ὡς Λάζαρον τάφου
 διανέστησας φωνῇ,
 οὕτως καὶ τοῦτον.
 Δουλεύει Σοι πάντα
 ὡς πλάστη τῶν πάντων.
 Τί οὖν τρέχεις, τέκνον ;
 Μὴ ἐπείγου πρὸς σφαγὴν,
 μὴ φιλήσης θάνατον,
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

θ' Οὐκ οἶδας, ὦ μητέρα,
 οὐκ οἶδας ὃ λέγω·
 διὸ ἄνοιξον τὸν νοῦν
 καὶ εἰσοίκισον τὸ ῥῆμα,
 ὃ ἀκούεις,
 καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν
 νόει ἃ λέγω.
 Οὗτος, ὃν προεῖπον,
 ὃ ταλαίπωρος Ἀδάμ,
 ὃ ἀρρωστήσας
 οὐ μόνον τὸ σῶμα
 ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν,
 ἐνόσησε θέλων·
 οὐ γὰρ ἤκουσεν ἐμοῦ
 καὶ κινδυνεύει.
 Γνωρίζεις ὃ λέγω·

μὴ κλαύσης οὖν, μῆτερ·
 μᾶλλον τοῦτο λέξον·
 τὸν Ἀδὰμ ἐλέησον
 καὶ τὴν Εὐὰν οἴκτιρον,
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

- ι' Ὑπὸ ἀσωτίας
 καὶ ἐξ ἀδηφαγίας
 ἀρρωστήσας ὁ Ἀδὰμ
 κατηνέχθη ἕως ἄδου
 κατωτάτου
 καὶ ἐκεῖ τὸν τῆς ψυχῆς
 πόνον δακρῦει.
 Εὐὰ δὲ ἡ τοῦτον
 ἐκδιδάξασά ποτε
 τὴν ἀταξίαν
 σὺν τούτῳ στενάξει·
 σὺν αὐτῷ γὰρ ἀρρωστεῖ,
 ἵνα μύθωσιν ἅμα
 τοῦ φυλάττειν ἱατροῦ
 παραγγελίαν.
 Συνῆκας κἄν ἄρτι;
 ἐπέγνωσ ἅ εἶπον;
 Πάλιν, μῆτερ, κράξον·
 τῷ Ἀδὰμ εἰ συγχωρεῖς,
 καὶ τῇ Εὐὰ σύγγνωθι,
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

- ια' Ῥημάτων δὲ τούτων
 ὡς ἤκουσε τότε
 ἡ ἀνώμητος ἀμνὰς
 ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ἄρνα·

Κύριέ μου,
 ἔτι ἅπαξ ἂν εἰπῶ,
 μὴ ὀργισθῆς μοι·
 λέξω Σοι ὃ ἔχω,
 ἵνα μάθω παρὰ Σοῦ
 πάντως ὃ θέλω·
 ἂν πάθης, ἂν θάνης,
 ἀναλύσεις πρὸς ἐμέ ;
 ἂν περιοδεύσης
 σὺν τῇ Εὐᾶ τὸν Ἀδάμ,
 βλέπω Σε πάλιν ;
 αὐτὸ γὰρ φοβοῦμαι,
 μήπως ἐκ τοῦ τάφου
 ἄνω δράμης, τέκνον,
 καὶ ζητοῦσά Σε ἰδεῖν
 κλαύσω, κρᾶξω ποῦ ἔστιν
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ιβ' Ὡς ἤκουσε ταῦτα
 ὁ πάντα γινώσκων
 πρὶν γενέσεως αὐτῶν,
 ἀπεκρίθη πρὸς Μαρίαν·
 θάρσει, μῆτερ,
 διτι πρώτη με ὄρᾳς
 ἀπὸ τοῦ τάφου·
 ἔρχομαί σοι δεῖξαι
 πόσων πόνων τὸν Ἀδὰμ
 ἔλυτρωσάμην
 καὶ πόσους ἰδρωτάς
 ἔσχον ἕνεκα αὐτοῦ·
 δηλώσω τοῖς φίλοις

τὰ τεκμήρια δεικνὺς
 ἐν ταῖς χερσί μου·
 καὶ τότε θεάσῃ
 τὴν Εὐαν, ὃ μῆτερ,
 ζῶσαν ὡσπερ πρόην
 καὶ βοήσεις ἐν χαρᾷ·
 τοὺς γονεῖς μου ἔσωσεν
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ιγ' Μικρὸν οὖν, ὃ μῆτερ,
 ἀνάσχου καὶ βλέπεις
 πῶς καθάπερ ἰατρὸς
 ἀποδύομαι καὶ φθάνω
 ὅπου κεῖνται
 καὶ ἐκείνων τὰς πληγὰς
 περιοδεύω
 τέμνων ἐν τῇ λόγχῃ
 τὰ πωρώματα αὐτῶν
 καὶ τὴν σκληρίαν·
 λαμβάνω καὶ ὄξος,
 ἐπιστύφω τὴν πληγὴν·
 τῇ σμίλῃ τῶν ἥλων
 ἀνευρύνας τὴν τομὴν
 γλαίνῃ μοτώσω·
 καὶ δὴ τὸν σταυρὸν μου
 ὡς νάρθηκα ἔχων
 τούτῳ χρῶμαι, μῆτερ,
 ἵνα ψάλλῃς συνετῶς·
 πάσχων πάθος ἔλυσεν
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ιδ' Ἀπόθου οὖν, μῆτερ,

τὴν λύπην ἀπόθου
 καὶ πορεύου ἐν χαρᾷ·
 ἐγὼ γὰρ δι' ὃ κατῆλθον
 ἤδη σπεύδω
 ἐκτελέσαι τὴν βουλήν
 τοῦ πέμψαντός με·
 τοῦτο γὰρ ἐκ πρώτης
 δεδογμένον ἦν ἐμοὶ
 καὶ τῷ Πατρὶ μου
 καὶ τῷ Πνεύματί μου
 οὐκ ἀπήρεσέ ποτε
 τὸ ἐνανθρωπήσαι
 καὶ παθεῖν με διὰ τὸν
 παραπεσόντα.

Δραμοῦσα οὖν, μήτερο,
 ἀνάγγειλον πᾶσιν
 ὅτι πάσχων πλήττει
 τὸν μισοῦντα τὸν Ἰησοῦν
 καὶ νικήσας ἔρχεται
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ιε' Νικῶμαι, ὃ τέκνον,
 νικῶμαι τῷ πόθῳ
 καὶ οὐ στέγω ἀληθῶς,
 ἴν' ἐγὼ μὲν ἐν θαλάμῳ,
 Σὺ δ' ἐν ξύλῳ,
 καὶ ἐγὼ μὲν ἐν οἰκίᾳ,
 Σὺ δ' ἐν μνημείῳ.
 Ἄφες οὖν συνέλθω·
 θεραπεύει γὰρ ἐμὲ
 τὸ θεωρεῖν Σε.

Κατίδω τὴν τόλμαν
 τῶν τιμώντων τὸν Μωσῆν·
 αὐτὸν γὰρ ὡς δῆθεν
 ἐκδικοῦντες οἱ τυφλοὶ
 κτεῖναί Σε ἤλθον.
 Μωϋσῆς δὲ τοῦτο
 τῷ Ἰσραὴλ εἶπεν,
 ὅτι μέλλει βλέπειν
 ἐπὶ ξύλου τὴν ζωὴν·
 ἢ ζωὴ δὲ τίς ἐστίν ;
 ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

15 Ὁὐκοῦν εἰ συνέρχη,
 μὴ κλαύσης, ὦ μήτερ,
 μηδὲ πάλιν πτοηθῆς,
 ἐὰν ἴδης σαλευθέντα
 τὰ στοιχεῖα·
 τὸ γὰρ τόλμημα δονεῖ
 πᾶσαν τὴν κτίσιν·
 πόλος ἐκτυφλοῦται
 καὶ οὐκ ἀνοίγει ὀφθαλμόν,
 ἕως ἂν εἶπω·
 ἢ γῆ σὺν θαλάσῃ
 τότε σπεύσουσι φυγεῖν·
 ναὸς τὸν χιτῶνα
 ῥήξει τότε κατὰ τῶν
 ταῦτα τολμώντων·
 τὰ ὄρη δοιοῦνται,
 οἱ τάφοι κενοῦνται·
 ὅταν ἴδης ταῦτα,

ἐὰν πτήξης ὡς γυνή,
κράξον πρὸς με· φεῖσαι μου,
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

ιζ' Ὑἱὲ τῆς παρθένου,
Θεὲ τῆς παρθένου
καὶ τοῦ κόσμου ποιητά·
Σὸν τὸ πάθος, σὸν τὸ βάθος
τῆς σοφίας.
Σὺ ἐπίστασαι ὃ ἦς
καὶ ὃ ἐγένου.
Σὺ παθεῖν θελήσας
κατηξίωσας ἐλθεῖν
ἄνθρωπον σῶσαι.
Σὺ τὰς ἀμαρτίας
ἡμῶν ἤρας ὡς ἀμνός.
Σὺ ταύτας νεκρώσας
τῇ σφαγῇ Σου ὡς Σωτῆρ
ἔσωσας πάντας.
Σὺ εἰ ἐν τῷ πάσχειν
καὶ ἐν τῷ μὴ πάσχειν.
Σὺ εἰ θνήσκων σώζων.
Σὺ παρέσχες τῇ σεμνῇ
παρρησίαν κράζειν Σοι·
ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς μου.

Β. — ΚΑΝΟΝΕΣ

1) Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ Κανὼν εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα

ᾠδὴ α'. — Ὁ εἰρμός.

Ἀναστάσεως ἡμέρα,
λαμπρυνθῶμεν λαοί·
πάσχα Κυρίου, πάσχα·
ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν
καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν
Χριστὸς ὁ Θεὸς
ἡμᾶς διεβίβασεν
ἐπινίκιον ᾄδοντας.

Τροπάρια

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις
καὶ ὀψόμεθα
τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ
τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν
ἐξαστρέπτοντα καὶ
«χαίρετε» φάσκοντος
τρανωῶς ἀκουσόμεθα
ἐπινίκιον ᾄδοντας.

Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως
εὐφραινέσθωσαν,
γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω·
ἐορταζέτω δὲ κόσμος
ὄρατός τε ἅπας

καὶ ἀόρατος·
Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται,
εὐφροσύνη αἰώνιος.

ᾠδὴ γ' — Ὁ εἰρμὸς

Δεῦτε πόμα πίωμεν καινὸν
οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου τερατουργούμενον,
ἀλλ' ἀφθαρσίας πηγὴν
ἐκ τάφου ὄμβρῆσαντος Χριστοῦ,
ἐν ᾧ στερεούμεθα.

Τροπάρια

Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός,
οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια·
ἐορταζέτω δὲ πᾶσα κτίσις
τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ,
ἐν ᾧ στερεούμεθα.

Χθές συνεθαπτόμην Σοι, Χριστέ,
συνεγίρομαι σήμερον ἀναστάντι Σοι·
συνεσταυρούμην Σοι χθές·
αὐτός με συνδόξασον, Σωτήρ,
ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου.

ᾠδὴ δ' — Ὁ εἰρμὸς

Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς
ὁ θεηγόρος Ἀββακοῦμ
στήτω μεθ' ἡμῶν καὶ δεικνύτω
φασφόρον ἄγγελον
διαπρυσίως λέγοντα·
σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ,
ὅτι ἀνέστη Χριστὸς ὡς παντοδύναμος.

Τροπάρια

Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός
 ὁ εὐλογοούμενος ἡμῖν
 στέφανος Χριστὸς ἐκουσίως
 ὑπὲρ πάντων τέθυται
 πάσχα τὸ καθαρτήριον
 καὶ αὐθις ἐκ τοῦ τάφου ὥραϊος
 δικαιοσύνης ἡμῖν ἔλαμψεν ἥλιος.

Ὁ θεοπάτωρ μὲν Δαυὶδ
 πρὸ τῆς σκιώδους κιβωτοῦ
 ἤλατο σκιρτῶν·
 ὁ λαὸς δὲ
 τοῦ Θεοῦ ὁ ἅγιος
 τὴν τῶν συμβόλων ἔχρασεν
 ὀρῶντες, εὐφρανθῶμεν ἐνθέως,
 διὰ ἀνέστη Χριστὸς ὡς παντοδύναμος.

ᾠεὶδὴ ε'—Ὁ εἰρμός

Ὁρθρίσωμεν ὀρθρου βαθέος
 καὶ ἀντὶ μύρου τὸν ὕμνον
 προσοίσομεν τῷ δεσπότη
 καὶ Χριστὸν ὀψόμεθα
 δικαιοσύνης ἥλιον,
 πᾶσι ζωὴν ἀνατέλλοντα.

Τροπάρια

Τὴν ἄμετρον Σου εὐσπλαγχνίαν
 οἱ ταῖς τοῦ ᾄδου σειραῖς
 συνεχόμενοι δεδοκότες

πρὸς τὸ φῶς ἠπείγοντο,
Χριστέ, ἀγαλλομένῳ ποδὶ
πάσχα κροτοῦντες αἰώνιον.

Προσέλθωμεν λαμπαδηφόροι
τῷ προϊόντι Χριστῷ
ἐκ τοῦ μνήματος ὡς νυμφίῳ
καὶ συνεορτάσωμεν
ταῖς φιλεόρτοις τάξεσι
πάσχα Θεοῦ τὸ σωτήριον.

ᾠδὴ ε' — Ὁ εἰρμὸς

Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς
καὶ συνέτριψας μοχλοὺς
αἰωνίους κατόχους
πεπεδημένων, Χριστέ,
καὶ τριήμερος
ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς
ἐξανέστης τοῦ τάφου.

Τροπάρια

. . . . .

Σωτήρ μου, τὸ ζῶν τε καὶ ἄθυτον
ιερεῖον, ὡς Θεὸς
Σεαυτὸν ἐκουσίως
προσαγαγὼν τῷ Πατρὶ
συνανέστησας
παγγενῆ τὸν Ἀδὰμ
ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου.

ᾠδὴ ζ' — Ὁ εἰρμὸς

Ὁ παῖδας ἐκ καμίνου ὀυσάμενος

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γενόμενος ἄνθρωπος
 πάσχει ὡς θνητὸς
 καὶ διὰ πάθους τὸ θνητὸν
 ἀφθαρσίας ἐνδύει εὐπρέπειαν,
 ὁ μόνος εὐλογητὸς τῶν πατέρων
 Θεὸς καὶ ὑπερένδοξος.

Τροπάρια

Γυναῖκες μετὰ μύρων θεόφρονες
 ὀπίσω Σου ἔδραμον·
 ὄν δὲ ὡς θνητὸν
 μετὰ δακρύων ἐζήτουν,
 προσεκύνησαν χαίρουσαι ζῶντα Θεὸν
 καὶ πάσχα τὸ μυστικὸν σοῖς, Χριστέ,
 μαθηταῖς εὐηγγελίσαντο.

Θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν,
 ᾄδου τὴν καθαίρεσιν,
 ἄλλης βιοτῆς
 τῆς αἰωνίου ἀπαρχῆν,
 καὶ σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τὸν αἴτιον,
 τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων
 Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον.

Ὡς ὄντως ἱερὰ καὶ πανέορτος
 αὕτη ἡ σωτήριος
 νύξ καὶ φωταυγῆς
 τῆς λαμπροφόρου ἡμέρας
 τῆς ἐγέρσεως οὕσα προάγγελος,
 ἐν ἣ τὸ ἄχρονον φῶς ἐκ τάφου
 σωματικῶς πᾶσιν ἐπέλαμψεν.

ᾠδὴ η' — Ὁ εἰρημὸς

Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα
 ἡ μία τῶν σαββάτων,
 ἡ βασιλὶς καὶ κυρία,
 ἑορτῶν ἑορτὴ
 καὶ πανήγυρις ἐστὶ πανηγύρεων,
 ἐν ἧ εὐλογοῦμεν
 Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τροπάρια

Δεῦτε τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου γεννήματος,
 τῆς θείας εὐφροσύνης
 ἐν τῇ εὐσήμεφ ἡμέρα
 τῆς ἐγέρσεως
 βασιλείας τε Χριστοῦ κοινωνήσωμεν
 ὑμνοῦντες αὐτὸν
 ὡς Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, Σιών, καὶ ἕδε·
 ἰδοὺ γὰρ ἤκασί σοι
 θεοφεγγεῖς ὡς φωστῆρες
 ἐκ δυσμῶν καὶ βορρᾶ
 καὶ θαλάσσης καὶ ἐφᾶς τὰ τέκνα σου,
 ἐν σοὶ εὐλογοῦντα
 Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Πάτερ παντοκράτορ καὶ Λόγε καὶ Πνεῦμα,
 τρισὶν ἐνιζομένη
 ἐν ὑποστάσει φύσις,
 ὑπερούσιε
 καὶ ὑπέρθεε, εἰς Σὲ βεβαπτίσαμεθα
 καὶ Σὲ εὐλογοῦμεν
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

ᾠδὴ θ' — Ὁ εἰρημὸς

Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ·
 ἡ γὰρ δόξα Κυρίου
 ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε·
 χόρευε νῦν καὶ ἀγάλλου, Σιών,
 σὺ δέ, ἀγνή, τέρπου, Θεοτόκε,
 ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου.

Τροπάρια

ᾠ θείας! ὦ φίλης! ὦ γλυκυτάτης Σου φωνῆς!
 μεθ' ἡμῶν ἀψευδῶς γὰρ
 ἐπηγγέλω ἔσεσθαι
 μέχρι τερμάτων αἰῶνος, Χριστέ·
 ἦν οἱ πιστοὶ
 ἄγκυραν ἐλπίδος
 κατέχοντες ἀγαλλόμεθα.

ᾠ πάσχα τὸ μέγα
 καὶ ἱερώτατον, Χριστέ·
 ὦ Σοφία καὶ Λόγε
 τοῦ Θεοῦ καὶ Δύναμις,
 δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον
 Σοῦ μετασχεῖν
 ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ
 ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας Σου.

2) Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμα

**α') Κανῶν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν,
οὗ ἡ ἀκροστιχὶς
«Χριστὸς βροτωθεὶς, ἦν ὅπερ Θεός, μένη»**

Ἦμεῖ δὲ α — Ὁ εἰρημὸς

Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε·
Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε·
Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε·
ἄσατε τῷ Κυρίῳ
πᾶσα ἡ γῆ
καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε, λαοί,
ὅτι δεδόξασται·

Τροπάρια

ῥεύσαντα ἐκ παραβάσεως
Θεοῦ τὸν κατ' εἰκόνα γενόμενον,
ὄλον τῆς φθορᾶς ὑπάρξαντα,
κρείττονος ἐπταικότα
θείας ζωῆς
αὔθις ἀναπλάττει
ὁ σοφὸς δημιουργός,
ὅτι δεδόξασται.

Ἰδὼν ὁ κτίστης ὀλλύμενον
τὸν ἄνθρωπον, χερσὶν ὄν ἐποίησε,
κλίνας οὐρανὸς κατέρχεται·
τοῦτον δὲ ἐκ Παρθένου
θείας ἀγνῆς
ὄλον ὀσιοῦται
ἀληθεία σαρκωθεὶς,
ὅτι δεδόξασται.

Σοφία, Λόγος καὶ Δύναμις,
 υἱὸς ὧν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα,
 Χριστὸς ὁ Θεὸς δυνάμεις λαθῶν
 ὄσας ὑπερκοσμίους,
 ὄσας ἐν γῆ
 καὶ ἐνανθρωπήσας
 ἀνεκτήσατο ἡμᾶς,
 ὅτι δεδόξασται.

ᾠδὴ γ' — Ὁ εἰρμὸς

Τῷ πρὸ τῶν αἰώνων
 ἐκ Πατρὸς γεννηθέντι
 ἀρρεύστως Υἱῷ
 καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐκ Παρθένου
 σαρκωθέντι ἀσπόρως
 Χριστῷ τῷ Θεῷ
 βοήσωμεν·
 ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν
 ἅγιος εἰ, Κύριε.

Τροπάρια

Ὁ τῆς ἐπιπνοίας
 μετασχὼν τῆς ἀμείνων
 Ἀδάμ χοϊκὸς
 καὶ πρὸς φθορὰν κατολισθήσας
 γυναικεία ἀπάτη
 Χριστῷ γυναικὸς
 βοᾷ ἔξορῶν·
 ὁ δι' ἐμὲ κατ' ἐμὲ γεγονῶς
 ἅγιος εἰ, Κύριε.

Σύμμορφος πηλίνης
 εὐτελοῦς διαρτίας,

Χριστέ, γεγονῶς
καὶ μετοχῇ σαρκὸς τῆς χείρω
μεταδοῦς θείας φύτλης,
βροτὸς πεφυκῶς
καὶ μείνας Θεὸς
καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν,
ἅγιος εἶ, Κύριε.

Βηθλεέμ, εὐφραίνου,
ἡγεμόνων Ἰούδα
βασιλεία·
τὸν Ἰσραὴλ γὰρ ὁ ποιμαίνων,
Χερουβὶμ ὁ ἐπ' ὤμων,
ἐκ σοῦ προελθὼν
Χριστὸς ἐμφανῶς
καὶ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν
πάντων ἐβασίλευσεν.

ᾠδὴ δ' - Ὁ εἰρμὸς

Ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ
καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς, Χριστέ,
ἐκ τῆς Παρθένου ἀνεβλάστησας·
ἐξ ὄρου ὁ αἰνετὸς
ἦλθες σαρκωθεὶς ἐξ ἀπειράνδρου
ὁ ἄυλος καὶ Θεός·
δόξα τῇ δυνάμει Σου, Κύριε.

Τροπάρια

Ὅν πάλαι προεῖπεν Ἰακώβ
ἐθνῶν ἀπεκδοχὴν, Χριστέ,
φυλῆς Ἰούδα ἐξανέτειλας
καὶ δύναμιν Δαμασκοῦ

Σαμαρείας σκῦλά τε
 ἦλθες προνομεύσων, πλάνην τρέπων
 εἰς πίστιν θεοτερπῆ·
 δόξα τῇ δυνάμει Σου, Κύριε.

Τοῦ μάντεως πάλαι Βαλαὰμ
 τῶν λόγων μνητὰς σοφοῦς
 ἄστεροσκόπους χαρᾶς ἐπλησας
 ἄστῆρ ἐκ τοῦ Ἰακώβ
 ἀνατείλας, δέσποτα·
 ἔθνῶν ἀπαρχὴν εἰσαγομένους
 ἐδέξω δὲ προφανῶς
 δῶρά σοι δεκτὰ προσκομίζοντας.

. . . . .

ᾠδὴ ε' — Ὁ εἰρμός

Θεὸς ὢν εἰρήνης, πατὴρ οἰκτιροῦν,
 τῆς μεγάλης βουλῆς Σου τὸν ἄγγελον
 εἰρήνην παρεχόμενον
 ἀπέστειλας ἡμῖν·
 ὄθεν θεογνωσίας
 πρὸς φῶς ὀδηγηθέντες,
 ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες
 δοξολογοῦμέν Σε, φιλόανθρωπε.

Τροπάρια

Ἐν δούλοις τῷ Καίσαρος δόγματι
 ἀπεγράφης πιθήσας καὶ δούλους ἡμᾶς
 ἐχθροῦ καὶ ἁμαρτίας
 ἠλευθέρωσας, Χριστέ·
 ὄλον τὸ καθ' ἡμᾶς δὲ
 πτωχεύσας καὶ χοῖκὸν

ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως
καὶ κοινωνίας ἐθεούργησας.

. . . . .

ᾠδὴ δ' — Τροπάρια

Ἦλθεσ σαρκωθείς
Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν,
γαστρὸς ὄν Πατῆρ
πρὸ Ἐωσφόρου γεννᾷ·
τὰς ἡνίας δὲ
ὁ κρατῶν τῶν ἀχράντων δυνάμεων
ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων ἀνακλίνεται,
ῥάκη σπαργανοῦται, λύει δὲ
πολυπλόκους σειρὰς παραπτωμάτων.

Νέον ἐξ Ἀδὰμ
παιδίον φυράματος
ἐτέχθη υἱὸς
καὶ πιστοῖς δέδοται·
τοῦ δὲ μέλλοντος
οὗτός ἐστιν αἰῶνος πατὴρ καὶ ἄρχων
καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος·
οὗτος ἰσχυρὸς Θεὸς ἐστι
καὶ κρατῶν ἐξουσία τῆς κτίσεως.

ᾠδὴ ε' — Ὁ εἰρμός

Οἱ παῖδες εὐσεβεῖα
συντραφέντες, δυσσεβοῦς προστάγματος
καταφρονήσαντες
πυρὸς ἀπειλὴν οὐκ ἐπτοήθησαν,
ἀλλ' ἐν μέσφ τῆς φλογὸς ἐστῶτες ἔψαλλον·
ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Τροπάρια

Ποιμένες ἀγραυλοῦντες
ἐκπλαγοῦς φωτοφανείας ἔτυχον·
δόξα Κυρίου γὰρ
αὐτοὺς περιέλαμψε καὶ Ἄγγελος,
ἀνυμνήσατε, βοῶν, ὅτι ἐτέχθη Χριστός·
ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ἐξαίφνης σὺν τῷ λόγῳ
τοῦ Ἀγγέλου οὐρανῶν στρατεύματα,
δόξα, ἐκραύγαζον,
Θεῶ ἐν ὑψίστοις, ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία Χριστὸς ἔλαμψεν·
ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ῥῆμα τί τοῦτο, εἶπον
οἱ ποιμένες, διελθόντες ἴδωμεν
τὸ γεγονὸς θεῖον,
Χριστόν· Βηθλεὲμ καταλαβόντες δὲ
σὺν τεκούσῃ προσεκύνουν ἀναμέλποντες·
ὁ τῶν πατέρων Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ὡμολογία η' - Τροπάρια

Ἐλκει Βαβυλῶνος ἡ θυγάτηρ παῖδας
δορικτήτους Δαυὶδ ἐκ Σιὼν ἐν αὐτῇ·
δωροφόρους πέμπει δὲ Μάγους παῖδας
τὴν τοῦ Δαυὶδ
θεοδόχον θυγατέρα λιτανεύοντας·
διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν·
εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον
καὶ ὑπερυψούτω
εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Ὅργανα παρέκλινε τὸ πένθος ῥόδῃς·
 οὐ γὰρ ἦδον ἐν νόθοις οἱ παῖδες Σιών·
 Βαβυλῶνος λύει δὲ πλάνην πᾶσαν
 καὶ μουσικῶν·
 ἁρμονίαν Βηθλεὲμ ἕξανατείλας Χριστός·
 διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν·
 εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον
 καὶ ὑπερυψούτω
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Σκῦλα Βαβυλῶν τῆς βασιλίδος Σιών
 καὶ δορίκτητον ὄλβον ἐδέξατο·
 θησαυροὺς Χριστός ἐν Σιών δὲ ταύτης
 καὶ βασιλεῖς
 σὺν ἀστέρι ὀδηγῶ ἀστροπολοῦντας ἔλκει·
 διὸ ἀνυμνοῦντες ἀναμέλψωμεν·
 εὐλογεῖτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον
 καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Ἔπιθ' ἡ θ' - Ὁ εἰρημὸς

Μυστήριον ξένον
 δοῶ καὶ παράδοξον !
 οὐρανὸν τὸ σπήλαιον, θρόνον χερουβικὸν
 τὴν Παρθένον, τὴν φάτνην χωρίον,
 ἐν ᾧ ἀνεκλίθη ὁ ἀχώρητος
 Χριστὸς ὁ Θεός,
 ὃν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν.

Τροπάρια

Ἐξάισιον δρόμον
 δοῶντες οἱ Μάγοι

ἀσυνήθους νέου ἀστέρους ἀρτιφανοῦς
 οὐρανόιου ὑπερλάμποντος
 Χριστὸν βασιλέα ἐτεκμήραντο
 ἐν γῆ γεννηθέντα
 Βηθλεὲμ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν.

Νεηγενές, Μάγων
 λεγόντων, παιδίον,
 ἀναξ, οὗ ἀστήρ ἐφάνη, ποῦ ἔστιν ; εἰς γὰρ
 ἐκείνου προσκύνησιν ἤκομεν·
 μανεῖς δ' Ἡρώδης ἐταράττετο
 Χριστὸν ἀνελεῖν
 ὁ θεομάχος φρουαττόμενος.

Ἠκρίβωσε χρόνον
 Ἡρώδης ἀστέρος,
 οὗ ταῖς ἡγεσίαις οἱ Μάγοι ἐν Βηθλεὲμ
 προσκυνοῦσι Χριστὸν σὺν δώροις,
 ὑφ' οὗ πρὸς πατρίδα ὀδηγούμενοι
 δεινὸν παιδοκτόνον
 ἐγκατέλιπον παιζόμενον.

β') Κανὼν εἰς τὸ Μ. Σάββατον,
 οὗ ἡ ἀκροστιχίς
 «Καὶ σήμερον δὲ Σάββατον μέλπω μέγα».

Ἐπιθετικὴ α' — Ὁ εἰρμὸς

Κύματι θαλάσσης
 τὸν κρύψαντα πάλαι
 διώκτην τύραννον

ὑπὸ γῆν ἔκρυψαν
 τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες·
 ἀλλ' ἡμεῖς ὡς αἱ νεάνιδες
 τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν·
 ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Τροπάρια

Κύριε Θεέ μου,
 ἐξόδιον ὕμνον
 καὶ ἐπιτάφιον
 φδὴν Σοι ἄσομαι
 τῷ τῇ ταφῇ Σου ζωῆς μοι
 τὰς εἰσόδους διανοιῶντι
 καὶ θανάτῳ θάνατον
 καὶ ἄδην θανατώσαντι.

Ἄνω Σε ἐν θρόνῳ
 καὶ κάτω ἐν τάφῳ
 τὰ ὑπερκόσμια
 καὶ ὑποχθόνια
 κατανοοῦντα, Σωτήρ μου,
 ἔδονεῖτο τῇ νεκρώσει Σου·
 ὑπὲρ νοῦν ὠράθης γὰρ
 νεκρὸς ζωαρχικώτατος.

Ἴνα Σου τῆς δόξης
 τὰ πάντα πληρώσης,
 ἐν κατωτάτοις γῆς
 καταπεφοίτηκας·
 ἀπὸ Σοῦ γὰρ οὐκ ἐκρύβη
 ἡ ὑπόστασις ἢ ἐν Ἀδάμ·
 καὶ ταφείς φθαρέντα με
 καινοποιεῖς, φιλάνθρωπε.

Ἔκδοξ γ' — Ὁ εἰρημός

Σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων
 κρεμάσαντα
 πᾶσαν τὴν γῆν ἀσχέτως
 ἢ κτίσις κατιδοῦσα
 ἐν τῷ Κρανίῳ κρεμᾶμενον
 θαμβητικῶς συνείχετο,
 οὐκ ἔστιν ἅγιος
 πλήν Σου, Κύριε, κραυγάζουσα.

Τροπίρια

Σύμβολα τῆς ταφῆς Σου
 παρέδειξας
 τὰς δρόσεις πληθύνας·
 νῦν δὲ τὰ κρύφια Σου
 θεανδρικῶς διετράνωσας
 καὶ τοῖς ἐν ᾄδου, δέσποτα,
 οὐκ ἔστιν ἅγιος
 πλήν Σου, Κύριε, κραυγάζουσιν.

Ἐπλωσας τὰς παλάμας
 καὶ ἦνωσας
 τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα·
 καταστολῇ δέ, Σῶτερ,
 τῇ ἐν σινδόνι καὶ μνήματι
 πεπεδημένους ἔλυσας,
 οὐκ ἔστιν ἅγιος
 πλήν Σου, Κύριε, κραυγάζοντας.

Μνήματι καὶ σφραγίσιν,
 ἀχώρητε,
 συνεσχέθης βουλήσει·

καὶ γὰρ τὴν δύνάμιν Σου
 ταῖς ἐνεργείαις ἐγνώρισας
 θεουργικῶς τοῖς μέλπουσιν·
 οὐκ ἔστιν ἅγιος
 πλήν Σου, Κύριε, φιλόανθρωπε.

ᾠδὴ δ' — Ὁ εἰρμὸς

Τὴν ἐν τῷ σταυρῷ Σου θεῖαν κένωσιν
 προορῶν Ἀββακούμ
 ἐξεστηκῶς ἐβόα·
 Σὺ δυναστῶν διέκοψας
 κράτος, ἀγαθέ,
 δμιλῶν τοῖς ἐν ἄδῃ
 ὡς παντοδύναμος.

Τροπάρια

Ἐβδόμην σήμερον ἡγίασας,
 ἦν εὐλόγησας πρὶν
 καταπαύσει τῶν ἔργων·
 παράγεις γὰρ τὰ σύμπαντα
 καὶ καινοποιεῖς
 σαββατίζων, Σωτὴρ μου,
 καὶ ἀνακτώμενος.

Ῥωμαλεότητι τοῦ κρείττονος
 ἐκνικήσαντος Σοῦ
 τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῆ Σου
 διήρηται· σπαράττουσι
 ἄμφω γὰρ δεσμοὺς
 τοῦ θανάτου καὶ ἄδου,
 Λόγε, τῷ κράτει Σου.

Ὁ Ἄιδης, Λόγε, συναντήσας Σοι

ἐπικράνθη βροτὸν
 ὄρων τεθεωμένον,
 κατάστικτον τοῖς μώλωπι
 καὶ πανσθενουργόν,
 τῷ φρικτῷ τῆς μορφῆς δὲ
 διαπεφώνηκεν.

Ἦδι ε' — Ὁ εἰρμός

Θεοφανείας Σου, Χριστέ,
 τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθῶς γενομένης
 Ἡσαΐας φῶς ἰδὼν ἀνέσπερον
 ἐκ νυκτὸς ὀρθρίσας ἐκραύγαζεν·
 ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ
 καὶ ἐγερθήσονται
 οἱ ἐν τοῖς μνημείοις
 καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ γῆ ἀγαλλιάσονται.

Νεοποιεῖς τοὺς γηγενεῖς
 ὁ πλαστοουργὸς χοϊκὸς χρηματίσας
 καὶ σινδῶν καὶ τάφος ὑπεμφαίνουσι
 τὸ συνόν Σοι, Λόγε, μυστήριον·
 ὁ εὐσχήμων δὲ βουλευτῆς
 τὴν τοῦ Σὲ φύσαντος
 βουλήν σχηματίζει
 ἐν Σοὶ μεγαλοπρεπῶς
 καινοποιούντός με.

Διὰ θανάτου τὸ θνητόν,
 διὰ ταφῆς τὸ φθαρτὸν μεταβάλλεις·
 ἀφθαρτίζεις γὰρ θεοπρεπέστατα
 ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα·
 ἢ γὰρ σὰρξ Σου διαφθορὰν

οὐκ εἶδε, δέσποτα,
οὐδὲ ἡ ψυχὴ Σου εἰς ἄδην
ξυνοπρεπῶς
ἐγκαταλέλειπται.

Ἐξ ἀλοχεύτου προελθὼν
καὶ λογχευθεὶς τὴν πλευράν, πλαστουργέ μου,
ἐξ αὐτῆς εἰργάσω τὴν ἀνάπλασιν
τὴν τῆς Εὔας Ἀδάμ γενόμενος,
ἀφυπνώσας ὑπερφυῶς
ὑπνον φυσίζων
καὶ ζωὴν ἐγείρας
ἐξ ὑπνου καὶ τῆς φθορᾶς
ὡς παντοδύναμος.

Ἔτι δὲ ὅτι ὁ εἰρμὸς

Συνεσχέθη,
ἀλλ' οὐ κατεσχέθη
στέρνοις κητώοις Ἰωνᾶς·
Σοῦ γὰρ τὸν τύπον φέρων
τοῦ παθόντος καὶ ταφῆ δοθέντος
ὡς ἐκ θαλάμου τοῦ θηρὸς ἀνέθορε,
προσεφώνει δὲ τῇ κουστωδίᾳ·
οἱ φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ
ἔλεον αὐτοῖς ἐγκατελίπετε.

Τροπάρια

Ἀνηρέθης,
ἀλλ' οὐ διηρέθης,
Λόγε, ἧς μετέσχες σαρκός·
εἰ γὰρ καὶ λέλυται Σου

ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους,
 ἀλλὰ καὶ οὕτω μία ἦν ὑπόστασις
 τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς Σου·
 ἐν ἀμφοτέροις γὰρ εἷς ὑπάρχεις υἱός,
 Λόγος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Βροτοκτόνον,
 ἀλλ' οὐ θεοκτόνον
 ἔφυ τὸ πιαῖσμα τοῦ Ἀδάμ·
 εἰ γὰρ καὶ πέπονθέ Σου
 τῆς σαρκὸς ἢ χοϊκῆ οὐσία,
 ἀλλ' ἢ θεότης ἀπαθῆς διέμεινε·
 τὸν φθαρτὸν δέ Σου πρὸς ἀφθαρσίαν
 μετεστοιχείωσας καὶ ἀφθάρτου ζωῆς
 ἔδειξας πηγὴν ἐξ ἀναστάσεως.

Βασιλεύει,
 ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει
 ᾄδης τοῦ γένους τῶν βροτῶν·
 Σὺ γὰρ τεθεὶς ἐν τάφῳ,
 κραταιέ, ζωαρχικῇ παλάμῃ
 τὰ τοῦ θανάτου κλεῖθρα διεσπάραξας
 καὶ ἐκήρυξας τοῖς ἀπ' αἰώνων
 ἐκεῖ καθεύδουσι λύτρωσιν ἀψευδῆ,
 Σῶτερ, γεγονὸς νεκρῶν πρωτότοκος.

Ἔτι δὲ ζ'—Θ εἰρημὸς

Ἐφραστον θαῦμα !
 ὁ ἐν καμίνῳ ῥυσάμενος
 τοὺς ὀσίους παῖδας ἐκ φλογὸς
 ἐν τάφῳ νεκρὸς
 ἄπνους κατατίθεται

εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων,
 λυτρωτά,
 ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Τροπάρια

Τέτρωται Ἰαίδης
 ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος
 τὸν τρωθέντα λόγγη τὴν πλευρὰν
 καὶ στένει πυρὶ
 θείῳ δαπανώμενος
 εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων,
 λυτρωτά,
 ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ὀλβιος τάφος!
 ἐν ἑαυτῷ γὰρ δεξάμενος
 ὡς ὑπνοῦντα τὸν δημιουργὸν
 ζωῆς θησαυρὸς
 θείας ἀναδέδεικται
 εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων,
 λυτρωτά,
 ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Νόμφ θανόντων
 τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν
 ἢ τῶν ὄλων δέχεται ζωὴ
 καὶ τοῦτον πηγὴν
 δείκνυσιν ἐγέρσεως
 εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων,
 λυτρωτά,
 ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Μία ὑπῆρχεν
 ἢ ἐν τῷ ἄδῃ ἀχώριστος
 καὶ ἐν τάφῳ καὶ ἐν τῇ Ἑδέμ
 θεότης Χριστοῦ
 σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι
 εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελφδούντων,
 λυτρωτά,
 ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ἔκδοξος ἡ - Ὁ εἰρμὸς

Ἐκστηθι φρίττων, Οὐρανέ,
 καὶ σαλευθήτωσαν
 τὰ θεμέλια τῆς γῆς·
 Ἰδοὺ γὰρ ἐν νεκροῖς λογίζεται
 ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν
 καὶ τάφῳ μικρῷ ξενοδοχεῖται·
 ὄν παῖδες εὐλογεῖτε,
 ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε,
 λαὸς ὑπερυψοῦτε
 εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἐροπάρια

Λέλυται ἄχραντος ναός,
 τὴν πεπτωκυῖαν δὲ
 συνανίστησι σκηνήν·
 Ἄδὰμ γὰρ τῷ προτέρῳ δεύτερος
 ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν
 κατήλθε μέχρις ἄδου ταμείων·
 ὄν παῖδες εὐλογεῖτε,
 ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε,
 λαὸς ὑπερυψοῦτε
 εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Πέπανται τόλμα μαθητῶν,
 Ἄριμαθαίας δὲ ἀριστεύει Ἰωσήφ·
 νεκρὸν γὰρ καὶ γυμνὸν θεώμενος
 τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν
 αἰτεῖται καὶ κηδεύει κραυγάζων·
 ὄν παῖδες εὐλογεῖτε,
 ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε,
 λαὸς ὑπερυψοῦτε
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

ὦ τῶν θαυμάτων τῶν καινῶν !
 ὦ ἀγαθότητος !
 ὦ ἀφράστου ἀνοχῆς !
 ἐκὼν γὰρ ὑπὸ γῆν σφραγίζεται
 ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν
 καὶ πλάνος Θεὸς συκοφαντεῖται·
 ὄν παῖδες εὐλογεῖτε,
 ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε,
 λαὸς ὑπερυψοῦτε
 εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Ἄειδὲ θ' — Ὁ εἰρμός·

Μὴ ἐποδύρου μοι, μήτηρ,
 καθορῶσα ἐν τάφῳ
 ὄν ἐν γαστρὶ
 ἄνευ σπορᾶς συνέλαβες Υἱόν·
 ἀναστήσομαι γὰρ
 καὶ δοξασθήσομαι
 καὶ ὑψώσω ἐν δόξῃ
 ἀπαύστως ὡς Θεὸς
 τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ
 Σὲ μεγαλύνοντας.

Τροπάρια

Ἐπὶ τῷ ξένῳ Σου τόκῳ
 τὰς ὠδῖνας φυγοῦσα
 ὑπερφυῶς
 ἔμακαρίσθην, ἀναρχε υἱέ·
 νῦν, Θεέ μου, νεκρὸν
 ἄπνουν ὀρῶσά Σε
 τῇ ῥομφαίᾳ τῆς λύπης
 σπαράττομαι δεινῶς·
 ἀλλ' ἀνάστηθι, ὅπως
 μεγαλυνθῆσομαι.

Γῆ με καλύπτει ἐκόντα,
 ἀλλὰ φρίττουσιν ἄδου
 οἱ πυλωροὶ
 ἠμφιεσμένον βλέποντες ἐμὲ
 ἠμαγμένην στολὴν
 τῆς ἐκδικήσεως·
 τοὺς ἐχθροὺς ἐν σταυρῷ γὰρ
 πατάξας ὡς Θεὸς
 ἀναστήσομαι, μήτερ,
 καὶ μεγαλύνω σε.

Ἄγαλλιάσθω ἡ κτίσις,
 εὐφραινέσθωσαν πάντες
 οἱ γηγενεῖς·
 ὁ ἄδης γὰρ ἐσκύλευθ' ὁ ἐχθρός·
 μυροφόροι σεμναὶ
 προσυπαντάτωσαν·
 τὸν Ἀδὰμ σὺν τῇ Εὐᾶ
 λυτροῦμαι παγγενῆ
 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 ἐξαναστήσομαι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΙΔΙΟΜΕΛΑ

α') Σωφρονίου

I Εἰς τὰς ὥρας τῶν Χριστουγέννων

Βηθλεὲμ ἐτοιμάζου, εὐπρεπιζέσθω ἡ φάτνη,
τὸ σπήλαιον δεχέσθω, ἡ ἀλήθεια ἦλθεν,
ἡ σκιά παρέδραμε καὶ Θεὸς ἐν ἀνθρώποις
ἐκ Παρθένου πεφανέρωται μορφωθείς τὸ καθ' ἡμᾶς
καὶ θεώσας τὸ πρόσλημμα·
διὸ Ἄδὰμ ἀνανεοῦται σὺν Εὐᾶ κράζοντες·
ἐπὶ γῆς εὐδοκία ἐπεφάνη σῶσαι τὸ γένος ἡμῶν.

Νῦν προφητικὴ πρόρρησις πληρωθῆναι ἐπείγεται
μυστικῶς ἡ φάσκουσα·
καὶ σύ, Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα,
οὐδαμῶς ὑπάρχεις ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἡγεμόσι
προευτρεπίζουσα τὸ σπήλαιον·
ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελεύεται
ἡγούμενος τῶν ἐθνῶν διὰ σαρκὸς
ἐκ Παρθένου κόρης Χριστὸς ὁ Θεός,
ὃς ποιμανεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἰσραήλ·
δῶμεν αὐτῷ ἅπαντες μεγαλωσύνην.

II Τῶν Θεοφανείων

Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα·
δεῦτε λάβετε πάντες πνεῦμα σοφίας,
πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα φόβου Θεοῦ
τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ.
Σήμερον τῶν ὑδάτων ἀγιάζεται ἡ φύσις

καὶ ῥήγνυται ὁ Ἰορδάνης καὶ τῶν ἰδίων ναμάτων
ἐπέχει τὸ ῥεῦμα δεσπότην ὄρων ῥυπτόμενον.

Ὡς ἄνθρωπος ἐν ποταμῷ ἤλθες, Χριστέ βασιλεῦ,
καὶ δουλικὸν βάπτισμα λαβεῖν σπεύδεις, ἀγαθέ,
ὑπὸ τῶν τοῦ Προδρόμου χειρῶν
διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, φιλόανθρωπε.

Πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ

« ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου »

ἤλθες, Κύριε, μορφὴν δούλου λαβὼν,
βάπτισμα αἰτῶν ὃ μὴ γνοῦς ἁμαρτίαν·

εἶδοσάν Σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν·

σύντρομος γέγονεν ὁ πρόδρομος

καὶ ἐβόησε λέγων·

πῶς φωτίσει ὁ λύχνος τὸ φῶς ;

πῶς χειροθετήσει ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην ;

ἀγίασον ἐμὲ καὶ τὰ ὕδατα, Σωτήρ,

ὃ αἴρων τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν.

β') Κασίας

1) *Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν*

Αὐγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς

ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο

καὶ Σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἀγνῆς

ἡ πολυθεία τῶν εἰδώλων κατήργηται·

ὑπὸ μίαν βασιλείαν ἐγκόσμιον

αἱ πόλεις γεγένηται

καὶ εἰς μίαν δεσποτεῖαν θεότητος

τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν·

ἀπεγράφησαν οἱ λαοὶ τῷ δόγματι τοῦ Καίσαρος,

ἐπεγράφημεν οἱ πιστοὶ ὄνοματι θεότητος
 Σοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ἡμῶν·
 μέγα Σου τὸ ἔλεος, Κύριε, δόξα σοι.

**2) *Εἰς τὴν ἀλείψασαν μύρω τὸν Κύριον
 γυναῖκα ἁμαρτωλὴν***

Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή,
 τὴν σὺν αἰσθομένη θεότητα,
 μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν,
 ὀδυρομένη μύρον Σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει,
 οἴμοι ! λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει,
 οἴστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέλγητος,
 ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας·
 δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν
 ὃ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ,
 κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας
 ὃ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς τῇ ἀφράστῳ Σου κενώσει·
 καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους Σου πόδας,
 ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν
 τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις·
 ὦν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὔα τὸ δειλινὸν
 κρότον τοῖς ὤσιν ἠχηθεῖσα τῷ φόβῳ ἐκρύβη·
 ἁμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων Σου ἀβύσσους
 τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσῶστα σωτήρ μου ;
 μή με τὴν σὴν δούλην παρίδης
 ὃ ἀμέτροτον ἔχων τὸ ἔλεος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εἰς τὸν Ἑσταυρωμένον.

Ὁ Ὑμνος οὗτος, ἀγνώστου ποιητοῦ ὄν, εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν πεποημένων. Σύγκειται ἐξ 24 τετρακόλων *περιόδων* ἢ *στροφῶν*, αἵτινες *ἀνακυκλοῦνται*, ἧτοι ἔχουσι τὸ αὐτὸ ῥυθμικὸν καὶ μελικὸν σχῆμα. Ἐκάστη στροφή σύγκειται ἐκ τεσσάρων *κύκλων* ἢ *στίχων*, ὧν ὁ μὲν α' καὶ ὁ γ' εἶναι ἑξασύλλαβοι ἔχοντες τονουμένην τὴν πέμπτην συλλαβὴν, ὁ δὲ β' καὶ ὁ δ' ὀκτασύλλαβοι ἔχοντες τονουμένην τὴν ἕκτην συλλαβὴν. Ἀκροστιχίς εἶναι ἡ κατ' ἀλφάβητον.

α'— *Ἀρχοντες Ἑβραίων* καλοῦνται οἱ ἀποτελοῦντες τὸ μέγα συνέδριον τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπερ ἐξ 71 μελῶν συγκείμενον εἶχε καθήκοντα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ τῆς Γερουσίας τῶν σημερινῶν Κρατῶν. *Φαρισαῖοι* (=κεχωρισμένοι, ἐκλεκτοὶ) ἔκαλοῦντο οἱ ἀποτελοῦντες τὴν μίαν αἵρσιν τῶν Ἰουδαίων (ἢ ἐτέρα ἦτο ἡ τῶν Σαδδουκαίων), οἵτινες ὡς ὑποκριταὶ καὶ δόλιοι σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ Σωτήρος ἠλέγχοντο.

β'— *Βαραββᾶν* (βάρ+ἄββᾶς, υἱὸς ἄββᾶ) τὸν ληστήν, οὗ τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τῶν φυλακῶν ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι παρὰ τοῦ Πιλάτου ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. κζ', 16—26). *δμόφρονα* πρὸς τοὺς σταυρωτάς (φονεῖς) τοῦ Κυρίου καλεῖ ὁ ποιητὴς τὸν Βαραββᾶν, διότι καὶ αὐτὸς «διὰ στάσιν καὶ *φόνον*» ἦτο βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν (Λουκ. κγ', 25). *πρὸς εὐεργέτην* δὲ αὐτῶν στρεφόμενοι, περὶ τοῦ εὐεργέτου δὲ αὐτῶν ὁμιλοῦντες ἐκραύαζον «σταυρωθήτω».

γ'— *Γέγονας κατάρα* ἐκ τοῦ Παύλου λέγοντος (πρὸς Γαλάτ. γ', 13) «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς καταράς τοῦ νόμου *γενόμενος* ὑπὲρ ἡμῶν *κατάρα* γέγραπται γὰρ *ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος* ἐπὶ ξύλου» (Δεύτερον. κα', 23) ὅθεν ὁ Χριστὸς, ὡς ἂν ἦτο ὑποκείμενος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Νόμου ἐπιβαλλομένην ποινὴν τῆς σταυρώσεως, ἦτοι ὡς ἂν ἦτο κακυῶργος, ἐσταυρώθη, *ἵνα τὸν ἀνθρώπον ἐξαγοράσῃ ἐκ τῆς καταράς τ. ἔ. λυτρώσῃ* ἀπὸ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας τὸ ἀνθρώπινον γένος.

δ'—*Δῆμος ἐκραύγαζον*—ὁ λαός, ὁ ὄχλος ἐφώναζε (πβ. Πράξ. ιβ', 22 «ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει»), τὸ δὲ συντακτικὸν σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενον. *ὕψωθέντος* εἰς τὸν σταυρόν, σταυρωθέντος. *οἱ πεσόντες ἀνέστησαν*· οἱ ἐκ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἔνοχοι ὄντες ἄνθρωποι ἀπηλλάγησαν τῆς ἐνοχῆς ταύτης.

ε'—*Ἐν μέσῳ ἀνόμων*· ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ληστῶν. *τὸν νόμον* τὸν Μωσαϊκόν, ὅστις ἐπέβαλλε μάλιστα τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην (πβ. Ῥωμ. ιγ', 10 «πλήρωμα νόμου ἢ ἀγάπη»). *προσήλωσαν* (ἤλος, ἠλώω) *ξύλῳ*· ἐκάρφωσαν ἐν τῷ ξύλῳ (ἐν τῷ σταυρῷ· πβ. Κολασσ. β', 14 «προσηλώσας τῷ σταυρῷ»).

ς'—*Ζῆλον ἀνεδάη*· φθόνον ἐδιδάχθη, φθόνον ἔγνω, ἐφθόνησεν· *ἀνεδήσατο* δ' ἔχουν οἱ κώδικες (τοῦ ῥ. ἀναδαίομαι=ὑπεκκαίω) μὲ τὴν σημασίαν «τὸν φθόνον τῶν Ἑβραίων ὑπεξέκαυσεν, ἐκίνησεν», ἀλλ' ἄλλοι γράφουν *ἀνεδάη*, ἥτις γραφὴ εὐαρμοστεῖ καὶ εἰς τὸ μέτρον. *Καϊάφας*· Ἀρχιερεὺς, ὅστις προήδρευε τοῦ δικάσαντος τὸν Ἰησοῦν συνεδρίου (Ματθ. κς', 3 καὶ 37). *βουλῇ*· τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἑβραίων. *ἀνελεῖν* (ἀναιρέω)· φονεῦσαι.

ζ'—*Ἀνεξίκακε* (ἀνέχομαι κακά)· μακρόθυμε (πβ. Β' Τιμ. β', 24 «διδασκτικόν, ἀνεξίκακον»). *παλάμαις*—χερσί, κατὰ συνεκδοχὴν. *πλαστουργήσας*· πλάσας, δημιουργήσας (ἡ λ. *πλαστουργός* κατὰ συμφυρμὸν ἐκ τῆς λ. πλάστης καὶ δημιουργός).

η'—*Θανάτου ἐγεύσω*—ἀπέθανες (πβ. Ματθ. κς', 28 «οὐ μὴ γεύσονται θανάτου» καὶ Ἰωάνν. η', 52 «οὐ μὴ γεύσεται θανάτου»).

θ'—*Ὁμολόγησε* Θεὸν τὸν συσταυρωθέντα αὐτῷ Ἰησοῦν (Λουκ. κγ', 42). *γυμνὸν τὸν κοσμήσαντα*· ἡ χρῆσις τῶν ἀντιθέτων λίαν προφιλῆς εἰς τοὺς Ἑκκλ. ποιητάς, ὡς καὶ ἀνωτέρω «ἐν μέσῳ ἀνόμων τὸν τὸν νόμον φυλάξαντα».

ι'—*Ἐδονεῖτο*· ἐσείετο. *τὰς πέτρας διέρρηξε*· αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν (πβ. Ματθ. κς', 51). *τὸν δεσπότην* αὐτῆς.

ιβ'—*Συνεσκότασεν*· ἐγένετο ὄλως σκοτεινός (πβ. Λουκ. κγ' 44 καὶ Γ' Βασιλ. ιη', 45 «ὁ οὐρανὸς συνεσκότασε νεφέλαις»).

ιγ'—*Τὸ φαιδρὸν καταπέτασμα*· τὸ λαμπρὸν παραπέτασμα

(ὑφασμα), ὅπερ ἐν τῇ Σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ἐχώριζε τὰ Ἅγια ἀπὸ τῶν Ἁγίων τῶν ἁγίων.

ιε' — *Ἐν γῆ ἀνύδρω* ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου ὁ Μωϋσῆς ἐξήγαγεν ἐκ πέτρας ὕδωρ (πβ. Ἐξόδ. ιζ', 6).

ις' — *Παρέδωκαν* καὶ τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ καὶ ἡ παρήχησις πρὸς τὸ *διδόντα* συνηγορεῖ νὰ γραφῇ *ἐδίδουν* = ἐδίδοσαν, ὅστις τύπος ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ἰωάννη ιθ', 3.

ιζ' — *Τῆς δουλείας* τοῦ δουλικοῦ φρονήματος, ὅπερ ἦτο ἐπακόλουθον τοῦ φόβου τοῦ θανάτου (πβ. Ἐβρ. β. 15 «ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας» καὶ Ῥωμ. η' 15 «οὐ γὰρ ἐλάβομεν πάλιν πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον» καὶ 21 «ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς»).

ιη' — *Τὰ κλεῖθρα τοῦ θανάτου* = τὰς κλεῖδας τοῦ Ἄιδου, τὸν Ἄιδην, τὸν θάνατον (πβ. Ἀποκ. α', 18 «ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου»).

κ' — *Ἐν κρανίῳ* = ἐν Γολγοθᾷ, Ματθ. κζ', 33.

κβ' — *Χολὴν ἐπότισεν* τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ λέξιν παροξύτονον· ἴσως γραπτέον *Χολὴν Σε ποτίζει. ὀμβρῖσαντα* ὡς ὀμβρον ἐξ οὐρανοῦ καταπέμψαντα.

κγ' — *Ψεύδονται*· ψευδῆ κηρύττουσι, διαψεύδουσι. *ἀσιγήτως*· μὴ σιγῶντες καὶ ἄρα βοῶντες.

2. Κυριακοῦ εἰς Λάζαρον.

Καὶ τὸ Κοντάκιον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑκκλησιᾶς. Ὑμνογραφίας. Σύγκεται ἐκ τοῦ προοιμίου καὶ 14 στροφῶν μετὰ ἐφυμνίου τετραστίχου μὲν ἐν τῷ προοιμίῳ, διστίχου δὲ ἡ τριστίχου ἢ τετραστίχου ἐν ταῖς στροφαῖς. Ἡ καθαρότης τῆς γλώσσης, τὰ δαψιλῆ ῥητορικὰ σχήματα (παρηγήσεις, ἰσόκωλα, ἀντιθέσεις) καὶ ἡ πρὸς τὸ Κοντάκιον τοῦ Ῥωμανοῦ εἰς Ἰούδαν ὁμοία μετρικὴ κατασκευὴ δεικνύουσι ποιητὴν τῆς Σχολῆς τοῦ Ῥωμανοῦ. Πιθανὸν ἄρα εἶναι ὅτι ὁ Κυριακὸς οὗτος εἶναι ὁ ἐκ Κορίνθου μὲν δρωμένος, ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἀκμάσας ἀναχωρητῆς, μαθητῆς τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου καὶ δεινὸς ἀντίπαλος τῶν περὶ τὸν Ὠριγένην, ὅστις «*εὐτόνωσ ἐμμελῶδει ἀγρυπνίαις ἀπαύστοις*», ὡς λέγεται ἐν τροπαρίῳ

τοῦ εἰς αὐτὸν ποιηθέντος Κανόνος τῆς 29 Σεπτεμβρίου, ὅτε ἐορτάζεται ἡ μνήμη αὐτοῦ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἐκ τοῦ Ἰωάννου ια'—ιβ'.

α' — **Ἀκατάληπτε** οὕτω καλεῖται ὁ Σωτὴρ διὰ τὸ μὴ καταληπτόν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ λέγεται **ἀπερίγραφτος Λόγος**. **οἰκονομία**· ἐν τῇ Ἐκκλ. γλώσσῃ καλεῖται οἰκονομία τὸ ἀνεξερεύνητον μέσον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, οἶον ἡ ἐνσάρκωσις, ἡ ταφή, ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ κ.λ.π. **οἶος νοῦς** = ποῖος νοῦς. **ἀτρέπτω**· ἐντόνω, ἰσχυρῶ. **τὸν ἐν ταφῇ φθαρέντα**· τὸν ἐν τῷ τάφῳ τὴν φθορὰν τοῦ θαλάτου ὑποστάντα, τὸν ἐν τῷ τάφῳ νεκρόν. **ἀνακαινίζεις**· ἀνανεώνεις, ἀνιστᾷς. **δυναστεία** = δυνάμει (πβ. Λουκ. α', 25 «καθεῖλε δυνάστας» καὶ Α' Τιμ. ζ', 15 «ὁ μόνος δυνάστης»). **μετ' ὧδῆς** = ἄδοντες.

β' — **Παριστήμεσαν** = εἰστήμεσαν παρὰ Σοί. **τὸ Κράτος Σου ἐξιλεούμενοι**· Σὲ τὸν κραταῖον ἐξίλασκόμενοι, ἐξευμενίζοντες, ἱκετεύοντες. **ἄθροος**· ἄθρῶος, αἰφνιδίως. **σκιά**· πβ. Α' Παραλ. κθ', 15 «ὡς σκιά αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐπὶ γῆς» καὶ Ἰὼβ η', 9 «σκιά γάρ ἐστὶν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ βίος» καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου «σκιάς ὄναρ ἀνθρώπος». **ἄνθος χόρτου**· ἐκ τοῦ Ἡσαίου (μ', 6—8) «πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν»,

γ' — **Ἰδοσαν**· ὁ ἀναύξητος τύπος συχνὸς ἐν τῇ Ἐκκλ. γλώσσῃ βοηθῶν εἰς τὴν ἀκροστιχίδα (πβ. ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ «ἶδον παῖδες Χαλδαίων»), ἡ δὲ κατάληξις — **οσαν** τοῦ ἀορίστου ἤδη ἀπὸ τῶν Ο' τῆς Π. Διαθήκης (ἤλθοσαν, ἐφάγοσαν κ.λ.π.). **σὺν τῷ Θωμᾷ**, ὅστις κατὰ τὸν Ἰωάννην (ια', 16) εἶπε τοῖς συμμαθηταῖς «ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ». **καταλαβεῖν**· ἐλθεῖν καὶ εὐρεῖν. **φανεῖν**· ἀντὶ φανῆναι κατὰ τὸ ἐλθεῖν, εὐρεῖν, λαβεῖν. **τῷ πιστῷ φίλῳ** τοῦ Λαζάρου, ἦτοι τῷ Χριστῷ. **ἀμφοότεροι**· Χριστὸς καὶ Θωμᾶς (μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν). **ἐπιτηξαν** (πιτήσω)· ἐξέστησαν, κατεπλάγησαν. **βούλῃσαι**· ἀντιβούλη κατὰ τὸ ἴστασαι, δύνασαι ἤδη ἐν τῇ Π. Δ. καὶ ἐν τῇ Κ. συχνὸν (φάγεσαι, πίεσαι, καυχᾶσαι, ὀδυνᾶσαι). **δύνασαι**· ἐνν. ἀναστήσαι Λάζαρον.

δ'— *Ἐν δακρύων ὀχετοῖς*: χύνουσα δάκρυα ὡς ὀχετόν, ἦτοι ἄφθονα. *παράλυτον*: ἰδὲ Ματθ. θ', 6. *ἔθραυσας ἀληθῆ ἀθεράπευτα*: ἔπαυσας τοὺς πόνοὺς νοσοῦντων ἀνιάτους νόσους θεραπεύσας αὐτοὺς. *τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν*: τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν εἰς τὸ θεραπεύειν τοιαύτας νόσους. *τὴν Ἰαίρου παιδα*: ἰδὲ Ματθ. θ' 25. *τὸν υἱὸν τῆς χήρας*: ἰδὲ Λουκ. ζ', 14. *ἐκ τῆς φθορᾶς*: πβ. ἀνωτ. «τὸν ἐν ταφῇ φθαρέντα».

ε'— *Μέγα θαῦμα*: διηγείται τοῦτο ὁ Ἰεζεκιήλ (λζ', 1—10) λέγων ὅτι «ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι Κύριος ἐν μέσῳ πεδίου καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων. . . καὶ προεφήτευσά, καθὼς ἐνετείλατό μοι Κύριος. . . καὶ ἰδοὺ σεισμός καὶ προσήγαγε τὰ ὀστᾶ ἐκ αἰτέρον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ ἐπ' αὐτὰ νεῖρα καὶ σάρκες ἐφύοντο καὶ ἀνέβαινον ἐπ' αὐτὰ δέρματα ἐπάνω. . . καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα καὶ ἔζησαν καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν». τὸ ὄραμα δὲ τοῦτο προεδήλου τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων ἀπολύτρωσιν καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς θεοκρατίας ἐν τῷ Ἰσραήλ. *ὁ κηρύξ μου*: ὁ Ἰεζεκιήλ. *ἔμφοβον*: ἐμποιοῦν φόβον, φοβερόν. *φόβω συνεχόμενος*: ὑπὸ φόβου κατεχόμενος, πιεζόμενος (πβ. Λουκ. η' 37 «μεγάλω φόβω συνελχοντο»). *μετὰ τῆς ἁρμονίας*: μετὰ τῆς ἁρμογῆς, τῆς ἐνώσεως (τῶν ὀστέων). *τὸ μειωθὲν ὑπὸ τῶν χρόνων*: τὸ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐλαττωθὲν σῶμα (διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν σαρκῶν), ἦτοι τὰ ὀστᾶ. *μιᾶ ῥιπῇ*: μιᾶ ὀρμῇ, κινήσει. *προοίμιον*: ὧν ἔμελες εἶτα νὰ πράξῃς. *πάσῃ σαρκί*: παντὶ ἀνθρώπῳ, τοῖς ἀνθρώποις.

ς'— *Ἐπακήκοαν*: ὁ τύπος οὗτος τοῦ παρακ. εὔρηται καὶ ἐν τῇ Ἀποκ. (ιβ', 3) εἴρηκαν. *ἐξίσταντο* (τὰ δημιουργήματα) *θαυμάζοντες*: ἐξεπλήττοντο ἀποροῦντες: τὸ σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενον (ὡς ἐν τῷ «εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον» «ὁ δῆμος ἐκραύγαζον»). *ἐπρέσβευε*: παρεκάλει (πβ. Β. Κορ. ε'. 20 «ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν» καὶ Ἐφεσ. ζ', 20 «ὑπὲρ οὗ (εὐαγγελίου) πρεσβεύω ἐν ἀλύσει»). *Σὺ εἶ φῶς*: ἐκ τοῦ Ἰωάνν. θ', 5. *ὁ κατ' εἰκόνα πλάσας*: ἰδὲ Γενέσεως α' 26.

ζ'— *Κλαίουσαι. . . ἐξίσταντο. . . ἅπαντες*: ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία τῆς φράσεως ταύτης ὡς καὶ τῆς ἐπομένης «φῶς ἡμῖν ἔλαμψεν. . . ὁρῶντες» δὲν εἶναι πολὺ συνήθης παρὰ τοῖς

Ἐκκλ. ποιηταῖς· *πιστῶς πλειῶ ἐπρέσβευον* πίστιν ἔχουσαι μᾶλλον ἰκέτευον. *φῶς ἀπρόσιτον* φῶς ἀπροσπέλαστον, ἐκ τῆς Α' Τιμ. ζ'. 10. *φωτίσας*· τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς ἀποδοῦς. *λεπροῦς*· ἰδὲ Ματθ. η', 2. *ἀνακαινίσει*· πβ. ἄνωτ. α' ἀνακαινίσεις».

η' -- Ὑψος τὸ ἀκατάληπτον· τὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀπροσπέλαστον ὕψος, τὸν ἐν ὑψίστοις Πιτέρα. *ταῖς σοφαῖς*· ταῖς συνεταῖς, πισταῖς καὶ φιλαδέλφοις Μίρθα καὶ Μαρία. *ἐνθύμησιν*· σκέψιν, διανόησιν (πβ. Ματθ. θ', 4 «ἰδὼν τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν»). *θνήξαντα* καὶ *θνήσεις* παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀντὶ τῶν παλαιότερων *θανόντα* καὶ *θάνατος*· *χοῦν ἤδη ἐκλείψαντα*· χῶμα πλεόν γενόμενον καὶ οὕτως ἐκλείψιντα· ὑπερβολὴ τοῦ ποιητοῦ, ἀφ' οὗ ὁ Λάζαρος μόλις «τετραήμερος νεκρὸς» ἦτο. *ἐπὶ νεφέλης οὐρανοῦ*· ἰδὲ Ματθ. κδ', 30.

θ' -- Ρεῖθρα δμβρων δακρυχέουσαι· χύνουσαι δάκρυα βροχηδὸν σχηματίζοντα ρεῖθρα (πβ. ἄνωτ. «ἐν ὄχετοῖς δακρυῶν»). *σπήλαιον*· ὅπου ἦτο τὸ μνημεῖον. *ἔχων τὴν ἐξουσίαν ζωοποιήσον*· πβ. Ἰωάνν. ε', 20 «καὶ ὁ υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ», διότι 27 «ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ». *πᾶσα πνοή*· πᾶς ἄνθρωπος (πβ. ἄνωτ. «πάση σαρκί»). *κινήθεις ἐνεβριμήσατο* (τῷ πνεύματι)· συγκινήθεις ἐταράχθη (πβ. Ἰωάνν. ια', 33 «ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν»). *ἤνοιξαν τὸ σπήλαιον*· ἀφαιρέσαντες τὸν λίθον, ὅστις ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. *ἔπηξαν τὴν ὄσφρησιν*· ἀπετροπιάσθησαν τὴν ὄσμήν (πβ. Ἰω. ια', 30 «Κύριε, ἤδη ὄζει»). *λογισάμενοι* (αὐτὸν) *σκιὰν τεφραῖαν*· νομίσαντες ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἤδη μεταβληθῆ εἰς σκιώδη τέφραν. *ὁ ἐν φθορᾷ πρὸς ἀφθαρσίαν*· πβ. τὸ ὅμοιον ἐν Α' Κορ. ιε', 50 «οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ».

ια' -- Ἀπεφθέγξατο· ὅσα διηγεῖται ὁ Ἰωάννης ἐν ια', 42. *ὑπέστρεψε τὸ πνεῦμα* (=τὴν ψυχὴν) *ὁ Κύριος* (τῷ Λαζάρῳ). *ἔδωσε* (δέος, δέδοικα)· ἐφοβήθη. *ὅτι φθαρέντα. . . καὶ λυθείσα. . . ἀνεκαινίσθη οὗτος*· ἡ σφόδρα ἀνώματος αὕτη συντακτικὴ ἔκφρασις (ἀντὶ τῆς ὁμαλῆς *ὁ ταφῆ φθαρεῖς λυθείσης τῆς ἀρμονίας ἀνεκαινίσθη*) δύσκολον εἶναι ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸν ποιητὴν, ἡ ἀνακάλυψις δὲ παλαιοῦ τινος κώδικος θὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὴν γνησίαν γραφὴν αὐτοῦ.

ιβ' — **Ἐζώωσε** ζών, ζωντανὸν ἐποίησεν, ἀνέστησεν· ἀλλὰ διὰ τὸ μέτρον διορθοῦται **εὐθύς ζώωσε ἢ ἀνεζώωσε**. **δυσσωπῶ** ἱκετεύω. τὸ ῥῆμα συχνότατον ἐν τῇ Ἑκκλ. ποιήσει διάφορον τὴν σημασίαν τοῦ παλαιότερου **δυσσωποῦμαι**. τοῦ **Ἀδάμ** τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἀντονομασίαν συνήθη παρὰ τοῖς Ἑκκλ. ποιηταῖς. **τῶν χειρῶν** τῶν σῶν. **κατέκρινάς με** Ἐιδη= κατακρίνας παρέδωκάς με τῷ Ἐιδη. **τί ἐπελάθου** (ἐμοῦ) **ὄντος ἔργου τῶν σῶν δακτύλων** (πβ. Ψαλμ. η', 4 «ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου»).

ιγ' — **Ἰωνᾶ**· ὅστις «ἐγένετο ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» (πβ. Ματθ. β., 39). **ἄγξω ἐν τῇ σαρκί μου δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ**· θὰ πνίξω διὰ τῆς σαρκός μου (τ. ἔ. τοῦ θανάτου τοῦ σώματός μου) τὸν διάβολον τὸν δι' ἀγκίστρον συλληφθέντα (τ. ἔ. σαγηνευθέντα). **κατὰ τὸ γεγραμμένον**. ἐν Ἰωβ μ', 20 ὅπου ὁμοίως γράφεται «**ἄξεις** δὲ δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ» καὶ ὁ ποιητὴς ἐνταῦθα ἠλλάξε τὸ ῥῆμα, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου του ἐπνίξε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν, «τὸν ὀλετήρα τοῦ Ἀδάμ», ὡς λέγει εὐθύς ἀμέσως.

ιδ' — **Θραύσω** καταργήσω, ἀκυρώσω. **σχίσας τὸ χρέος**· σχίσας τὸ χειρόγραφον, τὸ γραμματίον, ἐν ᾧ ἦτο γεγραμμένον τὸ χρέος, ἦτοι τὸ ἁμάρτημα τοῦ Ἀδάμ (πβ. Κολοσσ. β', 13 «συνεζωοποίησεν ἡμᾶς σὺν αὐτῷ χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἔξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν» καὶ Ἀκαθ. «χάριν δοῦναι θελήσας ὀφλημάτων ἀρχαίων ὃ πάντων χρεολύτης ἀνθρώπων ἐπεδήμησε δι' ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς ἀποδήμους τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ σχίσας τὸ χειρόγραφον ἀκούει παρὰ πάντων οὕτως ἀλληλοῦία»). **Ἐδέμ**· ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ παράδεισος (Γεν. β', 8) καὶ κατὰ συνεκδοχὴν εἶτα καὶ αὐτὸς ὁ παράδεισος. **τούτου** τοῦ παραπτώματος. **τὰς κόρας** τῶν ὀφθαλμῶν τ. ἔ. τοῦ: ὀφθαλμοὺς τροπικῶς, (ὡς παρὰ Ματθ. β', 15). **ρεῖθροις τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ**, ὑπαιγνισμὸς εἰς τὸ βάπτισμα, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς ἐτελεῖτο κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου συνήθως ἢ τὴν ἐπομένην Μ. ἐβδομάδα.

3. Ῥωμανοῦ.

α') Κοντάκιον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

Τὸ Κοντάκιον τοῦτο κατὰ τὸν Συναξαριστὴν εἶναι τὸ πρῶτον τοῦ Ῥωμανοῦ, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἄριστον αὐτοῦ. Αἱ προσωποποίαι, τὰ ποικίλα ῥητορικά σχήματα, ὁ δραματικὸς διάλογος τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ βρέφους καὶ τῆς αὐτῆς καὶ τῶν Μάγων, τὸ γοργὸν τοῦ ἔνθου καὶ ἡ πλουσία καὶ καθαρὰ γλῶσσα τοῦ ποιήματος δεικνύουσιν ὅτι δικαίως ὁ ποιητὴς ἐπωνομάσθη Πίνδαρος τῆς χριστιανικῆς καθόλου ποιήσεως. Μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος τὸ Κοντάκιον τοῦτο ἐψάλλετο κατ' ἔτος εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ Παλατίῳ κατὰ τὸ ἐπίσημον αὐτοκρατορικὸν γεῦμα ὑπὸ τῶν Ἀγιοσοφικῶν καὶ τῶν Ἀποστολικῶν, ἦτοι ὑπὸ διπλοῦ χοροῦ ψαλτῶν τῶν ναῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἐλήφθη ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης (Ματθ. α'. 18 καὶ ἐξῆς καὶ Λουκ. β', 1—20). Ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 25 Δεκεμβρίου παρελήφθη ἐκ τούτου μόνον τὸ κουκούλιον καὶ ὁ πρῶτος οἶκος.

Τὸν ὑπερούσιον τὸν ὑπὲρ (τὴν ἀνθρωπίνην) οὐσίαν ὄντα, τὸν Θεόν. *ἡ γῆ προσάγει τῷ ἀπροσίτῳ τὸ σπήλαιον* ἡ γῆ προσφέρει εἰς τὸν ἀπροσπέλαστον τὸ σπήλαιον (πβ. Ἀκαθ. «τὸν ἀπρόσιτον ὡς Θεὸν ἐθεώρει πᾶσι προσιτόν, (πᾶσα φύσις ἀγγέλων)». *δοξολογοῦσι* αἰνοῦσι, λέγουσι «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» κατὰ τὰ παρὰ Λουκ. β', 14. *Μάγοι* ἐκαλοῦντο παρὰ Βαβυλωνίοις οἱ σοφοί, οἵτινες ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, τὴν μαντικὴν καὶ τὴν ἐξηγήσιν τῶν ὀνειρών,

α' — *Τὴν Ἐδέμ* ἰδὲ Κοντάκιον Λαζάρου, *Βηθλεὲμ ἤνοιξε* διότι ἐν ταύτῃ ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ, ὅστις τὸν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ κεκλεισμένον παράδεισον ἤνοιξε τοῖς ἀνθρώποις, ὅθεν καὶ ἡ Θεοτόκος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ λέγεται ἀπαραδείσου θυρῶν ἀνοικτήριον». *τὴν τρυφήν* ἧς ἀπέλαυεν ὁ Ἀδάμ θεωρῶν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ «ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς» (Γεν. β', 15) ἡ λέξις Ἐδέμ ἑβραϊστὶ δηλοῖ τέρψιν, τρυφήν. *ἐν κρυφῇ* ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ τ. ἔ. τῷ σπηλαίῳ (πβ. Ἡσ. λε', 19 «οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῷ»). *τὰ τοῦ*

παραδείου ὅσα ἐν τῷ παραδείσῳ τερπνὰ εἶχεν ὁ Ἄδὰμ πρὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ.

β — *Ὁ πατήρ τῆς μητρὸς ἐγένετο υἱὸς* (αὐτῆς). *γνώμη*· οἰκία γνώμη, βουλήσει, ἐκών. *κατανοοῦσα*—ὄρωσα.

γ — *Τί Σοὶ καὶ τοῖς πτωχεύσασι*· τίς σχέσις ὑπάρχει μετὰ τὸν Σοῦ καὶ τῶν πτωχῶν τ. ἔ. τῶν ἀνθρώπων τῶν στερηθέντων τῆς θείας χάριτος, τῆς πλουσίας δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ. *ἤλυθας*· ἐκ τοῦ ποιητ. ἄορ. ἤλυθον. *σπηλαιου ἠράσθης ἢ φάτνης ἐτέρφθης* φέρεται ἐν τισι κώδιξιν, ἐν ἄλλῳ δὲ *σπηλαίῳ ἐτέρφθης καὶ φάτνης ἠράσθης*· ὅθεν πιστεύω ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸ ἐν τῷ κειμένῳ. *ἐν τῷ καταλύματι*· ἐν τῷ πανδοχείῳ (πβ. Λουκ. β', 7). *Σάρρα*· τῇ γυναικὶ τοῦ Ἀβραάμ, ἣ ἐδόθη «πᾶσα ἢ γῆ Χαναάν εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον» (Γεν. ιζ', 7). *οὐδὲ φωλεός*· πβ. Ματθ. γ', 20 «αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι... ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ». *ἐχρησάμην τὸ ἀντρον*· ἢ πρὸς αἰτ. σύνταξις τοῦ χρῶμαι δὲν εἶναι ἀσυνήθης παρὰ Βυζαντινοῖς· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ἐκτησάμην*. *βουλήσει*· ἰδίῳ θελήματι, ἐκών (πβ. ἀνωτ. «γνώμη»).

δ — *Ἐν ἀπορρήτῳ λέγουσα*· καθ' ἑαυτήν, μόνη λέγουσα, μονολογοῦσα. *τῶν ἀφανῶν*· τῶν μυστικῶν, τῶν διανοημάτων. *ἀπεκύσας*· ἐγέννησας. *ἀπάτορος*· τοῦ μὴ ἔχοντος (ἀνθρωπον) πατέρα, τοῦ ἀγενεαλογήτου, αἰωνίου Θεοῦ. *συνήκαμεν* (συνήημι) ἐνοήσαμεν. *ὠφθη* ἐν τῇ γῆ, ἐπεφάνη, ἐγεννήθη.

ε — *Βαλαάμ*· προφήτης ἐκ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ πόλεως Φαθουρά, ὅστις προεφήτευσεν τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος εἰπὼν «ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωὰβ καὶ προνομεύσει πάντας υἱοὺς Σῆμ» (Ἄριθμ. κδ' 17). *παρέθετο τῶν ῥημάτων τὸν νοῦν*. ἐξέστηκεν, ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸ νόημα τῶν λόγων του. *μαντεύματα καὶ οἰωνίσματα*· τὰς μαντείας τῶν ἐθνικῶν καὶ τοὺς οἰωνισμοὺς αὐτῶν, οἵτινες ἦσαν ψευδεῖς. *ἐκλύων παραβολὰς σοφῶν καὶ τὰ αἰνίγματα*· ὅστις διαλύει, διασαφεῖ τὰς παραβολὰς τῶν σοφῶν (Ἰουδαίων) καὶ τοὺς αἰνιγματώδεις λόγους αὐτῶν, τ. ἔ. ὅσα παραβολικῶς καὶ αἰνιγματωδῶς εἶπον οἱ προφῆται, ταῦτα νῦν διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ διασαφοῦνται. *ὑπερφαιδρότερος*· ὑπερλαμπρότερος (πβ. Κοντ. εἰς Ἐσταυρωμένον «φαιδρὸν κατα-

πέτασμα». *ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἀστράπτειν* ὅτι μέλλει ν' ἀνατείλη (=γεννηθῆ) ἐξ Ἰουδαίων.

ζ'—*Κλαίουσα ἐκ χαρᾶς. μετὰ τῆς πτωχείας μου*· μετ' ἐμοῦ τῆς πτωχῆς καὶ ταπεινῆς, εἰς ἐμὲ τὴν πτωχὴν καὶ ταπεινὴν. *οἱ βασιλεύοντες*· οἱ μεγιστάνες, οἱ σοφοὶ (Μάγοι). *λιτανεύουσι* (λίσσομαι, λιτή)· ἱκετεύουσι (πβ. Ψαλμ. μδ', 13 «τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ τῆς γῆς»).

ζ'—*Κέλευσον ἔλθωσιν*· λατινισμὸς (jube accedant), ὡς καὶ ὁ κατωτέρω *νεῦσον εισέλθωσιν* (annue ingrediantur), λίαν σπάνιοι παρὰ Ῥωμανῶ. *πτωχείαν τιμίαν*· πτωχείαν πολύτιμον. ὁ νοῦς δὲ τῆς φράσεως σαφῆς ἐκ τῶν ἐπομένων. *ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια*· ἐκ τοῦ Ἰωάνν. α', 17. *τῆς εὐτελείας*· τῆς εὐτελοῦς, πτωχικῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ καταλύσεως.

η'—*Ἦψατο τῶν φρενῶν ἀφανῶς*· ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν, ὑπέβαλε μυστικῶς. *ἐμὸς λόγος*· κατ' ἐμὴν ἐπιταγὴν ἔλαμψεν οὗτος ὁ ἀστὴρ. ὁ σαρκωθείς λόγος τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται κατὰ τὸν ποιητὴν τὸ μὲν ὡς παιδίον φερόμενον ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ὡς ἀστὴρ συνελθὼν τοῖς Μάγοις καὶ ὀδηγῶν αὐτούς· διὸ καὶ ἡ Θεοτόκος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καλεῖται ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ «ἀστέρος ἀδύτου μήτηρ». *πρὸς τὸ φαινόμενον*· φαινομενικῶς. *δύναμις* θεία. *συνῆλθε*· συνοδός, συνοδοιπόρος ἐγένετο. *ὡς λειτουργῶν μοι*· ἅτε ὑπηρετῶν, διακονῶν μοι.

θ'—*Τῶν Μάγων τὸ σύστημα*· τοὺς συνεστῶτας Μάγους, τὸν ὅμιλον τῶν Μ.

ι'—*Ἀγενεαλόγητος*· πβ. Ἑβρ. ζ', 3 «ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων». *ἀκμήν*· ἀκόμη.

ιβ'—*Ῥητορεύει* = ῥητορεύσει, διηγήσεται· συχνότατα δ' ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται πρὸς μείζονα ἔμφασιν ἐνεστῶτας ἀντιμελλόντων. *τρανῶς*· τρανῆ τῆ φωνῆ. *ἐν τοῖς οὐρανόις καὶ τοῖς ἐπιγείοις* = ἐν τοῖς Ἀγγέλοις καὶ τοῖς ποιμέσιν, ὡς ἔξηγει ἀμέσως ὁ ποιητὴς. *πηλίνοις οἱ πύρινοι*· τοῖς γηϊνοῖς, τοῖς ἀνθρώποις (ποιμέσιν) οἱ Ἀγγελοὶ· συχνοτάτη δ' ἐν τῇ Ἐκκλ. γλώσσῃ ἡ ὀνομασία τῶν ἀνθρώπων ὡς πηλίνων (ἢ χοϊκῶν) καὶ τῶν Ἀγγέλων ὡς πυρίνων (πβ. Ἐξόδ. γ', 3 «ὥφθη δὲ αὐτῷ (τῷ Μωϋσῆ) ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τῆς βάτου» καὶ Ψαλμ.

ργ', 4 «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον»). **φωταυγοῦν'** φωτὸς αὐγάς ἐκπέμπον, φωτίζον.

ιγ' — 'Η φαεινή' ἡ λαμπρά, ἡ ἀπαστρέπτουσα (ἄτε τὸ ἄστρον γεννήσασα). **οἱ λύχνοι'** οἱ φωτίζοντες, οἱ ἐκ τοῦ ἄστρου λαβόντες τὸ φῶς, ὡς καὶ ὁ Ἰωάννης (ε', 35) «ἦν λύχνος καιόμενος καὶ φαίνων». **ἐκ γῆς Χαλδαίων'** καὶ ἐν τῷ Ἀκαθ. «παῖδες Χαλδαίων» καλοῦνται οἱ Μάγοι. **οὐ λέγουσι θεὸς θεῶν κύριος'** δὲν ὁμολογοῦσι, δὲν πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς κύριος τῶν ἄλλων θεῶν αὐτῶν, λατρεύουσι πολλοὺς θεοὺς. **φωτὸς, δ σέβουσιν'** ὡσπερ οἱ Πέρσαι, οὕτω καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἦσαν πυρολάτραι. **ἤρεν** (αἶρω) παθέλαβεν, ὠδήγησεν ἐνταῦθα. **τοῦ περικοῦ** = τοῦ βαβυλωνιακοῦ καὶ ἀλλαχοῦ δ' ὁ ποιητὴς τοὺς Βαβυλωνίους καλεῖ Πέρσας, διότι ὑπὸ Κύρου τοῦ μεγάλου τῷ 528 π. Χ. ἡ Βαβυλὼν ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Πέρσας. **πῦρ παμφάγον'** ὑπαινιγμὸς εἰς τὰς θυσίας τῶν παιδιῶν, ἅτινα ἐσφάζοντο καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς ἀγ-άλας τοῦ πεπυρωμένου ἀγάλματος τοῦ Μολόχ (πβ. Δευτ. ιβ', 31 «τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν κατακαίουσιν ἐν πυρὶ τοῖς θεοῖς αὐτῶν»). **πῦρ δροσίζον'** τὸν Χριστὸν τὸν τρέφοντα καὶ δροσίζοντα (τροπικῶς) τὰ σύμπαντα· **πῦρ ἄυλον** δὲ καὶ **πῦρ τῆς θεότητος** καὶ **θεῖον πῦρ** καὶ ἀπλῶς **πῦρ** καλεῖται πολλάκις ἐν τῇ Ὑμνογραφίᾳ ὁ Θεὸς διὰ τὴν καθαίρουσαν καὶ φωτίζουσαν καὶ ἀγνίζουσαν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ιδ' — Μαιτιότης' ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ (α', 2) παραλαβὼν τὴν φράσιν ὁ ποιητὴς νοεῖ ὅτι μάταια εἶναι καὶ ψευδῆ ὅσα σέβουσιν οἱ Χαλδαῖοι. **οἱ μὲν** σοφοί, **οἱ δὲ** ἀμαθεῖς. **χάρις** (ἔστι) **τῷ τόκῳ σου'** εὐχαριστία προσήκουσί σοι ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ. **θλίψεως τῶν χωρῶν'** μόχθων καὶ τελαιπωριῶν, ἃς προὔξενησαν ἡμῖν αἱ χῶραι. **μετὰ λύχνου τοῦ ἄστρου** ὡς λύχνον ἔχοντες τὸ ἄστρον (πβ. καὶ Ἀκαθ. αθεοδρόμου ἀντέρα θεωρήσαντες Μάγοι τῇ τούτου ἠκολούθησαν αἴγλη καὶ ὡς λύχνον κρατοῦντες αὐτὸν ἠρεῦνων κραταῖδὸν ἄνακτα).

ιε' — Τὰ τῆς προφητείας τοῦ Σοφονίου εἰπόντος (α', 12) «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξερευνήσω τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ λύχνου». **δικαίωμα'** κρίσιν, ἣν θὰ ἔκαμνεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς προφητοκτόνους

Ἰουδαίους (πβ. Ῥωμ. α', 32 «τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες»). **οὐχ εὐρέθη** τὸ δικαίωμα· τοῦ ἀσαφοῦς τούτου χωρίου ἢ ἔννοια πιθανῶς εἶναι αὕτη, ὅτι ἡμεῖς οἱ Μάγοι δὲν εἶδομεν τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διότι οἱ Βαβυλώνιοι μετὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορος προλαβόντες ἀπῆραν ἀπ' αὐτῶν τὴν Κιβωτὸν τοῦ Μαρτυρίου τὴν περιέχουσαν τὰς πλάκας τοῦ Νόμου, τὴν ῥάβδον τοῦ Ἀαρὼν καὶ τὰ ἄλλα σεπτὰ καὶ καλὰ καὶ οὕτω κατέλυσαν τὸ πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτῶν κράτος. **τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν**· ἢ ἠθικὴ τοῦ κόσμου κατάστασις ἢ πρὸ τοῦ Χριστοῦ παρῆλθε (πβ. Β' Κορ. ε', 17 «εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα»).

ιζ' — **Ναὶ φησι ἔφησε**· παράδοξος ἔκφρασις· ἀλλ' ἴσως ὁ ποιητής, ὡς εἶκασέ τις, ἔγραψε **νεύσαισι** τοῖς πιστοῖς τ. ἔ. σιωπήσαισι. **τὴν προφητοκτόνον**· ἰδὲ Ματθ. κγ' 37 καὶ Λουκ. ιγ'. **34. βασκαίνουσαν**· φθονοῦσαν. **Ἡρώδην**, τὸν ἐπικαλούμενον μέγαν, υἱὸν Ἀντιπάτρου, πρότερον μὲν διοικητὴν τῆς Γαλιλαίας, ἐπὶ δὲ Χριστοῦ βασιλέα τῆς Ἰουδαίας. **θεσμῶν**· νόμων, νομίμων, ἤτοι βασιλικῶν λόγων καὶ ἔργων. **ἐμπνέοντα φόνων**· πβ. Πράξ. θ', 1 «ὁ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου».

ιη' — **Τρίβους**· ὁδοὺς. **τὸ πάρος**· πρότερον. **σύλω πυρίνω**· ἰδὲ Ἐξόδ. ιγ', 21.

ιβ' — **Ῥάβδον**· ἰδὲ Ἐξόδου ιγ', 21. **περιλάμπων**· περὶ ἡμᾶς λάμπων καὶ ὀδηγῶν εἰς τὸ φῶς τῆς θεογονωσίας. **Περσίδι** = Βαβυλῶνι, ὡς ἀνωτέρω. **ἀναποδίσαι** = ἐπανελθεῖν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐπιστρέψαι.

κα' — **Προσεκύνησαν** = προσσκυνήσαντες προσήνεγκαν. **σμέραν**· χυμὸν ἀρωματώδη τῆς Ἀραβικῆς μύρτου. **δῶρα τὰ τρίυλα**· δῶρα τρία ὑλικά. ἄλλοι κώδικες ἔχουσι τρίχροα. **Σεραφίμ** (= πῦρ καταναλίσκον)· ἐν τῶν ἐννέα ἀγγελικῶν ταγμάτων, ἀείποτε περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ ὄντες καὶ ψάλλοντες «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». ὡς τὰ τοῦ **Καὶν**· ἰδὲ Γεν. γ', 4.

κβ' — **Φαιδρά**. πβ. ἀνωτ. **ὑπερφαιδρότερος**· **τρεις αἰτήσεις**· ὡς καὶ νῦν ἡ Ἐκκλησία εὐχεται «ὑπὲρ εὐφρασίας ἀέρον

καὶ εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ». **διαλλάγηθι** (διαλλάττομαι)· συγχώρησον, ἐλέησον. **εἰκῆ**· ἀσκόπως. **χορηγὸν τοῦ γάλακτος** καλεῖ τὸν Χριστὸν ὡς παρέχοντα τὴν ἐλαφρὰν καὶ ἀπλὴν τροφήν τοῦ Εὐαγγελίου (πβ. Α' Κορ. γ', «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα καὶ οὐ βρῶμα» καὶ Ἐβρ. ε', 12 «γεγονάτε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς» καὶ Α' Πέτρ. β'. 2 «ὡς ἀριγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν»). **τοῦ γένους μου καὶ στόμα καὶ καύχημα**· τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐμὲ ὡς τεκοῦσάν Σε ἔχει ἐν τῷ στόματι καὶ ἐν ἐμοὶ καυχᾶται· ὁμοίως ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ καλεῖ τὴν Θεοτόκον «τῶν Ἀποστόλων τὸ ἀσίγητον στόμα» καὶ «τῶν πιστῶν ἀναμφίβολον καύχημα». **σκεπην, τεῖχος**· οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ καλεῖται ἡ Παρθένος «σκεπή τοῦ κόσμου, πλατυτέρα νεφέλης» καὶ «τεῖχος τῶν παρθένων καὶ πάντων τῶν εἰς αὐτὴν προστρεχόντων». **λαβεῖν αἰσθῆσαι τοῦδε**· νὰ ἐννοήσωσι τοῦτο, ὅτι ἐγεννήθη δι' ἐμοῦ.

κδ'—Στήσον στερέωσον, ἐδραίωσον. **χερῆζω**· ἔχω ἀνάγκην. **ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον**· ἰδὲ Ματθ. β'. 13.

β'. Κοντάκιον εἰς Ἰούδαν.

Τὸ εἰς τὸν Ἰούδαν Κοντάκιον τοῦ Ῥωμανοῦ διακρίνεται μάλιστα διὰ τὸ μέχρι ὑπερβολῆς πάθος καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ῥητορικῶν σχημάτων. Δαψιλῆ εἶναι τὰ ἰσόκωλα, αἱ ἀντιθέσεις καὶ αἱ παρηγήσεις ἐν τούτῳ, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλῳ ποιήματι τοῦ Ῥωμανοῦ, τῷ γνωστῷ Ἀκαθίστῳ ὕμνῳ. Καὶ προσκρούουσι μὲν σήμερον εἰς τὰ ὄτα ἡμῶν αἱ καταχρήσεις αὗται τῶν ῥητορικῶν σχημάτων, ἀλλ' εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς πατέρας ἡμῶν φαίνεται ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀρεστά, ἀφ' οὗ καὶ πᾶσα ἡ μετὰ τὸν Ῥωμανὸν Ἐκκλησ. ποίησις βρίθει τῶν τοιούτων σχημάτων. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἰωάννου ιγ'.

I—**Ἰλαεὼς**· ἰλαρός, εὐμενής. **ὁ ἀνεχόμενος πάντων**· ὁ ὑπομένων τὰ πάντα ὡς φιλόστοργος καὶ **ἐνδεχόμενος πάντας**· ἀποδεχόμενος, ἀσπαζόμενος πάντας ὡς φιλόανθρωπος.

II—**Κρυφῆ**· κρυφίως (πβ. σελ. 102). **ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Θεοτόκου**· νοεῖ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῆς Θεοτόκου, τὸν καλούμενον «Τὰ Κύρου», ὅπου συνήθως ἔψαλλον ὁ ποιητής.

α' — **Ἐνάρκησε** (νάρκη, ναρκάω)· ἠναισθήτησεν, ἐπάγωσεν. **ἐτρόμασε**· κατελήφθη ὑπὸ τρόμου· τὸ **τρομάζω** ἀπαντᾷ ἤδη παρὰ Χρυσοστόμῳ. **γνώμη**· ἰδὲ σελ. 103. **κρατούμενον**· συλλαμβανόμενον. **ὑπέστη**· ἀντέσχεν, ὑπέμεινεν· **ὁ αἰθὴρ συνέστη**· ὁ αἴθρ συνεκρατήθη, δὲν διελύθη.

β' — **Κατεσκευάσε**· παρεσκευάσεν, ἐνήργησεν. **ἀθετήσας**· περιφρονήσας, ἀποδοκιμάσας (πβ. Ἡσαίου α', 2 «αἰετοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν» καὶ Μάρκ. ζ', 9 «ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ» καὶ Λουκ. ι', 16 «ὁ ἀθετῶν ἡμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ»). **ὁ κληθεὶς** εἰς τὴν μαθητικὴν διακονίαν. **ὁ στεφθεὶς**· στεφανοθεὶς, τιμηθεὶς (πβ. Ψαλμ. η', 6 «δόξη καὶ τιμῆ ἐστεφανώσας αὐτόν»). **ἄφατον** (φημί)· ἀνέκφραστον, ἀδιήγητον. **ἐπλήσας** (πίμπλημι)· ἐπλήρωσας, ἐγέμισας ὕδατος.

γ' — **Μυστικῇ βρώσει** = μυστικῶ δείπνῳ Ματθ. κς', 26. **γυμνόν**· στερηθέντα (πβ. σελ. 96). **ὑποταγὴν δαιμόνων**· τὸν ὑποταχθέντα εἰς τοὺς δαίμονας, κατὰ μετωνυμίαν. **ἀπαλλαγὴν πόνων**· καλεῖ τὴν τροφὴν πάλιν κατὰ μετωνυμίαν. **διεσχίσθη**· ἀπεσχίσθη, ἀπεχωρίσθη ἀπὸ Σοῦ. **κατενύγη** (κατανύσσομαι)· ἐπληρώθη τὴν καρδίαν, ἐθλίβη (πβ. Πράξ. β', 37 «κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ»).

δ' — **Ἐπειγόμενον**· σπεύδοντα. **θαλπόμενον**· θερμαινόμενον, τυγχάνον φροντίδος καὶ ἐπιμελείας (πβ. Ἐφεσ. ε', 29 «ἐκτρέφει καὶ θάλπει (τὴν σάρκα ἑαυτοῦ ἕκαστος)» καὶ Α' Θεσσ. β', 7 «ὡς ἂν τροφὸς θάλπει τὰ ἑαυτῆς τέκνα»). **βαλεῖν κατεπειγόμενον**· ῥῖψαι κάτω (πβ. τὸ Ἡσαίου α', 3 «ἐγὼ βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω»). **ἐβρυχεν** (βρύχω καὶ βρύχω)· ἔτριξε τοὺς ὀδόντας, ὠργίζετο, ἐλύσσα (πβ. Πράξ. ζ', 54 «ἐβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν»). **μονιός**· ἀγριόχοιρος (πβ. Ψαλμ. οθ', 14 «μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν»). **ἀπηνής**· ὠμός, σκληρός. **ἴν' ἐπιβῆ**· ἴνα ἐπ' αὐτοῦ καθίσῃ· ἐκ τοῦ Λουκ. κβ', 3.

ε' — **Ἄσπονδε**· ἀδιάλλακτε, ἄγριε. **ἠφρόνησας** (ἄφρονέω, ὅπερ ἴσον τῷ ἀφραίνω)· ἐγένεσο ἄφραν, ἐτρελλάθης. **φίλον**· ἰδὲ Ἰωάνν. ιε', 15. **ἀδελφόν**· ἰδὲ Ματθ. κγ' 8. **δεδούλωσαι** τῇ φιλαργυρίᾳ. **τὸ λῆμμα τῶν χρημάτων**· τὸ εἰσόδημα τὸ χρηματικόν, τὰ χρήματα. **γλωσσοκόμῳ**· μαρσίπῳ, χρηματοκιβωτίῳ· ἰδὲ

Ἰωάν. ιβ', 6 καὶ ιγ', 29. **δέδωκε τῇ σῇ πίστει** = πεπίστευκέ σοι, ἐνεπιστεύθη σοι. **ἄφνω** αἴφνης.

ζ' — Παρητήσατο· μετὰ παρακλήσεως ἀπεποιήθη, ἀπέκρουσεν· ἰδὲ Ἰωάν. ιγ', 8. **ἔξωστο** τὸ λέντιον (λατ. linteum = λινουῶν ὕφασμα, ποδιά), ὡς λέγει ὁ Ἰωάννης ιγ', 4. **ἀργυρώνητος** = ἀργυρίῳ ἐωνημένος, δοῦλος. **οὐκ ἐνετράπη**· δὲν ὠπισθοχώρησε. δὲν ἠμνήθη τὸ νίψιμον τῶν ποδῶν.

ζ' — Οἱ πύρινοι· οἱ Ἄγγελοι (ἰδὲ σελ. 104). **χοροὶ ἀόρατοι** = πύρινοι. **ἀπερινόητον**· ἀκατάληπτον (ἰδὲ καὶ σελ. 98). **γνωμικῶς** = γνώμη σελ. 103. **κατακαμπτόμενον**· προσκύπτοντα, γονυπετοῦντα. **πηλῶ**· μετωνυμικῶς ἀντὶ πηλίνῳ τ. ἕ. ἀνθρώπῳ (πβ. σελ. 104). **διακονούμενον** = διακονοῦντα, ὑπηρετοῦντα. **Γαβριήλ**· ἀρχάγγελος ἀποστελλόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κομιστὴς εὐαρέστων εἰδήσεων. **πτούμενος**· ταραττόμενος, ἐκπλητιόμενος. **συνόμιλοι**· συνέταιροι, σύντροφοι. **ἀποσμήχειν** = ἀποπλύνειν, καθαρίζειν.

η' — Νίπτει τὴν πλίνθον ἢ θάλασσα. ἡ μεγάλη καὶ ἀπεραντος θάλασσα, ἦτοι ὁ Χριστός, νίπτει τοὺς ἐκ χώματος πλασθέντας ἀνθρώπους, ἦτοι τοὺς μαθητάς· καὶ ἐν Κοντακίῳ εἰς τὰ Φῶτα ὁ ποιητὴς καλεῖ ἄβυσσον τὸν Χριστὸν «πῶς εὐτόνουν βαπτίσαι τὴν ἄβυσσον πῆλινο; ὑπάρχων»· τὸ αὐτὸ δὲ νόημα ἔχει καὶ ὁ ἐξῆς στίχος: **ἀποπλύνει τὸν πηλὸν ἢ ἄβυσσος**» (πβ. Ἡσαίου ξδ', 4 «καὶ νῦν, Κύριε, πατὴρ ἡμῶν σύ, ἡμεῖς δὲ πηλός, ἔργα τῶν χειρῶν σου πάντες»)· καὶ ὁμοίως ὁ Χριστὸς νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν **οὐκ ἀναιρεῖ τὴν σύστασιν** αὐτῶν, ἦτοι δὲν καταστρέφει τὴν σωματικὴν σύστασιν αὐτῶν, ὅπως ἡ θάλασσα διαλύει τὴν σύστασιν τῆς πλίνθου (τοῦ πηλοῦ), ἀλλὰ τοῦναντίον **σφίγγει τὴν ὑπόστασιν** αὐτῶν, ἦτοι καθιστᾷ στερεωτέραν τὴν σωματικὴν αὐτῶν φύσιν καὶ **ἀποσμήχει τὴν προαίρεσιν**, ἦτοι ἀποκαθαίρει, ἐξαγνίζει τὴν ψυχικὴν αὐτῶν διάθεσιν. **ποταπή**· ποία τις, πόσον μεγάλη, πόσον εὐμενῆς (πβ. Β' Πέτρ. γ', 11 «ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις»). **κέκλινται**· εἶναι ἀνακεκλιμένοι κατὰ τὸ δεῖπνον (διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι οὐχὶ ἀκαθήμενοι ἀλλ' ἀνακεκλιμένοι ἐδείπνουν· πβ. Λουκ. ζ', 36 καὶ Μάρκ. ζ', 39). **εἰσῆκει**·

παρίσταται διακονῶν αὐτοῖς. *χωνεύονται* λυώνουσι, φθείρονται. *τοῦ πυρός* τοῦ Χριστοῦ (πβ. σελ. 105).

θ' — *Τὴν ἄμπελον* ἰδὲ Ἰωάν. ιε', 5 καὶ Ψαλμ. οθ', 9 «ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας ... ἐκάλυψεν ὄρη ἢ σκιά αὐτῆς ... ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης». τὰ *κλήματα* τοὺς μαθητάς. *εἰς ὕψος ἐπανάγουσαν* εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐπαναφέρουσαν. *ἡ ἀρχή* ὁ πρῶτος, ὡς λέγει ἐν τῷ ἐπομένῳ τροπαρίῳ. *ὁ στρατηγὸς τῆς φαρμιλίας σου* ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας σου (λ. familia), ἦτοι τῶν μαθητῶν σου. *ἐξωσμένον* πβ. ἄνωτ. «ἔζωστο». *ἀδημόνως* μετ' ἀδημονίας, ἀνησυχίας, στενοχωρίας.

ι' — *Εἰς θάνατον ἔλθοι μοι ὕπνος* θανατηφόρος ἅς με καταλάβῃ ὕπνος, ἅς ἀποθάνω (πβ. Ψαλμ. ιβ', 4 «μὴ ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον»). *καμφθῆναί μοι* πβ. ἄνωτ. «κατακαμπτόμενον». *τῷ ὑπὸ θάνατον* (ὄντι) = τῷ θνητῷ. *ὁ ἐχθρὸς* ὁ διάβολος. *σοὶ λελόγισμαι* θεωροῦμαι σός. (πβ. Λουκ. κβ, 37 «καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη»). *τοῦ ὄστρακίνου σκεύους* ἐμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· οὕτως ὑπὸ τοῦ Παύλου (Β' Κορ. δ', 7) καλοῦνται τὰ ἀνθρώπινα σώματα διὰ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς πλάσιν αὐτῶν καὶ τὸ εὐθραυστον τῆς θνητῆς φύσεως. *κεραμεύς* ὁ πλάστης, ὁ δημιουργός· *τὰ ἴχνη* τοὺς πόδας.

ια' — *Μετ' ἐμοῦ μέρος οὐ σώσω σοι* = «οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ» Ἰωάν. ιγ', 8. *εἰ πλύνεις* = εἰ ἐπιμένεις πλῦναι. *δέμας* σῶμα. *ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με* ἐκ τοῦ Ψαλμ. να', 4 «ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου», ἦτοι πλήρως, τελείως πλύνων καθάρισόν με.

ιβ' — *Πόσα πόσοις συνήπτειτο* πόσοι λόγοι καὶ πράξεις φιλίας καὶ ἀγάπης διημείβοντο, ἀντηλλάσσοντο. *ποταποὶ λόγοι* ἰδὲ ἄνωτ. «ποταπὴ ἢ διάθεσις». *κατηλλάσσειτο* συνδιηλλάττειτο, συνεφιλιώνετο. *ἐπῆρε τὴν πτέρναν* δολίως ἐπέπεσε κατὰ τοῦ διδασκάλου, ἐπεβούλευσεν αὐτῷ. *ὡς γέγραπται* παρ' Ἰωάν. ιγ', 18 «ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ» (πβ. καὶ Ψαλμ. μ', 10 «ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν»). *ἐξελθὼν τῆς μάνδρας* ἀποχωρισθεὶς τοῦ ὀμίλου τῶν συμμαθητῶν· *τοὺς θήρας* (ὁ θῆρ). τὰ θηρία, ἦτοι τοὺς διώκτας τοῦ Ἰησοῦ Ἰουδαίους. *μασθόν* = μαστόν, ἦτοι τὴν

διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ (πβ. σελ. 107 «χορηγὸν τοῦ γάλακτος»).
θηλήν ῥᾶγα τοῦ μαστοῦ.

ιγ' — **ὑπεχώρησε τὸν δεινὸν Ἰούδαν** ἀπέφυγε, δὲν ἐπλησίασε τὸν φόβον αὐτῷ προξενούντα Ἰούδαν. **ἐχώρησε** ἐβάδισεν. **ἦν φοβερός τοῖς πάθειν** ἐνέπνεε φόβον εἰς πάντα τὰ πάθη, δὲν κατείχετο ὑπὸ οὐδενὸς τῶν παθῶν. **φθονερός ἐν ἀπασιν** (ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν **παντάπασιν**) κατελήφθη ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ φθόνου. **τῆς φιλαργυρίας** ἥτις κατὰ τὸν Παῦλον «ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι» (Α' Τίτ. ζ', 10).

ιδ' — **Ἄρας τοὺς πόδας** ταχεῖ τῷ ποδί, δρομαῖος. **ἠύτομόλησε** (αὐτόμολος) ἐκὼν προσῆλθε. **φατριάν** συμβούλιον, ἐταιρείαν, συμμορίαν. **μέτριος** μεσίτης ἢ μετριοπαθής; ἀμφίβολος ἢ σημασία τῆς λέξεως. **ὠνήσασθαι** = πρίασθαι, ἦτοι ἀγοράσαι. **ἄκουσον, γῆ** ἡ ὑψηλὴ αὕτη ἐπίκλησις συχνὴ παρ' Ἡσαΐα, ὡς α', 2 «ἄκουε οὐρανὸν καὶ ἐνωτίζου γῆ» καὶ λδ', 1 «ἀκουσάτω ἡ γῆ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ» καὶ Ψαλμ. ριγ', 3 «ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν». **λαλεῖται** συζητεῖται.

ιε' — **Μετὰ τῶν κάτω καὶ τὰ ἄνω** μετὰ τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς.

ιζ' — **Ἀνάνηπον** (ἀνανήφω) σύνελθε, ἔλα εἰς τὰ λογικά σου. **καί, μωροί, πότε φρονήσατε** ἐκ τῶν Ψαλμῶν «σύνετε δῆ, ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καί, μωροί, πότε φρονήσατε» (93, 8). **συχωρήσει** συμφωνήσει, συγκατανεύσει.

ιη' — **Ἡλίας** ὁ ἐπὶ Ἀχαάβ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὸν 9ον π. Χ. αἰῶνα προφήτης προειπὼν τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ὀχοζίου ἐθανάτωσε τοὺς ἀποσταλέντας αὐτῷ ὑπὸ τούτου δύο πεντηκοντάρχους μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν διὰ πυρὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταπεσόντος (Δ' Βασιλ. α', 2—17). **τοὺς αὐτῷ καθαρρήσαντας** τοὺς θαρραλέως, τόλμηρῶς ἐπελθόντας κατ' αὐτοῦ. **παραπληξίας** παραφροσύνης. **πιπρασκομένου** παλουμένου. **εἶχε** ἐλογίζετο, ἐθεώρει.

ιθ' — **Ἐμέθυες** δὲν ἦσο νήφων, ἐμαίνεσο πβ. τὸ ἀνεπ. «ἀνάνηπον». **τὰ σύμφωνα** αἱ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς συμφωναί. **χρῦσινα** ἀργύρια παρὰ Ματθ. κς', 16, ἅτινα ἐκαλοῦντο **σίκλοι** καὶ ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἀπὸ τοῦ 141 π. Χ. ἰσάξια πρὸς ἄττικά τετράδραμα· **ψήφισον** λογίριασον, σκέφθητι

(πβ. 'Αποκ. ιγ', 18 «ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου»). **ὁ Ἰωσήφ**· ἰδὲ Γεν. λζ', 28. **τὸν βρόχον ἔχων ἀγκύνην** = ἀπαγχόμενος, πνιγόμενος.

κ' — Ποταπὸν ὠλλίσθησε· πόσον μέγα ἁμάρτημα ἤμαρτε. **πτῶμα** = πτώσιν. **ἀστραπήν**· ἐκ τοῦ Λουκ. ι', 18 «ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα». **ἀντάρας τῷ Χριστῷ**· ἄρας, ὑψώσας τὰς χεῖρας κατὰ τοῦ Χριστοῦ τ. ἔ. προδοῦς τὸν Χ. **ἀνιῶν τὰς βάσεις πρὸς κέντρα**· χαλῶν, λύων, διευθύνων τοὺς πόδας, ἤτοι λακτίζων πρὸς κέντρα (πβ. Πράξ. κς', 14 «σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν» καὶ Πινδάρου Πυθ. β', 95 «ποτὶ κέντρον δέ τοι λακτιζέμεν τελέθει ὀλισθηρὸς οἶμος»). **τὸ κέρδος ἐκεῖ πληρωθεῖς**· παρόμοιον σαρκασμὸν ἔχει καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῇ «Ἀντιγόνη» στίχ. 305, ἔνθα ὁ Κρέων ἀπειλεῖ τοὺς φίλακας τοῦ πτώματος τοῦ Πολυνείκου, οὓς ὑπόπτευσεν ὅτι δεκασθέντες ἔθαψαν αὐτόν, ὅτι θὰ ἔξαποστείλῃ αὐτοὺς εἰς Ἄιδου, «ἔν' εἰδότες τὸ κέρδος ὄθεν οἰστέον τοῦ λοιποῦ ἀρπάξῃτε».

κα' — Βουλῆ = γνώμη σελ. 103. **τὸν πάθος ἐλόμενον** (ἐν τῷ σταυρῷ)· τὸν παθόντα ἐν τῷ σταυρῷ, τὸν σταυρωθέντα· **ἐμάνθανεν** (εἶναι)· ἐδιδάσκετο νὰ εἶναι, ἰδὲ Ἰωάνν. ι', 11.

κβ' — Μείνον· περιμένον. **ἵνα δψη** = ἵνα ἴδῃς· πολλαχοῦ δὲ ἐν τῇ Ἐκκλ. ποιήσει ὁ μέλλον οὗτος τῆς ὀριστικῆς λαμβάνεται ἀντὶ ἀορίστου ἱποτακτικῆς. **δίκην ἀμετάθετον**· καταδίκην ἀνέκκλητον. **μόρφῳ**· θανάτῳ. **τὸ δένδρον**· ἔξ οὗ ἔκρεμάσθη.

κγ' — Πτώματος = πτώσεως, ὀλισθήσεως, ὡς ἀνωτέρω. **τοῦ φυγεῖν** = ἵνα φύγῃ, ἀποφύγῃ· τὸ κατὰ γενικὴν δὲ τοῦτο τελικὸν ἀπαρέμφατον συχνότατον ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Ἐκκλησίας. **πράτου** (πιπράσκω, πράτης)· πωλητοῦ. **τοὺς ἑαυτῶν**· τοὺς ἡμῶν αὐτῶν, τοὺς ἡμετέρους. **ἀναβάσεις**· ἀναβαθμούς, σκαλοπάτια.

γ' Κοντάκιον εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.

Τὸ Κοντάκιον τοῦτο τοῦ Ῥωμανοῦ χαρακτηρίζει ἄριστα τὴν δραματικὴν τέχνην καὶ τὴν εὐπροφίαν αὐτοῦ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου. Σώζεται εἰς πλείστους κώδικας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ἀπλήστως ἀνεγινώσκετο τὸ ἀληθῶς θαυμάσιον τοῦτο ποίημα ὑπὸ τῶν Χριστιαν-

νῶν τοῦ Μέσου αἰῶνος. Ἐν τῷ Τριφδίῳ παρελήφθη ἐκ τούτου μόνον τὸ προοίμιον καὶ ἡ α' στροφή.

Κατεῖδε Μαρία ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἣτις «εἰστήκει παρὰ τῷ σταυρῷ» μετὰ Μαρίας τῆς τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς (Ἰωάνν. ιθ', 25).

α' — Τὸν ἴδιον ἄρνα· ἐκ τοῦ Ἑσαίου λέγοντος «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρονος» (νγ', 7) καὶ διὰ τούτων τὸν Χριστὸν ὑπαινισσομένου, καὶ ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης (Ἰωάνν. α', 29 αἶθε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ ἀλλαγῆ) ἡ μὲν Ἐκκλησ. φιλολογία συνηθέστατα ὀνομάζει τὸν Χριστὸν πρόβατον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀμνάδα· ἡ δὲ Ἁγιογραφία παρίστα αὐτὸν ὡς ἄρνιον ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος. **τρυχομένη** θλιβομένη, λυπουμένη. **τελεῖς δρόμον**· τρέχεις (πβ. Β' Τιμ. δ', 7 «τὸν δρόμον τετέλεκα» καὶ Πράξ, κ', 24 «τελειῶσαι τὸν δρόμον μου»). **ἐν Κανᾷ**· ἰδὲ Ἰωάνν. β', 1. **συνέλθω**· συνακολουθήσω (πβ. σελ. 30 «συνῆλθε Μάγοις»). **μείνω**· περιμείνω. **δός μοι λόγον, Δόγε**· ἡ παρήχησις αὐτῆ καὶ ἐν ἄλλοις Κοντακίοις τοῦ Ῥωμανοῦ ἀπαντᾷ, ὡς ἐν τῷ τῶν Βαίων «ὁ Λόγος ἐπὶ ἀλόγου λογικοῦς θέλων ῥύσασθαι».

β' — Τὰ βρέφη ἔτι κράζουσι Σοι τὸ εὐλογημένος· πρὸ πέντε ἡμερῶν, ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἤρχετο εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Βηθανίας, ὅπου ἀνέστησε τὸν Λάζαρον (Ἰω. ιβ', 12). **ἀκμὴν**· ἀκόμη καὶ τώρα (πβ. Ματθ. ιε', 26 «ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;»). **βαίων**· κλάδων φοινίκων. **τῶν ἀθέσμων**· πβ. σελ. 103. **σταυρῷ προσπήγνυται**· ἐν τῷ σταυρῷ προσηλοῦται, σταυροῦται.

γ' — Ὁ εἰπὼν Σοι· ἰδὲ Ματθ. ε', 35. **οὐκ ἀρνούμαι** = οὐκ ἀρνήσομαι (ἰδὲ σελ 99). **ὁ βοήσας**· ἰδὲ Ἰω. ια', 16. **οἱ οικεῖοι καὶ γνωστοί**· οἱ ἄλλοι μαθηταί. ἰδὲ Ματθ. ιθ', 26. **οἱ μέλλοντες κρίνειν τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ**· ἰδὲ Ματθ. ιθ', 28. **εἰς ὑπὲρ πάντων**· ἐκ τοῦ Παύλου «εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε» Β' Κορ. ε' 14. **πᾶσιν ἤρκεσας**· εἰς πάντας ἐπήρκεσας, τοὺς πάντας ἐβοήθησας, εὐηργέτησας· οὕτως ἔγραψα ἀντὶ τοῦ ἤρκεσας τῶν κωδίκων, διότι ὁ Σωτὴρ δὲν ἤρесе, δὲν ὑπῆρξεν ἀρεστὸς πᾶσι, μάλιστα δὲ τοῖς πλείστοις ἀπήρесе, διὸ καὶ σταυρῷ προσηλώθη,

ἐν ᾧ τοῖς πᾶσιν ἤρχεσε, σύμπαντι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, σώσας αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ.

δ'—**Συναποφέρειν**· συμπαραφέρεισαι, συμπαρασύρεσαι μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν εἰς κοπετοὺς καὶ θρήνους (Λουκ. κγ', 27). ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφή **συνολοφύρη** καὶ **συναποδύρη**. τὸν **Ἀδάμ**· τὸν ἀνθρώπον, τοὺς ἀνθρώπους (πβ. σελ. 58). καὶ **μὴν**· ἀλλ' ὅμως (καθὼς λέγεις) βεβαίως.

ε'—**Ἀπόθου**· (ἀποτίθεμαι)· ἀπόβαλε, παῦσον. **κεχαριτωμένη ὠνομάσθης**· ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ (Λουκ. α', 28)· ἡξιωμένη ὑπερφουῶς χάριτος (πβ. Σοφ. Σειράχ ιη', 17 «οὐκ ἰδοὺ λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν ; καὶ ἀμφοτέρα παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ»). **τοῦ νυμφῶνος τοῦ ἐμοῦ**· τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου, τῶν κεκλημένων εἰς τὸν γάμον ἐμοῦ τοῦ νυμφίου τ. ἔ. τῆς Ἐκκλησίας μου (πβ. Ματθ. θ', 15 ἔξω τοῦ νυμφῶνος).

ς'—**Πικρὰν**· λυπηρὰν ἐμοί. **μὴ δόξης**· εἶναι· ὑπάρχει καὶ γραφή **μὴ δείξης**=μὴ ἀποδείξης διὰ τῆς λύπης σου καὶ τῶν θρήνων. **ὡς τὸ μάννα**· ἰδὲ Ἐξόδου ις'. **ἐτυρώθην**· συνεπάγην, ἐστερεοποιήθην, ἐσαρκώθην, «σὰρξ ἐγενόμην», ὡς λέγει κατωτέρω. **Δαυὶδ**· ἐν Ψαλμ. ξξ', 16 «ὄρος τετυρωμένον»· **ἐν ταύτῃ** τῇ σαρκὶ καὶ οὐχὶ τῇ θεότητι (πβ. Α' Πέτρ. δ', 1 «ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ πέπαυται ἁμαρτίας»).

ζ'—**Ἀποσοβῶ**· ἀπομακρύνω, παύω· **συντριβῶ τὴν καρδίαν μου**· ἔξαντιλοῦμαι λυπούμενη, στενοχωρουμένη (πβ. Ἡσαίου ξα', 1 «ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν» καὶ Ψαλμ. ν' 19 «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἔξουδενώσει»). **σπλάγγνον**=τέκνον, ὡς καὶ γράφεται ἐν τινι κώδικι (πβ. Φιλήμ. 12 «σὺ δὲ αὐτὸν (τὸν Ὀνήσιμον), τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγγνα προσλαβοῦ»). **εἰ μὴ θάνω**· τὸ εἰ μεθ' ὑποτ. γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς τραγικοὺς. **ὁ Ἀδὰμ οὐχ ὑγιαίνει**· ὁ ἀνθρώπος δὲν σώζεται. **ἀνευ πάθους**· οὐδὲν σὺ παθῶν, **ἀπαθής**, ὡς λέγει κατωτέρω· **λεπρόν**· ἰδὲ Ματθ. η', 2. **σφίγγας**· νευρώσας, ἐνδυναμώνσας τὰ νεῦρα τοῦ παραλύτου· ἰδὲ Ματθ. θ', 2. **πηρόν**· ἀνάτηρον, ἀόμματον. ἰδὲ Ἰωάν. θ' 1.

η'—**Νεκρούς**· ὡς τὸν ἐν Ναϊν (Λουκ. ζ', 11) καὶ τὸν Λάζαρον. **ἐν ταφῇ**=ἐν τάφῳ.

ι'—**Συνήκας**· ἐνόησας.

ια'—**Ἔχω**—ὁ κατέχω, ὁ γινώσκω. **ἀναλύσεις**· ἐπιστρέψεις (πβ. Σοφ. Σολομ. β', 1 «οὐκ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ ἄδου» καὶ Λουκ. ιβ' 36 «πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων»). **ἀν περιουδεύσης**· ἐὰν ἐπισκεψάμενος θεραπεύσης. **βλέπω**—ὄψομαι, θά σε ἴδω (πβ. σελ. 65). **ἄνω** εἰς τοὺς οὐρανοὺς (πβ. Ἰωάν. η', 23 «ὕμεις ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί»).

ιβ'—**Πρώτη με δρᾶς** παρὰ τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ Ἰωάννου (κ', 14), ὅτι πρώτη Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ εἶδε τὸν Ἰησοῦν ἀναστάντα. **ιδρώτας**· ἰδὲ Λουκ. κβ', 14. **τὰ τεκμήρια**· τὰ σημεῖα, τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν· ἰδὲ Ἰωάν. κ', 19.

ιγ'—**Ἀποδύομαι**· ἐκδύομαι τὸ ἱμάτιον παρασκευαζόμενος πρὸς χειρουργικὴν ἐπέμβασιν. **ἐν τῇ λόγχῃ**· ἰδὲ Ἰωάν. ιθ', 34. **τὰ πωρώματα** (πῶρος)· τὰ πεπωρωμένα, ἔαπολιθωμένα, ἀπεσκληρωμένα μέρη. **σκληρίαν**· οἰδημα σκληρυνθέν, σκλήρωμα, σκίρον. **ἄξος**· ἰδὲ Ματθ. κζ', 34. **τῇ σμίλῃ τῶν ἡλῶν** διὰ τῶν ἡλῶν τῆς σμίλης. **ἀνευρύνας τὴν τομήν**· ἀνοίξας τὴν πληγὴν. **χλαίνη μοτώσω**· θά θέσω ἐπ' αὐτῆς χλαῖναν ὡς **μοτὸν** (ξαντὸν) καὶ οὕτω θά θεραπεύσω αὐτήν. **ναρθήκα**· τὸ καλαμῶδες τοῦτο φυτόν μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι καὶ ὡς θήκην μύρων καὶ φαρμάκων (ὡς ἐνταῦθα), ὅθεν καὶ **ναρθήκια** ἐκάλουν τὰ φάρμακα.

ιδ'—**Ἐκτελέσαι τὴν βουλὴν**· ἐκ τοῦ Ἰωάν. ζ', 38. **διὰ τὸν παραπεσόντα Ἀδάμ**.

ιε'—**Στέγω**· ἀνέχομαι, ὑπομένω (πβ. Α' Κορ. θ', 12 «πάντα στέγομεν» καὶ ιγ', 7 «ἡ ἀγάπη πάντα στέγει»). **συνέλθω σοι τὸν Μωϋσῆν**· τὸν Μωσαικὸν νόμον, ὡς ἐν Λουκ. ιζ', 29 «ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας». **Μωϋσῆς εἶπε**· διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ χαλκοῦ ὄφεως, ὅστις ἦτο προεικόνισις τῆς διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ σωτηρίας τῶν πιστευόντων καὶ ἀτενιζόντων πρὸς αὐτόν· ἰδὲ Ἀριθμ. κα', 8 καὶ Ἰωάν. γ' 15· «ὡσπερ γὰρ ὁ χαλκοῦς ὄφις Ἰνδαλμα μὲν τῶν ὄφεων ἦν, οὐκ εἶχε δὲ τῶν ὄφεων τὸν ἰόν· οὕτως ὁ μονογενὴς υἱὸς σῶμα μὲν εἶχεν ἀνθρώπινον, κηλίδα δὲ ἁμαρτημάτων οὐκ εἶχε· καὶ καθάπερ οἱ ὑπὸ τῶν ὄφεων δακνόμενοι εἰς τὸν χαλκοῦν ἀποβλέποντες ὄφιν σωτηρίας ἀπήλαιον· οὕτως οἱ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πληττόμενοι τῷ πάθει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνευδοκίμως πιστεύοντες

κρείτους ἀποφαίνονται τοῦ θανάτου καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύουσι». Θεοδώρητος. *ἡ ζωὴ* ἰδὲ Ἰωάν. ια', 25.

ις — *Εἰ συνέρχη μοι* — εἰ συνακολουθήσεις μοι, ὡς ἀνωτέρω. *τὰ στοιχεῖα* τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ (πβ. Β. Πέτρο. κζ', 35). *ναὸς τὸν χιτῶνα ῥήξει* — τοῦ ναοῦ τὸ καταπέτασμα σχισθῆται (πβ. Μιθ. κζ', 53). *τὰ ὄρη δονοῦνται, οἱ τάφοι κενοῦνται*· Ματθ. αὐτόθι. *πήξῃς* (πήσσω)· καταπλαγῆς, φοβηθῆς. *φείσαι μου* (φείδομαι)· λυπήθητί με, σῶσόν με.

ις — *Τὸ βάθος τῆς σοφίας*· ἡ ἀπύθμενος, ἡ ἀπέραντος σοφία, ἐκ τοῦ Παύλου «ὃ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ» Ῥωμ. ι', 33. *ἦρις ἡ ἀμνάς*· ἰδὲ σελ. 113. *νεκρώσας*· θανατώσας, ἤτοι καταργήσας. *τῇ σφαγῇ Σου*· τῷ θανάτῳ Σου. *Σὺ εἶ ἐν τῷ πάσχειν καὶ ἐν τῷ μὴ πάσχειν*· Σὺ παθὼν ἐν τῷ σταυρῷ ὡς ἄνθρωπος ἕμενες ἀπαθῆς κατὰ τὴν θεότητα.

4. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

Κανὼν εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα

Ὁ κανὼν οὗτος παρελήφθη ἐν τῷ Πεντηκοσταρίῳ καὶ ψάλλεται ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως. Τὴν α' ᾠδὴν ὁ ποιητὴς ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λέγοντος «ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει, Πάσχα Κυρίου Πάσχα».

ᾠδὴ α'

Ἀναστάσεως ἡμέρα ἐστὶν ἡ σήμερον, διὸ *λαμπρυνθῶμεν*· φαιδρυνθῶμεν, εὐφρανθῶμεν, πανηγυρίσωμεν. *Πάσχα*· «δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν, ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν, πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω πρόοδον καὶ ἀνάβασιν» Γρηγόριος· ἰδὲ καὶ Δ. Σ. Μπαλάνου «Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομᾷ καὶ τὸ Πάσχα». *ἐπινίκιον ἄδοντας* (ἄσμα)· τὸ ἐπὶ τῇ νίκῃ ταύτῃ τοῦ Χριστοῦ ἄσμα ψάλλοντας.

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις· ἄς καθαρισθῶμεν, ἄς γίνωμεν καθαροὶ κατὰ τὰς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· διότι «καθαροῦ ἄτρεσθαι οὐ θέμις μὴ καθαρῷ», διὸ τοῦτο «καθαρότεον πρῶτον ἑαυτὸν καὶ εἶτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον» (Γρη-

γόριος) καὶ τότε ὁ ψόμεθα τὸν Χριστὸν ἐξαστράπτοντα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀνιστάσεως καὶ ἀκουσόμεθα (αὐτοῦ) φάσκοντος, τρανώς (καὶ ἡμῖν) χαίριτε, ὡς περ τι εἰς μυρεφόρις (Ματθ. κη', 9). ἐξαστράπτοντα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως· λάμποντα μὲ τὸ φᾶς τῆς ἀναστάσεως, ὅπερ ἀπληθιστόν ἐστι (πβ. Α' Τιμ. ε', 16 «φῶς οἰκῶν ἀπροσίτον»).

Ὀὐρανοί· οἱ ἐν οὐρανοῖς ἄγγελοι, ὁ «ἀόρατος κόσμος», ὡς λέγει κατωτέρω. **γῆ·** οἱ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι, ὁ «ὄρατος κόσμος», ὡς λέγει κατωτέρω (πβ. Ψαλμ. ἑε', 11 «εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ»). **εὐφροσύνη αἰώνιος·** ὅστις (Χριστός) εἶναι εὐθυμία καὶ χαρὰ ἡμῶν αἰώνιος.

ᾠδὴ γ'

Πόμα καινόν· ἰδὲ κατωτέρω ἐν τῇ ἡ' ᾠδῇ, **τερατουργούμενον·** διὰ τέρατος, ἤτοι θαύματος, ἀναβλύζον, οἶον ἦτο τὸ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ ἐρήμῳ ('Εξόδ. ιζ', 6). **ἀφθαρσίας πηγὴν·** ἀθανασίας πηγὴν. **ὀμβρήσαντος·** αὐτὸ τ. ἔ. ἀφθόνως παρασχόντος. **ἐν ᾧ στερεούμεθα·** δι' οὗ στερεοὶ καὶ ἰσχυροὶ γινόμεθα, ἐνισχύόμεθα (πβ. Α' Βασ. β', 1 «ἐστερεώθη ἡ καρδιά μου ἐν Κυρίῳ» καὶ Πράξ. ις', 5 «καὶ ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει»).

Φωτός· τοῦ ἀπροσίτου φωτός τῆς ἀναστάσεως, ὡς εἶπεν ἐν τῇ α' ᾠδῇ. **τὰ καταχθόνια·** τὰ κάτω τῆς χθονὸς μέρη, ὁ ἄδης.

Συνεθαπτόμην Σοι=συνέπασχόν Σοι θαπτομένῳ. **συνεσταυρούμην Σοι=**συνέπασχόν Σοι σταυρουμένῳ· τὸ πρωθύστερον δὲ σχῆμα συχνὸν ἀπὸ τοῦ Ὅμηρου. **συνδόξασον·** πβ. Ῥωμ. η', 17 «εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν».

ᾠδὴ δ'

Ὁ θεηγόρος· ὁ περὶ Θεοῦ λέγων, ὁ προφήτης τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος **Ἀββακούμ,** ὅστις βλέπων ὅτι πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο ἀποροῦντες πῶς ὁ Θεὸς ἀνέχεται, ὅπως οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἄδικοι καταφρονῶσι καὶ καταδυναστεύωσι τοὺς εὐσεβεῖς καὶ δικαίους, ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἀκαταλήπτους ταύτας κρίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν β', 1 λέγει «ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι καὶ ἀναβήσομαι ἐπὶ πέτραν καὶ ἀποσκοπεύσω τοῦ ἰδεῖν τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ (Κύριος) καὶ τί ἀποκριθῶ ἐπὶ τὸν ἐλεγγόν μου· ταῦτα δ' ὁ

Γρηγόριος προσαρμόσας εἰς τὴν Ἀνάστασιν ἐπιφέρει «ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, φησὶν ὁ θαυμάσιος Ἀββακούμ· ἀγὼ μετ' αὐτοῦ σήμερον, δεδομένης μοι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐξουσίας καὶ θεωρίας, καὶ ἀποσκοπεύτω καὶ γινώσμαι τί ὀφθῆσεται καὶ τί λαληθήσεται μοι· καὶ ἔστην καὶ ἀπεσκοπέυσα· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπὶ τῶν νεφελῶν . . . καὶ ἡ ὕρασις αὐτοῦ ὡς ὕρασις ἀγγέλου . . . καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπε· σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος ὄρατός τε καὶ ὅσος ἀόρατος» καὶ ταῦτα ἔχων ἐν νῶ ὁ ποιητὴς λέγει ὅτι, ἐὰν σήμερον ὁ Ἀββακούμ ἔζη καὶ ἴστατο ἐπὶ τῆς θείας σκοπιᾶς μεθ' ἡμῶν, θὰ ἔβλεπε καὶ θὰ ἐδείκνυεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὡς εἶδεν ὁ Γρηγόριος, φωτεινὸν ἀγγέλιον διαπεραστικῇ καὶ ὀξεῖα τῇ φωνῇ λέγοντα ὅτι σήμερον ἐσώθη ὁ κόσμος διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ παντοδυνάμου Χριστοῦ.

Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός, ὃν ἕκαστος Ἑβραῖος κατ' ἐπιταγὴν Κυρίου ὤφειλε νὰ θυσιάσῃ κατὰ τὸ Πάσχα (Ἐξόδ. β'). ἡ θυσία δ' ἐκείνη ἦτο προεικόνις τῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅστις διὰ τοῦτο καλεῖται καὶ «ἀμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» σελ. 113. **στέφανος Χριστός**, τὸ σέμνωμα, τὸ κόσμημα ἡμῶν ὁ Χριστός (πβ. Φιλιπ. δ', 1 «ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου»). **ὑπὲρ ἡμῶν τέθνηται** ἐκ τοῦ Παύλου «καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» Α' Κορ. ε', 7. **πάσχα τὸ καθαρτήριον** θυσίαν καθαίρουσαν καὶ ἀγιάζουσαν ἡμᾶς. **ἥλιος δικαιοσύνης** ἐκ τοῦ Μαλαχίου «ἀνατελεῖ γὰρ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις ἥλιος δικαιοσύνης» δ', 2. καλεῖται δὲ οὕτως ὁ Χριστός, διότι εἶναι ἥλιος φωτίζων ἡμᾶς καὶ διδάσκων δικαιοσύνην τ. ἔ. ἀρετὴν.

Θεοπάτωρ καλεῖται ὁ Δαυὶδ, διότι ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ κατήγετο ὁ Χριστός κατὰ τὰ παρὰ Ματθ. α'. **πρὸ τῆς σκιώδους Κιβωτοῦ** ἦν ἀρπασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων εἰς Ἄζωτον ἀνεκόμισεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁ Δαυὶδ (Β' Βασιλ. ε'—ζ'). **σκιρτῶν ἤλατο** ἐκ χαρᾶς, χαίρων ἐπήδα καὶ ἐχόρευεν, «ὠρχεῖτο καὶ ἀνεκρούετο ἐνώπιον Κυρίου» καλεῖται δὲ ἡ Κιβωτὸς **σκιόδης**, διότι ἦτο σκιά, σκιαγράφημα, προτύπωσις τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου· ἦτις ἀρπασθεῖσα καὶ ἀπολεσθεῖσα καὶ πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνακομισθεῖσα προετύπου τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. **τὴν ἐκβασιν τῶν συμβόλων.**

τὸ τέλος τοῦ συμβολικοῦ ἐκείνου γεγονότος τῆς Κιβωτοῦ. *ἐνθέως*· θεϊκῶς, εὐσεβῶς.

᾽Ωιδὴ ε΄

᾽Ορθρίσωμεν ἄς ἐγερθῶμεν κατὰ τὸν ὄρθρον πρὸς προσευχὴν (πβ. Ἦσ. κς' 9 «ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὁ Θεὸς» καὶ Λουκ. κα', 38 «ὁ λαὸς ὄρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει ἀκούειν αὐτοῦ»). *ὄρθρου βαθέος*, ὡς αἱ γυναῖκες, αἰτινες «ὄρθρου βαθέος· ἤλθον ἐπὶ τὸ μνήμα φέρουσαι ἅ ἠτοίμασαν ἀρώματα» Λουκ. κδ', 1· ἀλλ' ἡμεῖς ἀντὶ μύρων θὰ προσφέρωμεν τῷ δεσπότη ἡμῶν *τὸν ὕμνον* τὸν προσήκοντα τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ καὶ τότε μετὰ τὸν ὄρθρον μετὰ τοῦ φυσικοῦ ἡλίου θὰ ἴδωμεν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης Χριστόν, ὅστις ἐκ τοῦ τάφου ἀνατέλλων δωρεῖται τοῖς πᾶσι ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Τὴν ἀμετρον εὐσπλαγγίαν Σου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δι' ἣν Θεὸς ὦν κατήλθες μέχρι ἄδου. *δεδορκότες οἱ συνεχόμενοι ταῖς σειραῖς τοῦ ἄδου*· βλέποντες οἱ πιεζόμενοι καὶ θλιβόμενοι ἐκ τῶν ἀλύσεων τοῦ ἄδου, ἦτοι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι (πβ. Β' Πέτρ. β', 4 «ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ἔφεισαστο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρουμένους»). *ἠπειγόντο πρὸς τὸ φῶς*· ἔσπευδον πρὸς τὸ φῶς τῆς οὐρανοῦ βασιλείας Σου. *ποδὶ ἀγαλλομένῳ*· τρέχοντες με χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν· *κροτοῦτες* ταῖς χερσίν, ἦτοι ἑορτάζοντες αἰώνιον πάσχα.

Λαμπαδηφόροι, ὡς αἱ πέντε φρόνιμοι παρθένοι τοῦ Εὐαγγελίου, «αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου» Ματθ. κε', 1. *ἐκ τοῦ μνήματος*· ὅπερ ὡς νυμφικὸς θάλαμος, ὡς παστὰς ἐδέχθη τὸν Κύριον. *ταῖς φιλεόρτοις τάξεσι* τῶν Ἀγγέλων· διότι καὶ οἱ Ἄγγελοι σήμερον πανηγυρίζουσι· «πέιθουσι γὰρ κἀκείνους συναγάλλεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν σήμερον, εἴπερ εἰσὶ φιλόανθρωποι καὶ φιλόθεοι» Γρηγόριος. *πάσχα Θεοῦ τὸ σωτήριον*· τὴν ἀνάστασιν τοῦ Θεοῦ τὴν σωτηρίαν παρεχομένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

᾽Ωιδὴ ς΄

Κατήλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς· κατέβης εἰς τὸν ἄδην. *συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους κατόχους πεπεδημένων*· ἔθραυ-

σας τοὺς μοχλοὺς, οἵτινες ἀπ' αἰώνων κατεῖχον τοὺς πεπεδημένους, ἤτοι τοὺς πέδαις (δεσμοῖς) κατελημμένους (πβ. Ἰωνᾶ β', 7 «κατέβην εἰς γῆν, ἧς οἱ μοχλοὶ κάτοχοι αἰώνιοι» καὶ Ἡσ. μέ', 2 «θύρας χαλκᾶς συντρίψω καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συγκλάσω καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς ἀποκρύφους»). *ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς*: ἰδὲ Ματθ., ιβ' 40.

Τὸ ζῶν τε καὶ ἄθυτον ἱερεῖον: τὸ ζωντανὸν καὶ ἄθυτον σφάγιον, διότι ὁ Χριστὸς προσήνεγκε μὲν ἑαυτὸν ὡς ἱερεῖον εἰς θυσίαν, ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς θεὸς καὶ ζῶν ἀεὶ καὶ ἄθυτος εἶναι. *προσαγαγὼν Σεαυτὸν τῷ Πατρὶ* ὡς ἱερεῖον, ἤτοι θανῶν ἐν τῷ σταυρῷ *ἐκουσίως ὡς Θεὸς* καὶ ταφείς καὶ τριήμερος *ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου συνανέστησας τὸν Ἀδὰμ παγγενῆ*, ἤτοι σύμπαν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

᾽Ωιδὴ ζ'

Παῖδας: τοὺς ἐν Βαβυλῶνι Σιδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδεναγώ, περὶ ὧν ἰδὲ Δανιὴλ γ'. *τὸ θνητὸν γένος τῶν ἀνθρώπων. ἐνδύει εὐπρέπειαν ἀφθαρσίας*: ἐνδύει τὸ εὐπρεπὲς ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀθυνασίας (πβ. Ψαλμ. ηβ', 1 «ὁ Κύριος ἔβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο»).

Γυναῖκες μετὰ μύρων: ἰδὲ Ματθ. κη', Μάρκ. ις', Λουκ. κδ' καὶ Ἰω. κ'. *πάσχα τὸ μυστικόν*: τὴν ἀνάστασιν. *ἄλλης βιοτῆς ἀπαρχῆν*: ἄλλου βίου ἀρχήν. *σκιριτῶντες ἐκ χαρᾶς. τὸν αἴτιον τῆς ἀπαρχῆς ἄλλης βιοτῆς*.

Πανέορτος: λαμπρῶς, μεγαλοπρεπῶς ἑορταζομένη, διότι εἶναι «ἑορτὴ ἑορτῶν». *φωταυγῆς*: ἐκ τῶν φώτων αὐγάζουσα, λάμπουσα. *τὸ ἄχρονον φῶς* εἶναι ὁ Χριστός: ἰδὲ Ἰωάνν. α', 9.

᾽Ωιδὴ η'

Κλητὴ καὶ ἀγία: ἡ κεκλημένη, ἡ προωρισμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως καὶ διὰ τοῦτο οὕσα ἀγία: ἐκ τοῦ Λευιτ. κγ', 36 «καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ὀγδόη κλητὴ ἀγία ἔσται ὑμῖν». *ἡ μία τῶν Σαββάτων*: ἡ πρώτη τῆς ἑβδομάδος, ἤτοι ἡ Κυριακή: ἰδὲ Ματθ. κη', 1. *βασιλεὺς καὶ κυρία* πασῶν τῶν ἄλλων ἡμερῶν. *ἑορτῶν ἑορτὴ* καὶ *πανηγυρις πανηγύρεων*: μεγίστη ἑορτὴ καὶ μεγίστη πανηγυρις κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀναδιπλώσεως, καθ' ὃ καὶ «*Ἄσμα ἁμαρτῶν*», «*Ἄγία τῶν ἁγίων*».

Δεύτε κοινωνήσωμεν τοῦ καινοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου
 ἃς μεταλάβωμεν τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ὅπερ καινοὺς ποιεῖ
 ἡμᾶς, ἥτοι ἀνακαινίζει ἡμᾶς (πβ. Ματθ. κε', 29 «οὐ μὴ πίω ἀπ'
 ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας
 ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
 πατρός μου»)· καλεῖται δὲ μεταφορικῶς ὁ Χριστὸς ἀμπελος, ἐν ἣ
 καὶ μόνῃ δύναται νὰ φέρῃ τὸ κλήμα καρπὸν (Ἰω. ιε', 1). **ἐν τῇ
 εὐσήμεν ἡμέρᾳ** ἐν τῇ ἐπισήμεν ταύτῃ ἡμέρᾳ.

Ἄρον ἐκ τοῦ Ἑσαίου «ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου
 (Ἱερουσαλήμ) καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου· ἦκασι πάντες
 οἱ υἱοὶ σου μακρόθεν» (ξ', 4) καὶ «ἰδοὺ οὗτοι πόρωθεν ἤξου-
 σιν, οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ θαλάσσης (=νότου), ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς
 Περσῶν». **θεοφγγεῖς ὡς φωστῆρες**· θείως, ἕξαισίως λαμπροὶ
 ὡς ἀστέρες (πβ. Ματθ. ιγ', 43 «τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς
 ὁ ἥλιος» καὶ Φιλίππ. β', 15 «φαίνεσθαι ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ»).
ἑώας (ἢ ἕως, ἑωθινός)· ἀνατολῆς.

Φύσις ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἐνιζομένη· φύσις ἐν οὖσα εἰς
 τρεῖς ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα. **ὑπερούσιε**· ἰδὲ σελ. 102. **ὑπερ-
 θεε**· θειοτάτη. **βεβαπτίσαμεθα**· κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς Διατα-
 γὰς (Ε', ιθ') οἱ κατηχούμενοι ἐβαπτίζοντο κατὰ τὴν ἡμέραν
 τοῦ Πάσχα.

Ἐπιδή θ'

Φωτίζου· καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Ἑσαίου «φωτίζου, φωτίζου Ἱε-
 ρουσαλήμ· ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνα-
 τέταλκεν». **νέα Ἱερουσαλήμ καὶ Σιών** καλεῖται γενικῶς ἡ Ἐκ-
 κλησία τοῦ Χριστοῦ. **ἡ δόξα Κυρίου**· τὸ θεῖον φῶς καὶ ἡ λαμ-
 πρότης τοῦ δεδοξασμένου Κυρίου (πβ' Λουκ. β', 9 «δόξα Κυ-
 ρίου περιέλαμψε τοὺς ποιμένας»).

Ἐπηγγελῶ ἔσεσθαι μεθ' ἡμῶν· ἐκ τοῦ Ματθ. κη', 20
 «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ἡμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας
 τοῦ αἰῶνος». ἦν ἐπαγγελίαν, ὑπόσχεσιν.

Ἐ Πάσχα τὸ μέγα· ἐκ τοῦ Γρηγορίου· «ἀλλ' ὦ πάσχα τὸ
 μέγα καὶ ἱερὸν καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον· ὡς γὰρ ἐμ-
 ψύχω σοὶ διαλέξομαι· ὦ λόγε θεοῦ καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ σοφία
 καὶ δύναμις· χαίρω γὰρ πᾶσί σου τοῖς ὀνόμασι». **ἐκτυπώτερον**·

σαφέστερον, φανερότερον, καθαρότερον ἢ ὅσον μετέσχομεν
 Σοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ. **ἀνέσπερος** δὲ καλεῖται ἡ ἡμέρα τῆς
 βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, διότι «μία ἔσται καὶ διηνεκῆς, διάδοχον
 νύκτα μὴ ἔχουσα, ἀλλὰ τῷ αἰῶνι παντὶ συμπαρεκτεινομένη»
 κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.

Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ

α') Κανὼν εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ

Ὁλόκληρος ὁ Κανὼν παρελήφθη ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 25 Δε-
 κεμβρίου. Τὸ νόημα τῆς ἀκροστιχίδος, ὅτι «ὁ Χριστός, ἂν καὶ
 ἐγένετο βροτός, ἦτοι ἄνθρωπος, μένει Θεός, ὥσπερ ἦν καὶ πρό-
 τερον», παρέλαβεν ὁ ποιητῆς ἐκ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 λέγοντος «ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται καὶ υἱὸς ἀνθρώπου οὐχ ὃ ἦν
 μεταβαλὼν· ἄτρεπτος γάρ· ἀλλ' ὃ οὐκ ἦν προσλαβὼν· φιλάν-
 θρωπος γάρ». Ἐγραψε δ' ὁ ποιητῆς **μένη** ἀντὶ **μένει** διὰ τὴν
 ἀκροστιχίδα.

᾿Ωιδὴ α'

Καὶ τὴν ᾠδὴν ταύτην αὐτολεξεὶ παρέλαβεν ὁ ποιητῆς ἐκ τοῦ
 εἰς τὴν Γέννησιν λόγου τοῦ Γρηγορίου. **δοξάσατε** οἱ Ἄγγελοι
 ὥσπερ ἐν Βηθλεὲμ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ (πρ.
 Λουκ. β', 14). **ἐξ οὐρανοῦ** κατέρχεται. **ἀπαντήσατε** αὐτῷ οἱ
 δίκαιοι, ὥσπερ ὁ Συμεὼν. **ὕψώθητε** πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ
 τῶν γητίνων εἰς τὰ οὐράνια, τὰ θεῖα· «τὸ μὲν καταβῆναι δεῖ
 Θεὸν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀναβῆναι καὶ οὕτω γενέσθαι κοι-
 νωνίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους» Γρηγόριος. **ἤσατε** ᾠδὰς εὐχα-
 ριστηρίους. **πᾶσα ἡ γῆ**· πάντες οἱ ἄνθρωποι· τὸ σχῆμα κατὰ τὸ
 νοούμενον, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Δαυὶδ (Ψαλμ. 148', 2).

Ῥεύσαντα . . ὁ νοῦς τοῦ τροπαρίου εἶναι ὅτι «τὸν Ἀδάμ, ὅστις
 ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἔνεκα τῆς παραβάσεως τῆς ἐντο-
 λῆς Αὐτοῦ καταρρεύσαντα καὶ ἐκδιωχθέντα ἐκ τοῦ παραδείσου
 καὶ κατ' ἀκολουθίαν τούτου παντάπασι φθαρέντα, οὕτω δὲ ἐκ-
 πεσόντα τῆς προτέρας κρείσσοнос θείας ζωῆς, ὁ σοφὸς δημιουρ-
 γὸς τὸν Ἀδάμ τοῦτον ἀναπλάττει πάλιν διὰ τῆς σαρκώσεως τοῦ
 Υἱοῦ»·

Ὁ κτίσις· ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου Θεός. **δλλύμενον**.

ἀπολλύμενον, ἀποβάλλοντα τὴν ἀθανασίαν ἕνεκα τῆς παρακοῆς. **κλίνας οὐρανοῦς**· ταπεινώσας τοὺς οὐρανοῦς, ἦτοι ὁ ἐν οὐρανοῖς οἰκῶν Θεὸς ταπεινώσας ἑαυτὸν ἐκουσίως κατέρχεται εἰς τὴν γῆν (πβ. Ψαλμ. ιζ', 10 «ἐκκλινεν οὐρανὸν καὶ κατέβη»). **τοῦτον δὲ ὄλον** (τὸν ἄνθρωπον) τ. ἔ. πάντας τοὺς ἀνθρώπους. **δοιοῦται**· ὄσιον, ἅγιον ποιεῖ ἐλευθερώσας ἀπὸ τοῦ ἁμαρνήματος τοῦ Ἀδάμ.

Σοφία καὶ δύναμις = σοφὸς καὶ δυνατὸς (πβ. Α' Κεφ. α', 24 «Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν»). **ἀπαύγασμα**· ἔκλαμψις, ἀκτινοβολία, ἀνταύγεια (πβ. Ἐβρ. α', 3 «ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης»). **ὄσας ὑπερκόσμιους** = τσαυτάς, ὄσαι ὑπερκόσμοί εἰσιν, ἦτοι πάσας τ. ἔ. πάντας τοὺς Ἀγγέλους. **ὄσας ἐν γῆ** = τσαυτάς, ὄσαι εἰσὶν ἐν γῆ, ἦτοι πάσας τ. ἔ. πάντας τοὺς ἀνθρώπους. **ἀνεκτέσαστο**· ἀνέπλασεν.

᾽Ωιδὴ γ'

Ἀρρεύστως· ἀμεταβλήτως, ἀπαθῶς ὡς πρὸς τὴν θεότητα (πβ. τὸ ἄνωτ. «ῥεύσαντα»), **τὸ κέρασ**· τὴν ἰσχύν, τὴν δύναμιν (πβ. Α' βασ. β', 10 «ὑψώσει κέρασ Χριστοῦ αὐτοῦ» καὶ Λουκᾶ α', 69 «κέρασ σωτηρίας»).

Ὁ τῆς ἐπιπνοίας ... ὁ νοῦς τοῦ τροπαρίου· ὁ χοϊκός, πῆλινος Ἀδάμ (ἄνθρωπος), ὅστις μετέσχε μὲν τῆς ἀμείνονος τοῦ χου θείας ἐπιπνοίας, ἦτοι τῆς ψυχῆς, διὰ δὲ τῆς ἀπάτης τῆς Εὔας κατωλίσθησεν εἰς φθοράν, ὁρῶν τὸν Χριστὸν ἐκ γυναικὸς γεννηθέντα βοᾷ. **δι' ἐμέ**· χάριν ἐμοῦ, χάριν τῆς ἐμῆς σωτηρίας. **κατ' ἐμέ**· ὅμοιος ἐμοί, ἦτοι ἄνθρωπος. **τῆς ἀμείνω** = τῆς ἀμείνονος (ὁ τύπος συγκεκομμένος καὶ διὰ τὸ μέτρον).

Σύμμορφος· ὁμοιόμορφος, ὅμοιος, κοινωνός (πβ. Ῥωμ. η', 28 «οὗς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ»). **πηλίνης διαρτίας**· σωματικῆς διαπλάσεως (πβ. Ἰωβ λγ', 6 «ἐκ πηλοῦ διήρτισαι σὺ ὡς καὶ ἐγώ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρτίσαμεθα»). **εὐτελοῦς**· ἥτις ἐστὶν εὐτελής. **μετοχῆ σαρκὸς τῆς χεῖρω** = μετασχὼν σαρκός, ἥτις χεῖρων ἐστὶ τῆς θείας φύσεως· ὁ σίγχος οὗτος ἐρμηνεύει τοὺς προηγουμένους. **μεταδοῦς** (ἡμῖν) **θείης φύτλης** τ. ἔ. θείας φύσεως (πβ. Β' Πέτρ. α' 4 «ἵνα γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως»). **βροτὸς πεφυκὼς**· ἄνθρωπος γεγονός.

Ἡγεμόνων Ἰούδα βασιλεία τῶν ἐπιφανεστάτων πόλεων τοῦ Ἰούδα βασίλισσα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σωτῆρος· ἰδὲ Μιθ. β' 6. **ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, ὁ (ὦν) ἐπ' ὤμων χερουβίμ**· ἐκ τοῦ Ψαλμ. οθ', 2 «ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ πρόσχες, ὁ ὀδηγῶν ὡσεὶ πρόβατα τὸν Ἰωσήφ, ὁ καθημένοσ ἐπὶ τῶν Χερουβίμ ἐμφάνηθι» καὶ Α' Παραλ. ιγ', 6 «Θεοῦ κυρίου καθημένου ἐπὶ Χερουβίμ». **προελθὼν ἐμφανῶς**· φανερὰ ἐξελθὼν, ἐμφανισθεὶς εἰς τὸν κόσμον ὡς ἄνθρωπος.

Ῥιζὴ δ'

Ῥίζδος ἐκ τῆς Ῥίξης Ἰεσσαί (ἐξῆλθεν)· ἐκ τοῦ Ἠσ. ια', 1 «ἐξελεύσεται Ῥάβδος ἐκ τῆς Ῥίξης Ἰεσσαί καὶ ἄνθος ἐκ τῆς Ῥίξης ἀναθήσεται»· ἦτο δ' ὁ Ἰεσσαί πατὴρ τοῦ Δαυὶδ, ἐκ τοῦ γένους τοῦ ὁποίου κατήγετο ἡ Θεοτόκος, ὅθεν ἦτο Ῥάβδος, κλάδος τοῦ δένδρου Ἰεσσαί, **ἄνθος** δὲ τοῦ κλάδου τούτου ἀνεβλάστησεν ὁ Χριστός. **ἦλθες ἐξ ὄρους κατασκίου δασέος**· προῆλθες, ἐβλάστησας ἐξ ὄρους πλήρους σκιάσ, ἅτε ὄντος δασέος, πυκνοδένδρου· ἡ Ῥῆσις ἐκ τοῦ Ἀββακούμ γ', 3 «ἦξει ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου δασέος»· καλεῖται δὲ ἡ Θεοτόκος ὄρος μὲν, διότι ὡσπερ τὸ ὄρος ἀσπύρως καὶ ἀγεωργήτως φύει δένδρα καὶ θάμνους, οὕτω καὶ αὕτη ἀπειράνδρως ἐγέννησε τὸν Χριστόν, **κατάσκιον δὲ καὶ δασύ**, διότι χεῖρ ἀνθρωπίνη δὲν ἔκοπεν ἐξ αὐτοῦ ποτε φύλλον (πβ. Δανιὴλ β'. 45 «ἐθεώρουν, ἕως οὗ ἐτμήθη λίθος ἀπὸ ὄρους ἄνευ χειρός») καὶ τοῦ Ὑψίστου ἡ δύναμις ἐπεσκίασεν αὐτῷ (πβ. Λουκ. α', 35 «πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι»). **ἀπειράνδρου**· τῆς μὴ σχούσης πείραν ἄνδρός, τῆς ἀνυμφεύτου νύμφης.

Ὁν πάλαι προεῖπεν Ἰακώβ· ἐν τῇ γενέσει (μθ', 10) ἀναφέρεται προφητεία Ἰακώβ (ἦν εἶπεν οὗτος εὐχόμενος τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰούδα καὶ ἄρα καὶ τῇ φυλῇ τοῦ Ἰούδα, ἐξ ἧς ὁ Χριστός), «οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν» καὶ τὴν προφητείαν ταύτην ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ὁ ποιητής. **ἀπεκδοχὴν**· προσδοκίαν, ἐλπίδα. **δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ σκῦλα Σαμαρείας**· οἱ λόγοι τοῦ Ἠσαίου (η', 4) προφητεύσαντος ὅτι «πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα

λήφεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκῆλα τῆς Σαμαρείας». *προνομεύων* (προνομή)· διαρπάσων, αἰχμαλωτίσων· τίνι δὲ τρόπῳ ἐγένετο ἡ αἰχμαλωσία αὕτη, λέγει κατωτέρω ὁ ποιητὴς διὰ τῆς τροπικῆς μετοχῆς *τρέπων τὴν πλάνην* τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐθνικῶν Δαμασκηῶν καὶ Σαμαρειτῶν *εἰς πίστιν θεοτερπῆ*, εἰς ἣν τέρεται καὶ εὐχαριστεῖται ὁ Θεός.

Τοῦ μάντεως Βαλαάμ· ἰδὲ ἄνωτ. σελ. 103. *μνητὰς σοφοὺς ἀστεροσκοποῦς* καλεῖ τοὺς Μάγους ὁ ποιητὴς, διότι ἐμνήθησαν τοὺς περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ λόγους τοῦ Βαλαάμ καὶ ἠκολούθησαν αὐτούς, ἦσαν δὲ σοφοὶ περὶ τὴν ἀστρολογίαν ἀσχολούμενοι. *ἀστὴρ ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἀνατείλας*· πβ. ἄνωτ. σελ. 104. *ἀπαρχὴν ἐθνῶν εἰσαγομένους*· πρώτους καὶ τιμιωτάτους τῶν ἐθνικῶν (εἰδωλολατρῶν) εἰσαγομένους εἰς τὴν νέαν πίστιν, δεξαμένους τὴν νέαν πίστιν (πβ. Ἰακώβου α', 18 «εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κλισμάτων» καὶ Ῥωμ. ις', 15 «Ἐπαίνετον, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας» ὡς πρὸ τῶν ἐν Ἀχαΐα πάντων πιστεύσας).

Ἰδιὴ ε

Θεὸς εἰρήνης· πβ. Φιλιπ. δ', 9 «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν». *πατὴρ οἰκτιρμῶν*· ἐκ τῆς Β' Κορ. α', 3. *τῆς μεγάλης βουλῆς*· τῆς θείας οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως (πβ. Ἡσαΐου θ', 6 «καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος»). *εἰρήνην παρεχόμενον ἡμῖν*· εὐτυχίαν καὶ σωτηρίαν προσφέροντα εἰς ἡμᾶς (πβ. Ἐφεσ. β, 14 «Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν»). *ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζοντες*· ἐκ τοῦ σκότους (τῆς πλάνης καὶ ἀσεβείας) εἰς τὸν ὄρθρον (τὸ φῶς, τὴν εὐσέβειαν) μεταβαίνοντες, ἥτοι ὁ στίχος οὗτος διασαφεῖται ὑπὸ τῶν δύο προηγουμένων: *θεογνωσίας πρὸς φῶς δδηγηθέντες*.

Τῷ Καίσαρος δόγματι πιθήσας· πειθαρχήσας, ὑπακούσας εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Καίσαρος (πβ. Λουκ. β', 1). *ἐν δούλοις*· τοῖς ὑπηκόοις τοῦ Καίσαρος. *ἐχθροῦ*· τοῦ διαβόλου. *δλον* κλπ. ὅλην τὴν ἡμετέραν χοϊκὴν καὶ πτωχικὴν φύσιν προσλαβόν, ἥτοι σαρκωθεὶς δέ, ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης καὶ κοινωνίας τῶν δύο φύσεων (θείας καὶ ἀνθρωπίνης) θεῖους εἰργάσω (κατέστησας) ἡμᾶς τ. ἔ. σὺ ὁ πλούσιος πτωχεύσας, διὰ τῆς πτωχείας σου ταύ-

της ἐπλούτισας ἡμᾶς μετὸν πλοῦτον τῆς θεότητός σου, ὡς λέγει ὁ Παῦλος «δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεία πλουτήσητε» (Β' Κορ. η', 9).

ᾠδὴ ζ'

Ἦλθεν εἰς τὴν γῆν. **Χριστός, ὃν Πατὴρ γεννᾷ γαστρός** ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οὐσίας. **πρὸ Ἐωσφόρου** πρὸ πάσης τῆς κτίσεως, πρὸ τῶν αἰώνων· ἐκ τῶν Ψαλμῶν «ἐκ γαστρός πρὸ Ἐωσφόρου ἐγέννησά σε» (ρθ', 4). **τὰς ἡνίας ὁ κρατῶν**—ὁ ἡνίοχος, ὁ κυβερνήτης. **τῶν ἀχράντων δυνάμεων** τῶν Ἀγγέλων. **λύει σειρὰς παραπτώσεων** διαλύει τὰς ἀλύσεις τῶν ἁμαρτιῶν (πβ. Παροιμ. ε', 22 «σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος δέδεται» καὶ ἄνωτ. σελ. 119).

Ἐξ Ἀδὰμ φουράματος ἐξ ἧς ζύμης ἐπλάσθη ὁ Ἀδὰμ, ἦτοι (παιδίον) χοϊκόν, πῆλινον (πβ. Ἡσαίου θ', 6 «παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλής ἄγγελος, Θεὸς ἰσχυρὸς... μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ»). **πατὴρ καὶ ἀρχὼν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος** κριτὴς κύριος ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (πβ. Ἰωάνν. ε', 22 «οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ»). **ἐξουσία** ἰδία, ἦν παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ' ἔχει οἴκοθεν ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καὶ δυνάμεως.

ᾠδὴ ζ'

Οἱ παῖδες· οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρός ἐν Βαβυλῶνι· ἰδὲ σελ. 120. **εὐσεβεία συντραφέντες**· ἐπειδὴ εὐσεβῶς ἀνετράφησαν. **δυσσεβοῦς προστάγματος** τοῦ Ναβουχοδονόσορος. **οὐκ ἐπιτόθησαν**· δὲν ἐφοβήθησαν.

Ἀγραυλοῦντες· ἐν τοῖς ἀγροῖς διανυκτερεύοντες· ἰδὲ Λουκ. β', 8. **ἐκπλαγοῦς φωτοφανείας**· ἐκπληττούσης φωτοχυσίας. **δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτοὺς καὶ ἄγγελος** (ἐπέστη αὐτοῖς) **βοῶν**.

Οὐρανῶν στρατεύματα· οὐρανίων ἀγγέλων πλῆθος. **εὐδοκία**· εὐαρέσκεια (τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους).

Διελθόντες ἕως Βηβλεέμ. **θεῖον σημεῖον**. **ἀναμέλποντες**· ἀνυμνοῦντες.

Ἰδιὴ η'

Θυγάτηρ Βαβυλῶνος: ἡ πόλις Β., οἱ Βαβυλώνιοι (πβ. Ψαλμ. ρλζ', 8 «θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος, μακάριος ὃς ἀνταποδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν»). **ἔλκει αὐτῇ ἐκ Σιών παιδας Δαυὶδ δορικιήτους**: ἀπάγει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Δαυὶδ ἐξ Ἱερουσολύμων τοὺς Ἰουδαίους εἰς αἰχμαλωσίαν, ἣτις ἐγένετο τῷ 597 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος. **Σιών** (ἑβραϊστὶ σκοπιὰ) ἐκαλεῖτο ὁ λόφος, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τῆς ἀρχαίας Ἱερουσαλήμ, μετωνυμικῶς δὲ καὶ ἡ πόλις Ἱερουσαλήμ. **λιτανεύοντας τὴν θυγατέρα τοῦ Δαυὶδ τὴν θεοδόχον**: ἱκετεύοντας τὴν ἀπόγονον τοῦ Δαυὶδ Μαρίαν, ἣτις ἐδέξατο ἐν ἑαυτῇ τὸν Θεόν, ἐγέννησε τὸν Θεόν. **πᾶσα ἡ κτίσις**: πάντα τὰ κτίσματα, τὰ δημιουργήματα· πβ. σελ. 58. **ὑπερυψούτω**: ὑπερανυμνεῖτω.

Τὸ πένθος (τῶν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτων Ἰουδαίων) **παρέκλινε** (=παρεμέρισεν, ἔπαυσε) **τὰ ὄργανα τῆς ψῆδης**: τὰ μουσικὰ ὄργανα (πβ. Ψαλμ. ρλζ', 1 «ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν . . . ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν . . . πῶς ἄσωμεν τὴν ψῆδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας»). **ἐν νόθοις**: ἐν ξένοις, ἐν ξένη χώρᾳ. **οἱ παῖδες Σιών**: οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, οἱ Ἰουδαῖοι. **λύει πλάνην καὶ μουσικῶν ἀρμονίαν**: ὁ κῆρυξ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἐν Βαβυλῶνι κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς χρυσοῦς εἰκόνης ἐκήρυξεν εἰς τοὺς παρισταμένους «ἢ ἂν ὄρα ἀκούσητε φωνῆς σάλπιγγος σύριγγός τε καὶ κιθάρας, σαμβύκης τε καὶ ψαλτηρίου καὶ παντὸς γένους μουσικῶν, πίπτοντες προσκυνεῖτε τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, ἣ ἔστησε Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς» (Δανιὴλ γ', 5). **τὴν θρησκευτικὴν λοιπὸν πλάνην καὶ τὴν ἐν ἀρμονίᾳ μουσικῶν ὀργάνων λατρείαν τῶν Βαβυλωνίων καὶ πάντων τῶν ἐθνικῶν λύει, καταργεῖ ὁ Χριστός, ὡς ἀστὴρ ἀνατείλας ἐκ τῆς Βηθλεέμ. ἔξανατείλας Βηθλεέμ**: πβ. ἀνωτ. σελ. 123 «ἔξορων γυναικός».

Σκύλα καὶ δορικιήτον ὄλβον τῆς Σιών: λάφυρα καὶ πλοῦτον τῶν αἰχμαλωτισθέντων Ἰουδαίων (ιδεὲ Β' Παραλειπ νζ', 18 καὶ Δ' Βασιλ. κδ', 12 περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ λαφύρων τούτων τοῦ Νοβουχοδονόσορος). **θησαυρούς**: τὰ τρίψυλα δῶρα

τῶν Μάγων· *ταύτης*· τῆς Βαβυλῶνος. *βασιλεῖς*· τοὺς Μάγους· ἰδὲ σελ. 54. *ἀστροπολοῦντας* (ἐκ τοῦ *ἀστροπόλος* πλασθέντος κατὰ τὸ Ὅμηρικόν *οἰωνοπόλος*)· ἀστρολογοῦντας.

᾿Ωιδὴ θ'

Ξένον· παράξενον, ἀπροσδόκητον. *τὸ σπήλαιον* τῆς Βηθλεὲμ ὄρῳ γενόμενον *οὐρανόν*, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Θεός, τὴν *Παρθένον* ὄρῳ γενομένην *θρόνον χειρουβικόν*, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται ὁ Κύριος (ἰδὲ 124), *τὴν φάτιν* ταῦ σπηλαίου ὄρῳ γενομένην *χωρίον*, τόπον, ὅπου κατεκλίθη ὁ *ἀχώρητος*, ὁ οὐδαμοῦ χωρῶν ὁ Χριστὸς ὁ Θεός.

Ἐξαισίον δρόμον· οὐχὶ κατὰ φύσιν πορείαν τ. ἔ. ὑπερφυσικὴν καὶ ἀσυνήθη. *έτεκμήραντο* (τεκμαίρομαι)· συνεπέραναν.

Νηγενές—νεογενές, νεογέννητον. *ἀναξ'*· Ἡρώδης· *φρυατόμενος ἀναλεῖν*· ἐξ ὀργῆς φρυῶν, μαινόμενος νὰ φονεύσῃ.

Ταῖς ἡγεσίαις· ταῖς ὀδηγίαις. *παιζόμενον*· ἐμπαιζόμενον, ἀπατώμενον.

β') Κανὼν εἰς τὸ Μέγα Σάββατον

Κατὰ τὸ Τριψίδιον τοῦ Κανόνος τούτου αἱ μὲν ᾠδαὶ (οἱ εἰρμοὶ) ἐποιήθησαν ὑπὸ τῆς Κασίας, τῶν δὲ τροπαρίων τὰ μὲν τῆς α', γ', δ' καὶ ε' ὑπὸ τινος Μάρκου μοναχοῦ, τὰ δὲ τῶν λοιπῶν ᾠδῶν ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ. Καὶ νεώτατος δὲ τοῦ Κανόνος τούτου ἐκδότης, ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Παγκράτιος Βατοπεδινός, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁμοίου διωρθώθη ὁ Κανὼν ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκδόσει, ἀναφέρει ὅτι ἐν χειρογράφῳ Τριψιδίῳ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἰδ' αἰῶνος εὑρηται κανὼν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου μετὰ τῶν αὐτῶν εἰρμῶν τῆς Κασσιανῆς, ἀλλὰ μετὰ ἀκροστιχίδος «ποίημα Μάρκου», ἀπὸ δὲ τῆς 5' ᾠδῆς καὶ ἔφεξης «Κοσμᾶ μοναχοῦ». Καὶ ὄντως τὰ τελευταῖα τροπάρια τοῦ Κανόνος φαίνονται οὐχὶ τῆς αὐτῆς καὶ τὰ πρῶτα φαντασίας γεννήματα καὶ πιθανὸν εἶναι ὅτι, ὅπως καὶ ἄλλοι Κανόνες, οὕτω καὶ ὁ παρὼν ἀπληρτίσθη ἐκ τροπαρίων διαφόρων ποιητῶν.

᾿Ωιδὴ α'

Ἐκρυψαν ὑπὸ γῆν τὸν Θεὸν *τὸν κρύψαντα* *πάλαι κύμτι* *θαλάσσης τὸν διώκετην* τῶν Ἑβραίων *τύραννον* τῆς Αἰγύπτου

καὶ τοὺς Αἰγυπτίους *οἱ παῖδες τῶν σεσωσμένων*, ἦτοι ἐθανάτωσαν καὶ ἐθάψαν τὸν Χριστόν, ὅστις πάλαι ποτὲ διὰ τοῦ κύματος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐκάλυψε τὸν καταδιώκοντα τοὺς Ἑβραίους Φαραὼ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἵτινες τότε διὰ τοῦ Θεοῦ ἐσώθησαν. *ἀλλ' ἡμεῖς* οὐχὶ ἐκείνους τοὺς ἀχαρίστους μιμούμενοι, ἀλλὰ τὰς *νεάνιδας*, αἵτινες μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς προεξαρχούσης τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἁαρὼν προφήτιδος Μαριὰμ ἤδον μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν ὕμνον εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ, ἃς ψάλλομεν καὶ ἡμεῖς ὕμνον Αὐτῷ, διότι *ἐνδόξως* ἀγωνισάμενος πρὸς τὸν θάνατον ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ νῦν *δεδοξασται*.

Ἐξόδιον τὸν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ (ἐκ τοῦ βίου), ἦτοι ἐπιθανάτιον, ἐπικηδεῖον, ὅπερ ἐρμηνεύει εἶτα αὐτὸς ὁ ποιητὴς λέγων *καὶ ἐπιτάφιον ᾠδὴν. Σοὶ τῷ διανοίξαντί μοι τὰς εἰσόδους τῆς* (οὐρανοῦ) *ζωῆς τῇ ταφῇ σου*· παρατήρει δὲ τὰ ἀντίθετα: ἄσομαι ὕμνον *ἐξόδιον* τῷ διανοίξαντί τὰς *εἰσόδους*, ὡς καὶ ἀνωτέρω τὰ δμώνυμα ὑπὸ γῆν *ἐκρυψαν τὸν κρύψαντα*.

Ἄνω ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθεζόμενον. *τὰ ὑπερκόσμια* τάγματα τῶν Ἀγγέλων. *κατανοοῦντα*: βλέποντα. *τὰ ὑποχθόνια*: αἱ ὑπὸ τὴν χθόνα (γῆν), ἦτοι αἱ ἐν τῷ Ἄιδῃ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων. *ἐδονεῖτο*: ἐταράττοντο φοβούμενα καὶ θαυμάζοντα. *ὑπὲρ νοῦν* ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν, ἀκαταλήπτως. *νεκρὸς ζωαρχικώτατος*: νεκρὸς ἄρχων ἀπόλυτος τῆς ζωῆς, αἰτία αὐτῆς πρώτη ὑπάρχων· παρατήρει δὲ τὰ ἀντίθετα *ἄνω—κάτω, ἐν θρόνῳ—ἐν τάφῳ, τὰ ὑπερκόσμια—τὰ ὑποχθόνια, νεκρὸς—ζωαρχικώτατος* καὶ τὸ χιαστὸν σχῆμα *ἄνω Σε ἐν θρόνῳ τὰ ὑπερκόσμια—κάτω ἐν τάφῳ τὰ ὑποχθόνια*.

Τὰ πάντα: ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς (πβ. Ἡσαίου ς', 3 «πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ») καὶ τὸν Ἄιδην, ὡς λέγει ὁ Παῦλος πρὸς Ἐφεσ. δ', 9 «κατέβη εἰς τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς. . . ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα». *οὐκ ἐκρύβη ἢ ὑπόστασις ἢ ἐν Ἀδὰμ*: δέν Σ' ἔλαθεν ἢ ὑπόστασις καὶ φύσις ἢ ἐν Ἀδὰμ, ἦτοι ἡ ἀνθρωπίνη καὶ ἄρα ἁμαρτωλὸς (πβ. Ψαλμῶν ρλε', 15 «οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστούν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς») καὶ διὰ τοῦτο

φθαρέντα με ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας (πβ. ῥωμ. ε', 12 «ἐφ' ᾧ Ἰὼν ἅμαρταν ἡμαρτον») **καινοποιεῖς** διὰ τῆς φοιτήσεώς Σου εἰς τὸν Ἄϊδην.

Ῥιδή γ'

Ἐπὶ ὑδάτων κρεμάσαντα τὴν γῆν ὁ ποιητὴς παρέλαβε τοὺς λόγους ἐκ τοῦ Δαυὶδ λέγοντος ἐν τοῖς Ψαλμοῖς (κε', 2) «αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτὴν (τὴν γῆν)» καὶ «τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων» ρλε', 6) καὶ ἐκφράζοντος τὴν ἀρχαίαν δόξαν περὶ τῆς στηρίξεως τῆς γῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης. **ἀσκέτως** ἀσυνδέτως, ἄνευ ὄρατου τινος δεσμοῦ ἢ κρεμαστῆρος. **ἐν τῷ κρανίῳ**—ἐν τῷ Γολγοθᾶ σελ. 97. **θαμβητικῶς συνείχετο** τεθαμβημένη, καταπεπληγμένη οὐσα ἔπασχε συνοχὴν καρδίας, ἔστενοχωρεῖτο, ἐθλίβετο· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ **θάμβει πολλῶ συνείχετο**, ὡς παρὰ Λουκᾶ η', 37 «φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο».

Σύμβολα τῆς ταφῆς Σου σημεῖα τοῦ θανάτου Σου. **παρέδειξας** ὀλίγοντι καὶ αἰνιγματωδῶς ἔδειξας ἄλλοτε πρὸ τῆς σταυρώσεώς Σου. **πληθύνας τὰς δράσεις** πληθύνας τὰ ὄραματα τῶν προφητῶν, ἦτοι δια πολλῶν προφητῶν (πβ. Ῥωμ. ιβ', 10 «καὶ λαλήσω πρὸς προφήτας καὶ ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χειρὶ προφητῶν ὁμοιώθη»)· οἱ περὶ τοῦ Σωτῆρος δὲ προφητεύσαντες προφητῆται εἶναι οἱ ἐξῆς: Δαυὶδ (σα', 6), Ἡσαΐας (β', ια', νγ', ξ'), Ἰερεμίας (κγ', 6 καὶ λα', 31), Ἰεζεκιήλ (ιδ', 23), Δανιήλ (θ', 24), Ῥωσὴ (β', 18), Ἰωήλ (β', 28), Ἀμὼς (θ', 11), Ὀβδιου (17), Ἰωνᾶς (α', 17), Μιχαΐας (ε', 2), Ναουμ (α', 15), Ἀββακούμ (γ', 2), Σοφονίας (γ', 14), Ἀγγαῖος (β', 8), Ζαχαρίας (β', 10 καὶ ιδ', 8) καὶ Μαλαχίας (γ', 1). **νῦν δὲ τὰ κρύφιά σου** τώρα ὁμῶς, ἃ πάλαι ἐτήρεις κρυφὰ καὶ αἰνιγματωδῶς μόνον τύποις καὶ συμβόλοις προφητῶν παρέδειξας, τώρα αὐτὰ **διετράνωσας** τ. ἔ. σαφῶς καὶ φανερὰ ἔδειξας οὐ μόνον τοῖς ἐπὶ γῆς. **ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ᾄδῃ. θεανδρικῶς** Θεὸς ὁμοῦ φανεῖς καὶ ἀνῆρ, ἀνθρώπος.

Ἦπλωσας τὰς παλάμας (συνεκδοχικῶς ἀντὶ τὰς χεῖρας) ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἦτοι ἐσταυρώθης καὶ οὕτως **ἤνωσας τὰ διεστῶτα τὸ πρὶν**, ἦτοι συνήνωσας τὰ πρότερον ὄντα διακεχωρισμένα τέκνα τοῦ Θεοῦ (πβ. Ἰωάνν. ια', 52 «ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνή-

σκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους (τῶν Ἰουδαίων) καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν). *καταστολῇ τῇ ἐν σινδόνι*· διὰ τῆς περιβολῆς, τῆς ἐνδύσεως τῆς σινδόνης, ἥτοι ἐνδυθεὶς τὴν νεκρικὴν σινδόνα (πβ. Α' Τιμ. β', 9 «τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ . . . κοσμεῖν ἑαυτάς»). *καὶ μνήματι*· καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ μνήματι διαμονῆς τ.ἔ. τῆς ταφῆς. *ἔλυσας πεπεδημένους*· ἠλευθέρωσας τοὺς ὑπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἄδου δεσμευμένους (πβ' Ψαλμ. ρμέ', 6 «Κύριος λύει πεπεδημένους» καὶ ἀνωτ. σελ. 120).

Μνήματι καὶ σφραγίσιν—ἐν ἐσφραγισμένῳ μνήματι (κατὰ τὸ σχῆμα ἐν διὰ δυοῖν)· ἰδὲ Ματθ. κζ', 66. *ἀχώρητε*· ἰδὲ ἀνωτ. σελ. 128. *συνεσχέθης βουλήσει*· συνεκλείσθης, συνεκρατήθης οἰκεία βουλήσει, ἐκόν. *ταῖς ἐνεργείαις* ταῖς γενομέναις κατὰ τὴν ταφὴν Σου (ἥτοι ὅτι διέλαθε τοὺς φυλάττοντας τὸν τάφον στρατιώτας ἀναστάς, ὅτι αἱ σφραγίδες οὐδὲν ἔπαθον κ.λ.π.). *θεουργικῶς*· διὰ θείων ἔργων, θαυμάτων.

Ἐπιτομή δ'

Τὴν θείαν κένωσίν Σου ἐν τῷ Σταυρῷ· τὴν θαυμασίαν διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου Σου ἀπογύμνωσιν τῆς θείας μορφῆς καὶ ἄρα συγκατάβασιν καὶ ταπείνωσιν (πβ. Φιλιπ. β' 7 «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε λαβὼν δούλου μορφὴν»). *Ἄββακὸν ἐβόα* ἐν γ', 14 «διέκοψας ἐν ἐκστάσει κεφαλὰς δυναστῶν». *δυναστῶν*· τῶν τοῦ ἄδου κρατούντων, τῶν δαιμόνων, τοῦ θανάτου. *ὀμιλῶν τοῖς ἐν ἄδῃ*· καταβάς εἰς τὸν ἄδην καὶ συναναστρέφόμενος μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ.

Τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, ἥτοι τὸ Σάββατον, *ἦν πρὶν ἠυλόγησας καταπαύσει τῶν ἔργων*, διότι κατὰ ταύτην ἔπαυσας τὰ ἔργα, τὴν δημιουργίαν («καὶ ἠυλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγάσεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ» Γενέσ. β', 2), ταύτην τὴν ἡμέραν *σήμερον ἡγάσας*, διότι κατὰ ταύτην *παρήγαγες καὶ ἐκαινοποίησας τὰ σύμπαντα* («τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα » Β' Κορινθ. ε', 17), *σαββατίζων καὶ ἀνακτώμενος* αὐτά, διαμείνας τὸ Σάββατον ἐν τῷ τάφῳ καὶ οὕτω ἐκ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθορσίαν ἀνακαλῶν αὐτά, ὥστε

τὸ Σάββατον εἶναι τέλος μὲν τῆς πρώτης τῶν ὄντων γενέσεως, ἀρχὴ δὲ ἀναγεννήσεως καὶ κα. νοποιήσεως αὐτῶν.

Ἐκνικήσαντος Σοῦ τελείως νικητοῦ τοῦ θανάτου ἀναδειχθέντος Σοῦ. **ῥωμαλέοτητι τοῦ κρείττονος**· διὰ τῆς ἰσχυρᾶς δυνάμεως τοῦ κρείττονος (ἢ θεία φύσις κρείττων τῆς ἀνθρωπίνης), ἦτοι τῆς θεότητος, τ. ἔ. ἐκουσίως Σοῦ ἀποθανόντος, ἐκουσίως καλέσαντος τὸν θάνατον. **διήρηται** = κεχώρισται. **ἄμφω σπαράττουσι τοῦ; δεσμούς τοῦ θανάτου καὶ ἄδου**· ἄμφοτερα, τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, σπαράττουσι τοὺς δεσμούς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου· τὸ μὲν σῶμα τεθὲν ἐν τῷ τάφῳ ἐσπάραξε τοὺς δεσμούς τοὺς τοῦ θανάτου τοῦ κρατοῦντος ἐν τοῖς τάφοις διαλελυμένα τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα καὶ οὕτως ἀνέστησε τοὺς ἐν τοῖς τάφοις νεκρούς, ἡ δὲ ψυχὴ κατελθοῦσα εἰς ἄδην ἐσπάραξε τὰ δεσμὰ αὐτοῦ κρατοῦντος τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων καὶ οὕτως ἠλευθέρωσε τὰς τῶν πιστευσάντων· ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐρμηνεύει τὸ παρὸν τροπᾶριον διὰ τινος τροπαρίου τῶν ἀναστασίμων Κανόνων λέγων «λυθέντα, φιλάνθρωπε, Σοῦ τὸν ναὸν τοῦ σώματος τάφος μερισάμενος καὶ ἄδης ἄκοντες ἄμφω δίκας εἰσπρίττονται, ὁ μὲν τῶν ἁγίων Σου ψυχὰς, σώματα δὲ ἕτερος συνεκπέμπων, ἀθάνατε».

Ὁ ἄδης ἐπικράνθη συναντήσας Σοι· ὁ ἄδης ἐστενοχωρήθη συναντήσας Σε (οἱ λόγοι τοῦ Ἑσαίου ιδ', 9 «ὁ ἄδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας Σοι»). **βροτὸν τεθεωμένον**· ἄνθρωπον ὄντα καὶ Θεὸν ὁμοῦ :: αἰ ὡς ἄνθρωπον μὲν **κατάστικτον τοῖς μῶλωπι**, πλήρη στιγμάτων ἐκ τῶν πληγῶν τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς μαστιγώσεως, ὡς Θεὸν δὲ **πανσθενουργόν**, παντοδύναμον, καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ φρίκης θεώμενος τὴν διπλὴν ταύτην μορφήν Σου **διαπεφώνηκε**, ἰσχυρῶς φωνήσας ἀχανῆς ἔμεινεν, ἐξέπνευσεν.

Ἐιδὴ ε'

Ὁ Ἑσαίας ἰδὼν τὸ ἀνέσπερον φῶς (τὸ ἀείποτε φαῖνον φῶς πβ. σελ. 115) **τῆς θεοφανείας Σου**, τῆς μετὰ σαρκὸς ἐμφανίσεως Σοῦ τοῦ Θεοῦ (ὄθεν τὰ **θεοφάνεια**—ἡ ἐορτὴ τῆς θεοφανείας), οἱ δὲ λόγοι τοῦ Ἑσαίου ἐν κς' 9 καὶ 19.

Νεοποιεῖς· καινοποιεῖς, ἀναγεννᾷς. ὁ **πλαστοουργός**· ἰδὲ σελ.

97. *χρηματίσας χοϊκός*· γενόμενος ἄνθρωπος. *ὑπεμφαίνουσι τὸ συνόν Σοι μυστήριον*· ὑποδιλοῖσι τὸ συνυπάρχον Σοι, τὸ εὐδοκηθὲν ἐν Σοί καὶ ἐνεργηθὲν ὑπὸ Σοῦ μυστήριον τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀναπλάσεως τῶν ἀνθρώπων, διότι σινδῶν καὶ τάφος ἦσαν καινὰ καὶ καθαρὰ, ὡς καινοὺς καὶ καθαροὺς διὰ τοῦ Σοῦ θανάτου ἐποίησας τοὺς ἀνθρώπους. *ὁ εὐσχήμων βουλευτής*· ὁ εὐϋπόληπτος, ὁ ἐπιφανῆς σύνεδρος ἐν τῷ μεγάλῳ συνεδρίῳ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας (ιδὲ Μάρκ. ιε', 43). *σχηματίζει τὴν βουλὴν τοῦ φύσαντός Σε*· δίδει σχῆμα, μορφὴν εἰς τὴν βουλὴν τοῦ γεννήσαντός Σε διὰ τῆς σινδόνης καὶ τοῦ μνήματος. *καινοποι οὐντός με ἐν Σοί*· ἀναγεννῶντός με διὰ Σοῦ· παρατῆρει δὲ τὰ λογοπαίγνια ὁ *εὐσχήμων βουλευτής*—*σχηματίζει τὴν βουλὴν*.

Μεταβάλλεις διὰ τοῦ θανάτου Σου τὸ θνητὸν εἰς ἀθάνατον καὶ διὰ τῆς *ταφῆς*, τῆς φθορᾶς Σου, τὸ *φθαρτὸν* εἰς ἀφθαρτον. *θεοπρεπέστατα*· ὡς τὰ μάλιστα ἀρμόζει εἰς τὸν ὑπεράγαθον καὶ φιλανθρωπότατον Θεόν, νὰ ἀφθαρτίζη τὸ φθαρτὸν καὶ νὰ ἀπαθανατίζη τὸ θνητὸν. *τὸ πρόσλημμα* τῆς ἀνθρωπότητός Σου, τὴν ἐτέραν Σου οὐσίαν τὴν ἀνθρωπίνην, ἦν πρὸς τῇ θείᾳ προσέλαβες. *ἡ σὰρξ Σου οὐκ εἶδε διαφθοράν*· ἡ σὰρξ Σου δὲν ὑπέστη ἐν τῷ τάφῳ διάλυσιν εἰς τὰ ἔξ ὧν συνετέθη, ὡς αἱ λοιπαὶ σάρκες τῶν ἀποθνησκόντων. *οὐδὲ ἡ ψυχὴ Σου ἐγκαταλείπεται εἰς ἄδην*, ὡς αἱ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ψυχαὶ (πβ. Ψαλμ. ιε', 10 αοὺκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν σου εἰς ἄδην οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν). *ξеноπρεπῶς*· παραδόξως, ἀσυνήθως

Προελθὼν ἐξ ἀλοχεύτου· γεννηθεὶς ἐκ τῆς μὴ γνούσης λοχείαν, καὶ ὁμως *λογχευθεὶς τὴν πλευρὰν* καὶ οὕτως αἰσθανθεὶς ὀδύνας, *ἐξ αὐτῆς* τῆς λογχευθείσης πλευρᾶς *εἰργάσω τὴν ἀνάπλασιν τὴν τῆς Εὔας*, ἀνέπλασας τὴν Εὔαν, τὸν ἄνθρωπον, *γενόμενος Ἀδὰμ* νέος, ὡσπερ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ᾠκοδομήθη ἡ Εὔα. *ἀφυπνώσας ὑπερφυῶς*· ἀποκοιμηθεὶς ὑπερφυσικῶς. *ὑπνον φυσίζωον*· ὑπνον φύσαντα τὴν ζωὴν, ὡσπερ ὁ Ἀδὰμ ὑπνώσας παρήγαγε τὴν Εὔαν, ὅπερ ἐρμηνεύεται *ζωή*, «ὅτι μήτηρ πάντων τῶν ζώντων» (Γενέσ. γ', 20), ἤτοι ἀναστήσας τὴν θανατωθεῖσαν ζωὴν (Εὔαν) ἐχάρισας ζωὴν εἰς πάντας τοὺς ἀπογόνους τῆς Εὔας τοὺς δι' αὐτὴν θανατωθέντας.

᾽Ωιδὴ 5'

Συνεσχέθη στέρνοις κηφόις Ἰωνᾶς· συνεκλείσθη προσωρινῶς ἐν τοῖς στέρνοις, ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους ὁ Ἰωνᾶς. **ἀλλ' οὐ κατεσχέθη**· ἀλλὰ δὲν ἐκρατίθη διαρκῶς ἐν αὐτοῖς. **Σοῦ τὸν τύπον φέρων**· προτυπῶν Σέ. τοῦ παθόντος ἐν τῷ σταυρῷ **καὶ ταφῇ δοθέντος** καὶ ἐνταφιασθέντος. **ἀνέθορεν ἐκ τοῦ θηρός ὡς ἐκ θαλάμου**· ἀνεπήδησεν, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους ὡς ἐκ νυμφικοῦ θαλάμου, «ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτοῦ» Ψαλμ. ιη', 6 καὶ προφητικῶς ἔλεγε **τῇ κουστῶδιᾳ** (λατ. custodia), εἰς τὴν φυλακὴν, εἰς τοὺς φύλακας τοῦ τάφου Σου· ὡ στρατιῶται, **οἱ φυλασσόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ**, οἱ φυλάσσοντες φυλακὴν ἄσκοπον καὶ ψευδῆ, **ἐγκατελίπετε ἔλεον ἑαυτοῖς**, ἀφήκατε ἐκεῖνον, ὅστις εἶναι ὑμῖν αὐτοῖς ἔλεος καὶ σωτηρία· ἐκάλεσε δὲ ὁ ποιητῆς ψείστας τοὺς φύλακας τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, διότι κατὰ τὸν Ματθαῖον (κη', 12) ἱκανὰ ἀργύρια παρὰ τῶν ἀρχιερέων λαβόντες διέδωκαν ψευδῶς ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ νυκτὸς εἰς τὸν τάφον ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν αὐτῶν κοιωμένων.

Ἀνηρέθης· ἐθανατώθης ἐν τῷ σταυρῷ κατὰ τὴν σάρκα. **οὐ διηρέθης τῆς σαρκός**· οὐκ ἐχωρίσθης τῆς σαρκός, ἦτοι δὲν διηρέθη ἡ ὑπόστασις Σου ἢ θεία καὶ ἀνθρωπίνη. **εἰ καὶ λέλυται ὁ ναός Σου**· καίτοι ἐχωρίσθη τὸ σῶμά Σου ἀπὸ τῆς ψυχῆς (ἐκ τοῦ Ἰωάνν. β', 19 «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»). **ἐν ἀμφοτέροις**· ἐν ταῖς δυοῖ φύσεσι, τῇ θείᾳ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ.

Βροτοκτόνον· ἀνθρωποκτόνον, αἴτιον τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου (πρ. Ῥωμ. ε', 12 «δι' ἑνὸς ἀνθρώπου (τοῦ Ἀδάμ) ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν»). **τὸ φθαρτὸν Σου σῶμα μετεστοιχείωσας εἰς ἀφθαρσίαν** καὶ οὕτω **ἐδειξας αὐτὸ πηγὴν ἀφθάρτου ζωῆς ἐκ τῆς ἀναστάσεως**, ἦτοι τὸ φθαρτὸν σῶμά Σου μετεποίησας, μετέβαλες καὶ κατέστησας πηγὴν ἀφθαρσίας καὶ πνευματικῆς ἀθανασίας τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῆς ἀναστάσεως.

Βασιλεύει μὲν τοῦ γένους τῶν βροτῶν ὁ ἄδης, ἦτοι ὑπὸ

τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑπήγαγεν ὁ ἄδης τοὺς ἀνθρώπους ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ (πβ. Ῥωμ. ε', 14 «ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωσέως»). **οὐκ αἰωνίζει**· δὲν εἶναι αἰώνιος βασιλεύς, δὲν διαιωνίζει. **ζωαρχικῆ παλάμη**· τῇ χειρὶ Σου τῇ ζωαρχικῇ (πβ. «ζωαρχικώτατος»). **τὰ τοῦ θανάτου** (=ἄδου) **κλεῖθρα διεσπάραξας**· πβ. ἄνωτ. «συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους». **νεκρῶν πρωτότοκος**· ὁ πρῶτος ἀναστάς ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀειζωίαν ἐγκαινίσας ἡμῖν (πβ. Κολασσ. α', 18).

᾿Ωιδὴ ζ'

᾿Αφραστον· ἄρρητον, ἀκατάληπτον. **ἐν καμίνῳ** ὡς ἐν τάφῳ κειμένους.

Τέτρωνται ἄδης ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἄρα ἐθανατώθη (ὁ θάνατος). **στένει**· στόνους ἐκβάλλει, στενάζει. **δαπανώμενος θείῳ πυρὶ**· φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ αἵλου πυρὸς τῆς θεότητος· ἴδε σελ. 105.

᾿Ολβιος· πλούσιος καὶ μακαριστός. **θησαυρός**· θησαυροφυλάκιον.

᾿Η τῶν ὄλων ζωή· ὁ δὸς τὴν ζωὴν εἰς τὰ πάντα, ὁ τῆς ζωῆς τῶν πάντων αἴτιος Χριστός. **δέχεται τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν**· δέχεται νὰ τεθῆ ἐν τῷ τάφῳ. **νόμῳ θανόντων**· κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον τῶν ἀποθηνησκόντων. **ἐγέρσεως**· ἀναστάσεως.

᾿Εν τῇ ᾿Εδέμ· ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅπου ἦτο ὁ Χριστός μετὰ τοῦ συσταυρωθέντος ληστοῦ κατὰ τὸν Λουκᾶν «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσει ἐν τῷ παραδείσῳ» κγ', 43.

᾿Ωιδὴ η'

᾿Εκοτηθι φρίττων οὐρανέ· μετ' ἐκστάσεως φρίττων πρόσβλεπε τὸ τελούμενον, ὃ οὐρανέ (πβ. σελ. 100). **σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς**· πβ. Ψαλμ. πα', 5 «σαλευθήσονται πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς» καὶ Ἰωβ θ', 5 «ὁ σείων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐκ θεμελίων, οἱ δὲ στῦλοι αὐτῆς σαλεύονται». **ἐν νεκροῖς λογίζεται**· ὡς νεκρὸς θεωρεῖται (πβ. Ψαλμ. πζ', 4 «προσελογίσθη μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον»). **τάφῳ μικρῷ ξενοδοχεῖται**· ἐν μικρῷ τάφῳ θάπτεται.

Δέλυται ἄχραντος ναὸς—διαλέλυται ὁ ἄμιαντος ναὸς τ. ἔ. ἐχωρίσθη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ λυθεὶς ἀνίσταται καὶ **συνανίστησι τὴν πεπτωκυῖαν σκηνὴν** τ. ἔ. ἀνέστησε συγχρόνως καὶ τὸν πεπτωκότα Ἀδάμ, τὸν παραβάντα τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀποθανόντα καὶ καταβάντα εἰς τὸν ἄδην (πβ. Ἀμώς ς', 11 καὶ Πράξ. ιε', 16 καὶ Ἑβρ. θ'). **Ἀδὰμ δεῦτερος** εἶναι ὁ Χριστός (πβ. Α' Κορ. ιε', 47 «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ τῆς γῆς χοϊκός, ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ»). **ταμεῖων** δωματίων.

Ἡ τόλμα πάντων τῶν **μαθητῶν** κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου **πέπαιται** καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου νικηθέντες δὲν ζητοῦσι νὰ ἐνταφιάσῃσι τὸ σῶμα Αὐτοῦ· μόνος δὲ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας τολμήσας καὶ **ἄριστος** τοῦ Κυρίου δειχθεὶς μαθητῆς εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον καὶ ἤτήσατο τὸ σῶμα Αὐτοῦ· πβ. Μάρκ. ιε', 42 καὶ τοὺς γλαφυροὺς τούτους λόγους, οὓς ὁ Ἐπιφάνιος θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰωσήφ αἰτουμένου παρὰ τοῦ Πιλάτου τὸ ἄχραντον σῶμα· «αἰτήσιν οἰκτρὰν, ᾧ Κριτά, καὶ τοῖς πᾶσι μικρὰν αἰτούμενος πρὸς σὲ παραγέγονα· δός μοι νεκρὸν πρὸς ταφὴν τὸ σῶμα ἐκείνου τοῦ παρὰ σοῦ κατακριθέντος Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, Ἰησοῦ τοῦ πτωχοῦ, Ἰησοῦ τοῦ δαίκου, Ἰησοῦ τούτου τοῦ κρεμαμένου γυμνοῦ καὶ εὐτελοῦς, Ἰησοῦ τούτου τοῦ υἱοῦ τοῦ τέκτονος, Ἰησοῦ δεσμίου τοῦ αἰθρίου, Ἰησοῦ τοῦ ξένου καὶ ἐπὶ ξένης, δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· τί γὰρ σε λοιπὸν τὸ σῶμα ὠφελήσει τούτου τοῦ ξένου; δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· ἐκ μακρᾶς γὰρ ἦλθε τῆς χώρας ᾧδε, ἵνα σώσῃ τὸν ξένον. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· κατήλθε γὰρ εἰς τὴν σκοτεινὴν ἀνενέγκαι τὸν ξένον. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον τὸν ξένην ζωὴν καὶ βίον ζήσαντα ἐπὶ ξένης· δός μοι, ᾧ ἡγεμών, τοῦτον τὸν ἐπὶ ξύλου γυμνόν, ἵνα σκεπάσω τὸν τῆς ἐμῆς φύσεως σκεπάσαντα τὴν γύμνωσιν. ὑπὲρ νεκροῦ παρακαλῶ ὑπὸ πάντων ἀδικηθέντος, ὑπὸ ἀδελφῶν διωχθέντος, ὑπὸ οἰκείων δούλων ῥαπισθέντος, ὑπὲρ νεκροῦ πρεσβεύω ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντων κατακριθέντος, ὑπὸ φίλου πρᾶθέντος, ὑπὸ μαθητοῦ προδοθέντος, ὑπὲρ νεκροῦ παρακαλῶ, ᾧ Πιλάτε, ἐπὶ ξύλου κρεμαμένου· οὐ γὰρ πάρεστι τούτῳ οὐ πατήρ ἐπὶ γῆς, οὐ φίλος τις, οὐ μαθητῆς, οὐ συγγενής, οὐκ ἐνταφιαστής».

Ὑπὸ γῆν σφραγίζεται καὶ πλάνος συκοφαντεῖται ἐκ τοῦ Ματθ. κζ', 36.

Ἰδιὴ θ'

Ἐπὶ τῷ ξένῳ τόκῳ σου ἐπὶ τῇ παραδόξῳ, τῇ θαυμαστῇ γεννήσει σου. ἡ τὰς ὠδίνας φυγοῦσα τοῦ τοκετοῦ = **ἀλόχευτος** οὔσα, ὡς εἶπεν ἄνωτέρω. **ὑπερφυῶς ἐμακαρίσθη** πβ. Λουκ. α', 48 «ιδού γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί». **τῇ ῥομφαίᾳ τῆς λύπης**: ὑπὸ τῆς φοβερᾶς λύπης, ἥτις ὡς ξίφος πληγώνει τὴν ψυχὴν μου, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ γέροντος Συμεῶν «καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία» Λουκ. β'. 35. **ὅπως μεγαλυνθῆσομαι** ἔχων ἐν νῶ πῶς νὰ μεγαλυνθῶ, πῶς νὰ ὑμνηθῶ ὡς μήτηρ Θεοῦ.

Γῆ με καλύπτει: τὸ χῶμα τοῦ τάφου μὲ σκεπάζει τ. ἔ. ἀπέθανον καὶ ἐτάφη· **οἱ πυλωροί**: οἱ θυρωροί, οἱ φύλακες. **ἠμφισμένον ἡμαγμένην στολὴν τῆς ἐκδικήσεως**: ἐνδεδυμένον στολὴν βεβαμμένην διὰ τοῦ αἵματός μου, ὅπερ ἔχυσα ἐν τῷ σταυρῷ πολεμῶν τῷ θανάτῳ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπεναντίοις δαίμοσι καὶ ἐκδικούμενος τὸν Ἀδὰμ (πβ. Ἡσαίου νθ', 17 «περιεβάλετο ἱμάτιον ἐκδικήσεως καὶ τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ ὡς ἀνταποδώσων ἀνταπόδοσιν ὄνειδος τοῖς ὑπεναντίοις»).

Γηγενεῖς: οἱ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντες ἄνθρωποι. **ἄδης ὁ ἐχθρὸς** τῶν γηγενῶν. **ἐσκύλευται**: ἔχει λαφυραγωγηθῆ καὶ ἄρα νικηθῆ. **μετὰ μύρων γυναικες**: μυροφόροι γυναῖκες (πβ. Μάρκ. ις', 1). **παγγενῆ**: μετὰ παντὸς τοῦ γένους αὐτῶν.

Ἰδιόμελα

Καλοῦνται **ιδιόμελα** τὰ ἐκκλησιαστικά ἐκεῖνα ἄσματα, ἅτινα ἔχουσιν ἴδιον μέλος ψαλλόμενα. Διακρίνεται δὲ τὸ ἰδιόμελον τοῦ **αὐτομέλου** κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν αὐτόμελον εἶναι τροπᾶριον, κατὰ τὸ μέλος τοῦ ὁποίου ἐποιήθησαν καὶ ἄλλα τροπάρια ὑπ' ἄλλων, ἰδίως δὲ τὰ καλούμενα **στιχηρὰ προσόμοια**, τὸ δὲ ἰδιόμελον οὐ μόνον εἰς οὐδένα ἐχρησίμευσεν ὡς παράδειγμα καὶ πρότυπον, ἀλλὰ καὶ σύγκειται ἐνίοτε ἐκ πολλῶν στροφῶν ἀνομοίου ὡς τὰ πολλὰ μέλους καὶ ἀπαρτίζει οὕτω μικρὸν ποιημάτων, μικρὸν τι Κοντάκιον ἢ Κανόνα.

α') Σωφρονίου

1. *Εἰς τὰς ὥρας τῶν Χριστουγέννων*

Βηθλεὲμ ἐτοιμάζου εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἀληθείας. *δεχέσθω* ὑποδεχέσθω αὐτήν· *ἡ ἀλήθεια*· ὁ Χριστὸς πβ. (Ἰωάνν. ιδ', 6 «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»). ἡ *σκιά παρέδραμε*· ὁ Μωσαϊκὸς νόμος παρῆλθε (πβ. Ἑβρ. ι', 1 «σκιάν ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων» καὶ ἄνωτ. σελ. 114)· *μορφωθείς τὸ καθ' ἡμᾶς*· ἰδὲ ἄνωτ. σελ. 123 «σύμμορφος», *τὸ πρόσλημμα*· ἰδὲ ἄνωτ. 133. *Ἀδάμ ἀνανεοῦται*· ὁ ἄνθρωπος ἀνακαινίζεται.

Προφητικὴ πρόρρησης· ἡ τοῦ Μιχαίου (ε', 2). *μυστικῶς* μυστηριωδῶς. *ἐν τοῖς ἡγεμόσι*· ἐν ταῖς ἡγουμέναις, ταῖς πρωτεύουσαις πόλεσι τῆς Ἰουδαίας (πβ. ἄνωτ. σελ. 124). *διὰ σαρκός*· σάρκα φορῶν, ὡς ἄνθρωπος. *δῶμεν μεγαλωσύνην*· μεγαλύνωμεν, δοξάσωμεν.

2. *Τῶν Θεοφανείων.*

Φωνὴ βοᾶ· ἐκ τοῦ Ματθ. γ', 16.

Ῥήγνυται· ἐκρήγνυται εἰς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην (πβ. Ἡσαίου νδ', 1 «ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσαι»). *ναμάτων*· ὑδάτων. *ἐπέχει*· συγκρατεῖ, σταματᾷ· *δρυπτόμενον*· λουόμενον, βαπτίζομενον.

Δουλικὸν βάπτισμα· βάπτισμα δούλου ἀνθρώπου.

Τοῦ βοῶντος· Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ (ἰδὲ Ματθ. γ', 3). *σύντρομος*· ὅλος τρόμος, ἐκπληκτος. *χειροθετήσει*· ἐπιθήσει τὰς χεῖρας.

β') Κασίας

1. *Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν*

Αὐγούστου· τοῦ Γαίου Ἰουλίου Καίσαρος Ὀκταβιανοῦ (62 π. X. 14 μ. X.), ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. *μοναρχήσαντος* τῷ 26 π. X. μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον (31 π. X.) ἦταν τοῦ συνάρχοντος Ἀντωνίου. *ἐπεγράφημεν τῷ ὀνόματι τῆς θεότητος Σοῦ*· γενόμενοι χριστιανοὶ ἀπεδεξάμεθα τὴν θεότητα Σοῦ.

2. *Εἰς τὴν ἁμαρτωλὴ γυναῖκα*

Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή εἶναι ἐκαίνη, περὶ ἧς ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς ζ', 37. **αἰσθηομένη τὴν σὴν θεότητα** ἐννοήσασα ὅτι Σὺ εἶσαι Θεός. **ἀναλαβοῦσα τάξιν μυροφόρου.** ἀναλαβοῦσα καθῆκον μυροφόρου. **ὁ ἔρωσ τῆς ἁμαρτίας** γενόμενος **οἶστρος ἀκολασίας** **ὑπάρχει μοι** νῦν **νῦξ ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος** τ. ἔ. ἁμαρτοῦσα, ὡς ὑπὸ οἴστρου ἐλαυνομένη, μαινομένη ὥρμησα εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ οὕτω διάγω νῦν βίον μαῦρον καὶ σκοτεινόν, ὡς ἐν ζοφώδει καὶ ἀσελήνῳ νυκτὶ περιπατοῦσα ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς ἀκολασίας. **τὰς πηγὰς τῶν δακρῶν** τοὺς κρουνοὺς τῶν δακρῶν, τὰ ἄφθονα δάκρυα Σὺ ὁ **διεξάγων νεφέλαις τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ** ὁ ἐξάγων ἐκ τῶν θαλασσῶν καὶ μεταβάλλων εἰς νεφέλας τὸ ὕδωρ αὐτῶν· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ «ὁ νεφέλαις **στημονίζων** τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ» καὶ κατὰ ταύτην ἡ ποιήτρια λέγει «Σὺ ὅστις τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης· μεταβάλλων εἰς νεφέλας καταπέμπεις εἶτα αὐτὸ εἰς τὴν γῆν δίκην στημόνων τ. ἔ. ὡς λεπτοτάτας κλωστὰς στήμονος διὰ τῆς βροχῆς, δέξαι σήμερον παρ' ἐμοῦ κρουνοὺς δακρῶν τῆς μετανοίας μου». **κάμφθητί μοι** ἴλεως γενοῦ μοι. ὁ **κλίνας τοὺς οὐρανοὺς**· ἰδὲ σελ. 123. **τῇ ἀφράστῳ κενώσει Σου** τῇ ἀρρήτῳ, τῇ θυμαστῇ ἐνανθρωπήσει Σου (ἰδὲ σελ. 131). **ἀποσμήξω** σπογγίζων θὰ καθάρισω. **ὦν (ποδῶν) τὸν κρότον ἠχηθεῖσα τοῖς ὠσίν** τ. ἔ. ἀκούσασα ἢ **Εὐα τὸ δειλινὸν ἐκρύβη**· ἐκ τῆς Γενέσεως γ', 8 «καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν· καὶ ἐκρύβησαν ὅτε Ἄδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου». **ἀβύσσους τῶν κριμάτων Σου**· τὰ ἀνεξερεύνητα βάθη τῶν κρίσεών σου, τὰς ἀνεξερευνητέους βουλὰς Σοῦ τοῦ κριτοῦ. **τίς ἐξιχνιάσει** τίς δύναται ν' ἀνιχνεύσῃ, νὰ ἐξακριβώσῃ, ν' ἀνακαλύψῃ. **μὴ με παρίδης**· μὴ μ' ἀπορρίψῃς, μὴ μ' ἀποδιώξῃς, μὴ μ' ἀρνηθῇς τὴν μετάνοιάν μου.

Περὶ τῆς Κασίας γράφει ὁ χρονογράφος τοῦ Θ' αἰῶνος Γεώργιος Ἀμαρτωλὸς τάδε. «Ἡ μήτηρ τοῦ Θεοφίλου Εὐφροσύνη ἀποστείλασα ἐν πᾶσι τοῖς θέμασιν (νομοῖς) ἤγαγε κόρας εὐπροσώπους πρὸς τὸ νυμφοστολῆσαι τὸν υἱὸν αὐτῆς· ἀγαγοῦσα δὲ

ταύτας ἐν τῷ Παλαιῷ εἰς τὸν λεγόμενον Μαργαρίτου τρίκλινον δέδωκε τῷ Θεοφίλῳ χρυσοῦν μῆλον εἰπούσα· εἰς ἣν ἀρεσθῆς, ἐπίδος αὐτῷ.

Ἦν δέ τις ἐξ εὐγενῶν ἐν αὐταῖς κόρη Εἰκασία, ὠραιοτάτη πάνυ, ἦν ἰδὼν Θεοφίλος καὶ ὑπεραγασθεὶς αὐτὴν τοῦ κάλλους ἔφη· ὡς ἄρα διὰ *γυναικὸς ἐρρῦη τὰ φαῦλα*· ἢ δὲ μετ' αἰδοῦς ἀντέφησεν· ἀλλὰ καὶ διὰ *γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα*. Ὁ δὲ τῷ λόγῳ τὴν καρδίαν πληγεὶς ταύτην μὲν εἶασε, Θεοδώρα δὲ τὸ μῆλον ἐπέδωκεν οὔσῃ ἐκ Παφλαγόνων... Ἡ δὲ εἰρημένη Εἰκασία τῆς βασιλείας ἀποτυχοῦσα Μοῦνην κατεσκέυασεν, εἰς ἣν ἀποκειραμένην, ἀσχοῦσα καὶ φιλοσοφοῦσα, τῷ Θεῷ μόνῳ ζῶσα, διετέλεσε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς»,

Εἰς ταῦτα παρατηρεῖ ὁ καθηγητῆς Ν. Πολίτης (ἐν Λιθογραφίᾳ Σ', 366) ὅτι «ἡ ὅλη διήγησις περὶ ἐκλογῆς διὰ μῆλου τῆς συζύγου τοῦ Θεοφίλου φαίνεται μᾶλλον πλασθεῖσα ἕνα αἰῶνα περὶπου μετὰ τοὺς γάμους τοῦ Θεοφίλου ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ βασιλέως Θεοφίλου (829—842), καὶ τοῦ Μιχαῆλ (842—867) ἔζη ἡ μοναχὴ Κασία, ἣτις καὶ ἔκτισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν κληθεῖσαν «τὰ Κασίας». Ἡ μοναχὴ αὕτη, ὠραία τῷ εἶδει, εὐπρεπὴς καὶ εὐλαβὴς, ἐλέγετο ἅμα καὶ σοφωτάτη, ποιήσασα καὶ μελωδήσασα Κανόνας πολλοὺς καὶ Στιχηρά, οἷον καὶ τὸ παρὸν ἰδιόμελον. Οὐδόλως δ' εἶναι παράδοξον ὅτι ἡ λαϊκὴ φαντασία ἀνεζήτησε τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὠραία, πλουσία καὶ σοφὴ παρθένος ἀπεσύρθη τοῦ κόσμου καὶ προσεπάθησε νὰ εὕρη τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς ἐντὸς μοναστηρίου. Ἡ αἰτία θὰ ἦτο μεγάλη τις συμφορὰ ἢ θανάσιμόν τι ἁμάρτημα. Ὡς συμφορὰν λοιπὸν ἔπλασαν τὴν ἀπροσδόκητον διάψευσιν τῆς ἐλπίδος τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ ἁμάρτημα ἐφαντάσθησαν ὅτι θὰ εἶχε πρὸς ἐξιλέωσιν ἢ ποιήτρια τοῦ «Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις», ἢ ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν πολλῶν συνταυτιζομένη πρὸς τὴν γυναῖκα, περὶ ἧς ὁμιλεῖ τὸ δοξαστικόν. Ἦτο ὁ φθόνος, δὴ φυσικὸν ἐνομίσθη νὰ αἰσθανθῆ, πρὸς τὴν ἀφαρπάσασαν ἀπ' αὐτῆς τὸ βασιλικὸν στέμμα».

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη παράδοσις «ἀποτελοῦσα τρόπον τινὰ τὴν συνέχειαν καὶ τὴν κατακλιδα τῆς περὶ τοῦ γαμηλίου μῆλου. Κατ' αὐτὴν ἐν ᾧ ἡ Κασία συνέθετεν εἰς τὸ κελλὶον τῆς τὸ τρο-

πάριον καὶ εἶχε φθάσῃ μέχρι τῶν στίχων «καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους Σου πόδας, ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις», ἤκουσεν αἴφνης βήματα καὶ εἶδεν ἐρχόμενον ἐκεῖ τὸν αὐτοκράτορα Θεόφιλον· φοβηθεῖσα δ' ἐξῆλθε τοῦ κελλίου καὶ ἐκρύβη. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν εἰς τὸ κελλίον καὶ ἰδὼν τὸ χειρόγραφον τοῦ ἡμιτελοῦς ἄγματος, προσέθεσεν ὑπαινισσόμενος τὴν φυγὴν τῆς μοναχῆς «ὦν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐὰ τὸ δειλινὸν κρότον τοῖς ὤσιν ἤχηθεῖσα τῷ φόβῳ ἐκρύβη». Ἡ Κασία συνεπλήρωσε τὸ ἄσμα, διατηρήσασα καὶ τὴν βασιλικὴν προσθήκην».

Καὶ ἀγνοεῖ μὲν ὁ κ. καθηγητὴς πόθεν ἐλήφθη ἡ παράδοσις αὕτη, κρίνει δὲ ὅτι ἀδιὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ βασιλέως θέλει ἴσως νὰ ὑποδηλώσῃ ἢ παράδοσις ὅτι ὑπέκαιεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἔρωσ πρὸς τὴν Κασίαν, οὐ τὴν ἐκδήλωσιν ἐζητεῖ ν' ἀποφύγῃ ἢ μοναχή».

Ὅτι δ' ὅμως οὔτε ὑπὸ ξένης χειρὸς προσετέθησαν λέξεις ἐν τῷ ἰδιομέλῳ οὔτε ληρώδεις εἶναι αἱ δῆθεν προστεθεῖσαι λέξεις, δεικνύει ἢ κατωτέρω ἀνάπτυξις αὐτοῦ.

Κύριε, λέγει ἡ ποιήτρια, ἢ εἰς πολλὰς ἁμαρτίας περιπεσοῦσα γυνὴ ἐκείνη, μαθοῦσα ὅτι Σὺ ὁ Θεὸς κατεδέχθης νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν ἄλλου ἁμαρτωλοῦ, τοῦ φαρισαίου Σίμωνος, ἔλαβεν ἐκ τούτου θάρρος καὶ ἐκρινεν ὅτι δύναται καὶ αὕτη εἰλικρινῶς μετανοήσασα νὰ τύχῃ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἡς. Μαθοῦσα λοιπὸν ἢ γυνὴ ἐκείνη, ὅτι ἐκλήθη εἰς δεῖπνον ὑπὸ τοῦ Σίμωνος καὶ θέλουσα νὰ δείξῃ τὴν μετάνοιαν αὐτῆς καὶ τὴν πίστιν πρὸς Σὲ τὸν Μεσσίαν καὶ λυτρωτὴν τοῦ Ἰσραὴλ, ἠγύρασε πολύτιμα μύρα καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ φαρισαίου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ Σου μετὰ ψυχῆς συντετριμμένης ἴσταται ἐνώπιόν Σου καὶ λέγει· «Κύριε, πρὸ τοῦ οὐρανοῦ φωτὸς τῆς Σῆς δόξης ἐγὼ εὐρίσκομαι ἐν σκοτεινῇ καὶ ἀσελήνῳ νυκτί, τῇ νυκτί τῆς ἁμαρτίας, εἰς ἣν μὲ ὠδήγησεν ὁ ἰστροὸς μου πρὸς τὴν ἀκολασίαν· νῦν δ' ὅμως βλέπουσα τὸ βάραθρον, εἰς ὃ φέρομαι, εἰλικρινῶς μετανοήσασα παρακαλῶ Σε νὰ δεχθῆς τὰ δάκρυα ταῦτα τῆς μετάνοίας, τὰ δάκρυα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὡς κρουνοὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου καταρρέουσι, νὰ δεχθῆς Σὺ, ὅστις ὡς στήμονας καταπέμπεις εἰς τὴν γῆν διὰ τῶν νεφελῶν τὸ θα-

λάσσιον ὕδωρ· κλῖνον εὐήκοον οὐς νῦν πρὸς ἐμὲ καὶ ἴλεως γενοῦ μοι, ἦν βλέπεις βαθέως στενάζουσαν καὶ μετὰ συντετριμμένης καρδίας παρὰ Σοὶ ἱσταμένην, Σὺ δὲ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐνανθρωπήσας πρὸς σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν· ἐπίτρεψον νὰ καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους πόδας Σου καὶ ν' ἀποσπογγίσω αὐτοὺς δι' αὐτῶν τῶν βοστρύχων τῆς κεφαλῆς μου, τοὺς πόδας ἐκείνου, ὃν τὸν κρότον ἀκούσασα ἐν τῷ παραδείσῳ ἢ πρώτῃ ἐκείνῃ ἁμαρτωλῇ ὡς ἐγὼ γυνὴ Εὔα φοβηθεῖσα ἐκρύβη· ἀλλὰ ἐκείνην ἐγὼ δὲν μιμοῦμαι, δὲν κρύπτομαι, ἀλλ' ὡς ἰκέτις νῦν πρὸ Σοῦ ἐμφανίζομαι· ναὶ μὲν ἀμέτρητα εἶναι τὰ πλήθη τῶν ἁμαρτιῶν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄβυσσον τῶν δικαίων Σου ἀποφάσεων τίς δύναται νὰ ἐξιχνιάσῃ; λοιπὸν παρακαλῶ Σε, ὃ ψυχοσῶστα σωτὴρ μου, μὴ ἀπορρίψῃς τὴν δέησίν μου, ἀφ' οὗ ἀμέτρητον ἔχεις τὸ ἔλεος καὶ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μετανοοῦντας.

024000018205

